

evelâhir

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

KASIM | ARALIK
2020 | SAYI 1

İki aylık KÜLTÜR-SANAT ve ŞEHİR Dergisi

Şiir - Şehir - Maraş

Kahramanmaraş'ta Bir Sanat: YEMENİ

Güzeli Korumak:
Abdulhamithan Camii

Maraşname:
Ahmet Hamdi Tanpınar

Söyleşi:
Arif Yücel

Sultanlar ve
Makamlar

Necip Tosun ile
Maraş'ta Bir Gün

DÜNYANIN EDEBİYATI; Edebiyatın Başkentinde Buluşuyor

16-20 KASIM 2020

**ULUSLARARASI
KAHRAMANMARAŞ
ŞİİR VE EDEBİYAT
GÜNLERİ BAŞLIYOR**

5
GÜN

11
İLÇE

40
ETKİNLİK

10 ülkeden 100'e yakın şair ve yazar
**KAHRAMANMARAŞ ŞİİR
VE EDEBİYAT GÜNLERİ'NDE**

Türk Edebiyatının YENİ HAMLESİ Başlıyor...

Sanat, Edebiyat ve Düşünce Dergisi
Yitiksöz İlk Sayısıyla
Kasım 2020'de Okurlarıyla Buluşuyor...

@yitiksoz

@yitiksozdergisi

Edebiyatın Başkentinde Kültür Ve Sanat Yeniden Canlanıyor

Kahramanmaraş, yedi bin yıllık tarihiyle Anadolu'nun kadim şehirlerinden biridir. Kahramanmaraş'ta Geç Hititlerden Persler, Romalılar, Müslüman Araplar, Selçuklular, Dulkadiroğluları ve Osmanlılara kadar birçok medeniyetin izleriyle karşılaşmak mümkündür. Kahramanmaraş'a özgü el sanatları incelediğinde farklı kültürlerin bu mükemmel bileşiminden oluştuğu fark edilecektir. Kahramanmaraş'ın dağlarına, yaylalarına çıkıldığında çeşitli kale, kervansaray veya kaya mezarı kalıntılarıyla karşılaşılır. Ülkemizin ilim ve sanat erbabı tarafından aylarca konuşulan Hayreddin Mar'aşî'nin el yazması *Kur'an-ı Kerim*'i, Kahramanmaraş'ın sanat ve ilim noktasında da ne kadar ilerlediğini gösterir. Üstat Mar'aşî'nin hat sanatında gösterdiği marifetle Maraşlı kadınların sim sırma ve file nakışta gösterdiği estetik birbirinden ayrı düşünülemez.

Sonuçta bu bir kültür işidir. Ve kültürün adresi Kahramanmaraş'tır. Bu kültürel zenginliği yaşatmak, unutturmamak, geliştirmek ve gelecek kuşaklara aktarmak da Büyükşehir Belediyesi olarak en önde gelen vazifelerimiz arasındadır. Bir zamanlar "Kırk dergili şehir" olarak anılan Kahramanmaraş'ımızın edebiyatından el sanatlarına, tarihinden doğal güzelliklerine, konak mimarisinden konukseverliğine kadar bütün yönlerini yansıtmak, değerlendirmek, kalıcı hale getirmek amacıyla *Evelâhir* dergisini çıkarıyoruz. Şehrimize hayırlı olsun.

Hayrettin GÜNGÖR

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı

KAHRAMANMARAŞ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR-SANAT VE ŞEHİR DERGİSİ

Kasım-Aralık 2020

Sayı: 1

Yerel Süreli

Büyükşehir Belediyesi Adına
İmtiyaz Sahibi
Hayrettin Güngör

Yazı İşleri Müdürü
Duran Doğan

Yayın Danışmanı
Yusuf Genç

Yayın Koordinatörü
Rıdvan Tulum

Editörler
Ömer Yalçınova
Salih Koca

Tasarım ve Uygulama
Şeyda Nur Uğur

Kapak Tasarım
Nisanur Karakuş

Son Okuma
Betül Durdu

ISSN: 2718-0662

Baskı
Metin Eskibağ

Baskı Adresi
Maltepe Mahallesi, Litros Yolu 2.
Matbaacılar Sitesi No: 2-4 D: ZA-13
Zeytinburnu / İstanbul

Sertifika No
28397

Sosyal Medya
instagram - twitter - facebook
@evelahirdergisi

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi
İsmetpaşa Mahallesi Azerbaycan Bulvarı,
No: 25
Dulkadiroğlu/Kahramanmaraş

İÇİNDE

Sunuş

06

Nuri Pakdil

DURAN BOZ

12/Zaman Çizelgesi

MEHMET İŞİK

16

Afşin Eshab-ı Kehf Külliyesi

PROF. DR. MEHMET ÖZKARCI

22/Maraşlıların Bayramı

AHMET HAMDİ TANPINAR

26/Maraş'ı Yazmak Ya Da
Zamana Kök Salmak (1)

MEHMET NARLI

28

Yemeni: Maraş'ta Bir Sanat

30/Söyleşi:
Hüseyin Kopar

MESUDE KURU

36/Ayağındaki Papuç:
Yemeni

ESHABİL YILDIZ

40/Söyleşi:
Çiğdem Kopar

MESUDE KURU

46/Yemeninin Ekonomisi
ÖMER FARUK GÜNAY

48

Maraş'ta Bir An

YASİN MORTAŞ

50/Baba Yedigârı
Poyrazlı Maraş

YILDIZ RAMAZANOĞLU

52

Sultanlar ve Makamlar

İBRAHİM KANADIKIRIK

58/Maraş'ta
Bir Gün

NECİP TOSUN

EKİLER

62

Söyleşi:
Bünyamin K.

ALİYE AKAN

66

Lezzetin
Mekanı

SABAHAT KÜPELİKILIÇ

72

Güzeli Korumak:
Abdulhamithan
Camii

74/Söyleşi:
Hattat Arif Yücel

SÜLEYMAN CAN

80/Kahramanmaraş ve
Abdulhamithan Camii

SÜLEYMAN CAN

84

Az Kalsın Ben
Maraş'tan...

MEHMET AYCI

86/Pulsuz Mektuplar

HÜSEYİN YORULMAZ
MUSTAFA AYDOĞAN

90

Kelimelerden
Kurulan Hayat

CENGİZHAN KONUŞ

94

Kültür Sanat
Etkinlik

Kahramanmaraş
Akademi

Edebiyat Ödülleri

Edebiyat

Yarışmaları

Uluslararası

Kahramanmaraş Şiir
ve Edebiyat Günleri

EDEBİYAT KULESİ'NDE BİR GÖZCÜ

Nuri Pakdil

DURAN BOZ

Nuri Pakdil, gittiği her yere Kudüs'ü ve İstanbul'u da taşır. Paris'e giderken de Sultanahmet'in güvercinleriyle yolculuk eder. Nuri Pakdil'in Mevlana'dan, Yunus'tan Hacı Bayram-ı Veli'den devşirdiği yürüyüş güzergâhı Anadolu'dan, Balkanlar'a, Orta Asya'ya, Ortadoğu'ya, Afrika'ya açılır. Çile ocağında pişirdiği kelimeleriyle direniş fişekleri ateşler.

"1934'te Maraş'ta doğan Nuri Pakdil, anne ve baba tarafından ulema geleneğinin mirasçısıdır. Babası Mehmet Emin Ziyai, annesi ise Hatice Vecihe Hanım'dır. Mehmet Emin Ziyai, "Kur'an-ı Kerim'i, Türkçe meâlîni okur gibi" anlar. "Hadis-i Şerifleri de" Türkçesinden okuyormuşçasına kavrar; "enli, uzun, kalın Arapça kitaplar vardır" evde.

Annesi Hatice Vecihe Hanım da tıpkı babası Mehmet Emin Ziyai gibi "Kutsal Kitabı, Türkçe bir kitabı okuyormuşçasına anlamının yüce erincini, sürekli olarak, yüzlerinde" taşır.

Pakdil için ev, ilk defa yürümeye başladığı "bir boşluk" olarak belirir. Bu boşluk giderek odaya dönüşür. Odadaki sandalyesinde oturan ağabeyi Sadi de evin tamamlayıcı olur. Uzun boyuyla Sadi, "kolları, ince bir söğüt dalı"dır sanki. İki kardeşin "oyunundan da kıvançlına kıvançlına yeryüzünün kalbi de daha bir hoş mu takla" atar.

Kardeş kardeşe oynanan oyunların ardından bir gün film kopar: Sadi, zatülcenp hastalığı sonucu dünya hayatını tamamlar. Uzunca bir süre Sadi'nin odasına kimse giremez.

Dolayısıyla Nuri Pakdil'in ilk algılamaya çalıştığı kavram ölüm olur.

Ağabeyi Sadi'nin "sokakta terli terli su" içmesi hastalık nedeni olarak belleklerde yer eder. Ailedeki denge hâli bu ölümlerle sarsılır. Yerini baş edilmesi zor sıkıntılara bırakır. Aile bireylerini sarsan acı, üstesinden gelinemez bir hâl alır. Üzerlerindeki basınç gitgide artar. Sonuçta Hatice Vecihe Hanım'ın da hastalıklarla yüzleşmesi kaçınılmazlaşır.

Nuri Pakdil'in çocukluk yıllarında dünyaya savaşın ölüm saçan matematiği konuşlanır. Ajanslardan dü-

şen ölüm haberleri kalpleri yerinden oynatır. Türlü biçimleriyle ölüm ev dışından ev içine yayılımını gönderir. Bir de evlerindeki radyodan her haber saatinde "odaya Japon, Rus, Alman, Fransız, Amerikan, İtalyan ölüleri mi düşerdi? Sözcüklerden, spikerin sözcüklerinden kan mı damlardı kilimin üzerine?" Yaşananlar karşısında ölümün bir başka yüzü daha aşikâr olur. Olan biten her şeyle insanın vicdanından bir parça kopar. Soyutu ve somutuyla ülke ve dünya gerçekliği acının harman yerine döner. Yepyeni kavramlarla düşünmek, hayatı algılamak zorunluluk halini alır artık.

Nuri Pakdil, ağabeyi Sadî'nin vefatından sonra "Tanrı, din, ölüm ve acı" sözcükleriyle bağ kurar. Sarsıntının bireysel boyutu ile toplumsal boyutu aynı kefedede tartılır.

Yeryüzünde olanlara ilgisiz kalamayan Nuri Pakdil için korunak inşa etme arayışına yoğunlaşır aile. Anne/babasının bu tutumu, Nuri Pakdil'de yürümek fiilinin bir ömür çekilişini beraberinde getirir.

Hatice Vecihe Hanım, Nuri Pakdil'i güncelin tuzağına düşürmemek için radyonun başından uzaklaştırır. Babasının "yeni aldığı bir kitabı" eline tutuşturur. İçinden geçilen bu

süreçte Nuri Pakdil'in eline tutuşturulan kitaplardan biri de "büyük/renkli bir atlas"tır. Nuri Pakdil atlası eline alır almaz koşar adım üst kattaki odasına tırmanır. Yeryüzünü ölçümler: "Oo! Şurasındayız yeryüzünün." nidasıyla yaşadığı şehri işaretler.

Nuri Pakdil'in amcası Ziya Pakdil, 1925 Kasım'ından itibaren gül yetiştirmek üzere eve kapanır. Evlerinin yakınındaki mescitle ev arasında günlerini geçirir. Sadece Nuri Pakdil'in ağabeyi Sadî'nin cenazesine katılmak üzere çarşıdan, pazardan yürüyerek Şeyh Adil mezarlığına gider. Ziya Pakdil'in bu davranışı

Nuri Pakdil, ağabeyi Sadi'nin vefatından sonra "Tanrı, din, ölüm ve acı" sözcükleriyle bağ kurar. Sarsıntının bireysel boyutu ile toplumsal boyutu aynı kefedede tartılır.

Nuri Pakdil'in bir ömür unutamadığı bir tutum alışması ifade eder.

Nuri Pakdil, "İlk ideolojik mürebbiyem annemdir." der. Dolayısıyla öncelikli öğrenmesi gerekenleri anne/babasından öğrenir.

İlkokul öncesinde evlerine gelen Ahmet Öğretmen'den ders alır. Ahmet Kuşçu, Nuri Pakdil'e okuma, yazma öğretir. Bir de "Kur'an-ı Kerim'in 'cüzleri'nin".

Ali Kazancı'dan da "Arapçanın öğrenilmesi için ilk kitap olan 'Nasara' kitabını" okur. Ne ki "sonsuz kez eyvah ki, yüce Arapçayı öğrenmem daha ilk kitaptan sonra duracak, bu da, benim en büyük şanssızlığım" olacaktı cümlesini kurar. Nuri Pakdil'in Arapçayı öğrenememesi bir yazıklanmanın resmi olarak hafızasına yerleşir.

Ahmet Öğretmen, pazar günleri ders için evlerine gelmez. Pakdil, çocuk zihniyle bu durumu sorgular. O zamanlardan başlayan sorgulamalarının sonucunda Pazar günlerinin Nuri Pakdil'deki karşılığı bütünüyle nega-

tif olur. Çünkü annesi Hatice Vecihe Hanım'ın hastalığında İstanbul'a götürülmek üzere Eloğlu'ndan trene bindirildiği gün pazar günü olduğu gibi babasını da son defa bir pazar günü görür. Giderek "pazar günleri, Sultanahmed Alanı'ndaki güvercinler de, öbür günlere bakarak, daha az öterler." kanaatine varır.

Nuri Pakdil, ilkokula iki yıl geç gönderilir. Hem yaşı hem de evde Ahmet Öğretmen'den aldığı dersler sayesinde ilkokula üçüncü sınıftan başlar. Derslerde başarılı olduğu halde ilkokuldan itibaren nereden kökenlendiği belli olan bir titreme, bir üşüme varoluşunu sarar. Bu titreme, bu üşüme ortaokulda da lisede de üniversitede de sürer. Nuri Pakdil, her yönüyle bir albastının üzerine çöreklenişini iliklerinde hisseder.

Pakdil, ilkokul bittikten sonra ortaokula da gönderilmek istenmez. Anne babasının korumacı tutumu baskın gelir. Sonunda Kapalıçarşı'daki manifatura dükkânında çalışmaya başlar. Her sabah okula gidiyor-muşçasına hazırlık yaparak elinde

çantasıyla işe gider. Kapalıçarşı'daki dükkân komşularından günlük gazetesini okur. Ondaki günlük gazete izleme tutumu o günlerin armağanı olur. Okuma eylemini aralıksız devam ettirir. Dayısı Cemil Pakdil ile dönemin Maraş Valisi Ahmet Refik Noyan'ın ısrarlarına anne babası daha fazla direnemez. Nuri Pakdil'in kaydını 1948'de Maraş Ortaokulu'na yaptırırlar.

Ortaokul birinci sınıftan itibaren Büyük Doğu dergisini takip eder.

Nuri Pakdil'in anne/babası ondaki "Çelik Adam" kararlılığının kurucu öznesidir. Babası çocukluğundan başlayarak Nuri Pakdil'i kutsal gecelerde camiye götürür. Bir hayata şahitliği örnekler böylelikle.

Annesi de Pakdil'e mütemadiyen öyküler anlatır. Hatice Vecihe Hanım'ın anlattığı öykülerin ortak noktası Araplar, Afrikalılar, özellikle de Cezayirli'dir. Cezayir Savaşı yıllarında ise İstanbul'da üniversite öğrencisi olan Nuri Pakdil'in öncelikli gündemi Afrikalılar ve Afrika'daki özgürlük kavgaları olur.

1949 yazında Maraş'taki doktorların bilgilendirmesiyle *"Hatice Vecihe Hanım'ın burada tedavisi bitmiştir. İstanbul'a götürülmesi gerekir."* Durum açıklık kazanınca Hatice Vecihe Hanım *Eloğlu'*ndan trene bindirilir. İki gün iki gece süren yolculuğun sonunda Haydarpaşa Garı'na inilir.

İstanbul'daki kimi doktorların muayenesinden sonra Hatice Vecihe Hanım'ın hastane günleri başlar. Hastane yatış işlemlerinin peşi sıra Cemil Pakdil ile Nuri Pakdil Maraş'a dönmek üzere hastaneden ayrılırlar. Haydarpaşa Garı'na giderler. Trenin hareketine ramak kala Cemil Pakdil ismi anons edilir. Birdenbire Haydarpaşa Garı'na ölümün ağırlığı çöker. Şişli Etfal Hastanesi'nin yolu tutulur. Kalpten kalbe gözyaşı ırmakları boşanır. Hastane önünde ölüm yuva yapar âdeta.

Acının ağırlığı her yerde hissedilir. Hastane süreci sonrasında Merkez Efendi Camii sığınak olur. *Hatice Vecihe Hanım* Merkez Efendi Mezarlığı'na emanet edilir. Nuri Pakdil için yeni bir süreç başlar. Babasından miras kalan cömertlikle eylem kuşunu uçurmaya hazırlanır.

"Abimden sonra annemin de ölümüyü, bizim evde hiç ölüm olmamış gibi, ölümün adını hiç anmadan yaşamaya devam ettik." demiştir bir konuşmasında.

1951'de Maraş Lisesi'ne kaydolar. Aynı yıl ilk yazısını yayımlar. Okul dönüşlerinde Arkbaşı'ndan yürür. Ortaokul yıllarında da yine aynı sokaklardan ve aynı çeşmelerin önünden geçer. İleriki yıllar boyunca *"Büyüdüm: çeşmeler de aktı yanımda."* cümlesini kurar. Sonrasında ise *"Nerede bir çeşme görsem, suyu akıyorsa, Maraş'ın manevî görüntüsü süzülmedir."* der. Çeşme önlerinden gelip giderken hayalen annesiyle konuşur.

Lise son sınıf öğrencisiyken Maraş Lisesi'nin yayın organı *Hamle*'yi sekiz sayı çıkarır. Mütevazı bir lise dergisi olan *Hamle*, günün şartları içerisinde

İstanbul ve Ankara'daki izler çevrenin beğenisini kazanır. Nurullah Ataç gibi kimi yazarlar, *Hamle*'de yazarların ileriki yılların iyi birer yazarı, iyi birer ozanı olacakları öngörüsünde bulunur.

Maraş Lisesi son sınıfında okurken Cevat Fehmi Başkut'un *Paydos* adındaki oyununu sahneler. *Muallim Murtaza* rolünü ustaca oynar. Oyundaki jest ve mimikleriyle Nuri Pakdil imgesi belleklere yerleşir.

Üniversite yılları öncesinde, Maraş'tayken babasıyla birlikte Antep, Mersin ve İstanbul'a Kapalıçarşı'daki manifatura mağazası için mal almaya gidişlerini unutamaz.

Nuri Pakdil, 1 Temmuz 1955'te *Maraş Lisesi*'ni bitirir. 2 Kasım 1955'te de *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi*'ne kayıt yaptırır. Yazar, *"İstanbul Hukuk Fakültesi'ni tercih etmemin tek sebebi İstanbul'da okumuş olmaktır."* cümlesini kurar.

1956'da yaz tatili için Maraş'a gelir. *Maraş Halk Eğitim Müdürlüğü*'nce *Yıldız Sineması*'nda düzenlenen üniversiteler arası münazaraya katılır.

Ankara ekibinin sözcülüğünü Fikret Eren üstlenirken, İstanbul ekibinin sözcülüğünü de Nuri Pakdil üstlenir. Jestleri, mimikleri, söz ve fikirleriyle tartışmanın öncüsü olan Nuri Pakdil, entelektüel birikimi ve hitabetiyle de Maraşlı gençleri kalpten yakalar.

Üniversite öğrenimi süresince yaz tatillerini Maraş'ta geçiren Nuri Pakdil, *Maraş İl Halk Kütüphanesi*'ni kendisine mekân yapar.

Nuri Pakdil, 1958'de Maraş'ta bir şiir matinesi düzenler. Programda okunması için on yedi şiir seçer. Oyunu, yeni şairlerden yana kullanır. Şeref Turhan da şiir matinesi için davetiye bastırır. Şiir matinesi Abarabaş'ındaki *Öğretmenler Derneği*'nde yapılır. Programın sunuculuğunu da üstlenen Nuri Pakdil, programda on beş dakika konuşmak suretiyle iki de şiir okur.

Necip Fazıl'ın ifadesiyle *"Müslümanların fikir sakası"* Fethi Gemuhluoğlu ile tanışır. İlk görüşmelerinden başlayarak onun yanında insanın iç onarımdan geçirildiğini ayırt eder.

**Nuri Pakdil'in
anne/babası
ondaki
"Çelik Adam"
kararlılığının
kurucu öznesidir.**

Bağlanma'nın ilk tohumu bu görüşmeler sonucu kalbine ekilir. Fethi Gemuhluoğlu'nun Ortadoğu'ya, Afrika'ya yönelen ilgisiyle annesinin anlattıkları arasında bağ kurar.

İslam coğrafyasının sorunlarını eşeleyerek Batılılaşma albastısının edebiyatla yurt dışına atılacağı inancını savunur.

Ortaokul günlerinden başladığı okuma/yazma eyleminin uygarlık odaklı olması gerektiği görüşünü benimser.

İstanbul'da üniversitede okuduğu yıllarda, Fatih Çarşamba Pazarı'nın yanı sıra birkaç yerde daha pazarcılık yapar. Kravat, eşarp, vs. satar. Malzemeleri Beyazıt'taki toptanclardan alır.

1961'de *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi*'ni bitirir. Nuri Pakdil için üniversite yılları, kendi kendisiyle dövüştüğü yıllar olarak kayıtlara geçer. Fakültede okuduklarıyla, inandıkları arasında bir bağ kuramaz çünkü. Yazmak fiiline yabancılaşır gittikçe. Yazamaz bir türlü. Yazamamak korkusu işkenceye dönüşür. Neticede direniş çiçeklerini örgütlemesiyle yazama endişesinin üstesinden gelir.

Avukatlık stajına Ankara'da başlayıp İstanbul'da bitirir. İstanbul Barosu'ndan Baro Üyesi kartı alır. Ancak hiçbir zaman avukatlık yapmaz.

Nuri Pakdil'in 2 Ekim 1961'de Tuzla'da başlayan askerlik günleri 30 Eylül 1963'te Bitlis'te sona erer. 18 ay süreyle yedek subay askerlik yapar. Askerliğini adlı subay olarak tamamlar.

Askerlik sonrasında *Yeni İstiklal* gazetesinde sanat/edebiyat sayfaları düzenler.

1965 yılından itibaren Elektrik İşleri Etüt İdaresi, Devlet Planlama Teşkilatı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Çalışma Bakanlıklarında çalışır. 1999 yılında çalışma hayatını sonlandıran Nuri Pakdil, kitapları ve yazılarıyla yaşamını sürdürür.

1969 Şubat'ında *Edebiyat* dergisi yayımlanınca ilk taş düşer. Bir düşünsel savaşımın, uygarlık seçiminin kaynaklanan bir yaklaşımın, insanın irdelenmesi gereğinden kaynaklanan bir yaklaşımın kavgası böylelikle başlar.

Nuri Pakdil'in bakışıyla "Yazar, önce, uygarlık seçimini yapan kişidir." Ona göre "Seçim yanlış yapılıyorsa, ulusun yüzyıllardır içinde yaşadığı, tüm değerlerini ona göre oluşturduğu uygarlığı yadsınılıyorsa o yazarın ulus dostu olmadığını hemen vurgulamamız şarttır." Oyunu uygarlığından yana kullanmayan yazarın halkının değerlerini savunması da beklenemez.

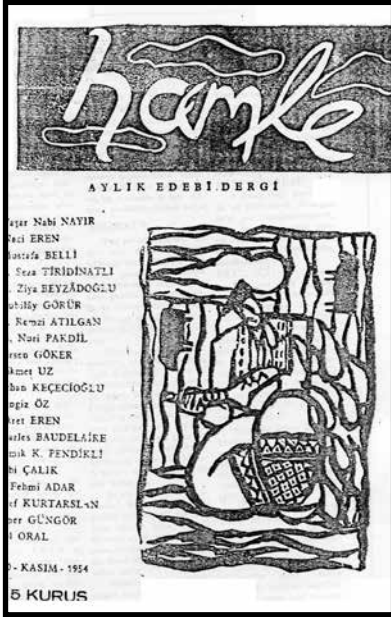
Edebiyat dergisi yazarları; tarihsel, öğretisel bir sorumluluğun gerektirdiği bilinçle birbirlerinin eksiklerini bütünleyerek yabancılaşma lavına karşı inanma özgürlüğünü önerir.

Edebiyat Dergisi Yayınları arasında çıkan kitapların ayırt edici yanı uygarlık temalı oluşudur. Nuri Pakdil'in ömrünü adadığı ideolojisi biricik dünyasıdır çünkü. "İdeoloji, benim dünyamdır. Bana, geçmişimi anımsatır, bugünümü belirler, geleceğimi tayin eder. Çünkü, ödevimin ne olduğunu, ancak ideolojik davranışlar içinde anlıyorum." diyen Pakdil, ideolojisiyle ilişkisini zedeleyecek söz ve eylemlere geçiş hakkı tanımaz.

Nuri Pakdil, projektörlerini yeryüzü coğrafyasına döndürür.

İstanbul'suz bir Kudüs düşünemediği gibi Mekke Medine'siz İstanbul düşü de görmez. Gittiği her yere evrensel insan sıcaklığını götürmeyi umar. Devinimini ilahi öğretiden almayan hiçbir eylemin evrensel olamayacağını savunur. "İnsan! Seni savunuyorum; sana karşı!" cümlesi Nuri Pakdil'in eylem düzleminin ana izleğini ifade eder. Çünkü yazara göre; "Kala kala, elimizde, belki, ikibinli yıllara doğru yürürken, bir vicdan kaldı: dönüştürülebilecek, yeniden üretilebilecek." Dolayısıyla "Vicdan Üssü; altüst olmuş bir toplumda Kimliğimin hakkını arıyorum." cümlesini kurar.

Nuri Pakdil'in yorumuyla dindarlık "ezilenleri, hakları yenenleri, yoksulları, özgürlük savaşçıları, emekçileri savunmaktır. Zulme karşı, haksızlıklara karşı başkaldırmaktır. Özgürlük savaşımına katkı sağlamaktır; vicdan aklığını koruyabilmektir; düşünce özgürlüğü önündeki kısıtlamalara, puta ve putçuluğa karşı çıkmaktır; özgürce konuşabilme hakkını savunmaktır."

18 Ağustos 1983'te "Koltuğunda Kudüs'ü, bir elinde yazı makinesi, bir elinde de çantasıyla." uzun yıllar yaşadığı İstanbul'dan Ankara'ya göç

eder. İlk gecesini Edebiyat dergisi yazar ve şairlerinden Arif Ay (Musa Deniz), Şaban Özdemir (Ebuzer Murtaza) ve Necip Evlice (İdris Hamza) ile aynı evde geçirir.

Cıvık pislik gürlüğüyle baş edemez. Sabır presler daima. 5 Nisan 1985 tarihinde ansızın ayrılır Keçiören'deki evden. Elinde çantasıyla Edebiyat'ın yerine gelir.

Bundan sonra yersiz yurtsuzların sığınağı oteller Nuri Pakdil'in evi olur. Çocukluk günlerinden aşına olduğu

Antep'teki Ali Veli Oteli'nden başlayan otel günleri; Musul Palas Oteli, Laleli Sekmanlar Oteli, Sipahi Oteli, Gönülü Ferah Oteli, Samanpazarı'ndaki Sila Oteli, Hergale Meydanı'ndaki Devran Oteli, Posta Caddesi'ndeki Zümrüt Palas günleriyle devam eder.

Kirli mülkiyetle, kanlı mülkiyetle hesaplaşmasının bir yansıması olarak her nereye gidiyorsa çantasını, kitaplarını, Kudüs ve İstanbul'unu taşır. Okudukları ve yazdıklarında Kudüs'ün, İstanbul'un, Mekke-Medine'nin, Maraş'ın tınısını duymak ister.

Gittiği her yere Kudüs'ü ve İstanbul'u da taşır. Paris'e giderken de Sultanahmet'in güvercinleriyle yolculuk eder. Nuri Pakdil'in Mevlana'dan Yunus'tan Hacı Bayram-ı Veli'den devşirdiği yürüyüş güzergâhı Anadolu'dan, Balkanlar'a, Orta Asya'ya, Ortadoğu'ya, Afrika'ya açılır. Çile ocağında pişirdiği kelimeleriyle direniş fişekleri ateşler.

18 Ekim 2019'da Ankara'da vefat eder.

19 Ekim 2019 Cumartesi günü Hacı Bayram Camii'nde kılınan ikinci namazının ardı sıra Tâceddin Dergâhı'ndan huzura çıkar.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE KAHRAMANMARAŞ (1)

MEHMET IŞIK

1990 yılında Kahramanmaraş'taki Domuztepe Höyüğü'nde, California Üniversitesi'nden Prof. Dr. Elizabeth Carter ve Manchester Üniversitesi'nden Dr. Stuart Campbell başkanlığında yapılan kazılarda bulunan eserler, Kahramanmaraş ve çevresinin tarihinin M.Ö. 7000-7500 yıllarına uzandığını göstermiştir.

Tarih Öncesi Maraş

Kahramanmaraş ve çevresinin tarih öncesinde yerleşim yeri olarak belirlenmesinde ve burada bir kültürün inşa edilmesinde coğrafyanın ve iklimin büyük bir etkisi olmuştur. Doğu Akdeniz'de dört mevsimin yaşandığı iklime, zengin yer altı ve yer üstü su havzasına, verimli tarım arazilerine, zengin bitki örtüsüne ve hayvan çeşitliliğine sahip olan Maraş ve çevresi, tarih öncesi çağlarda varlıklarını idamelerinde kolaylık sağlaması nedeniyle insan toplulukları tarafından yerleşim yeri olarak tercih edilmiştir. 1990 yılında Kahramanmaraş'taki Domuztepe Höyüğü'nde, California Üniversitesi'nden Prof. Dr. Elizabeth Carter ve Manchester Üniversitesi'nden Dr. Stuart Campbell başkanlığında yapılan kazılarda bulunan eserler, Kahramanmaraş ve çevresinin tarihinin M.Ö. 7000-7500 yıllarına uzandığını göstermiştir. Kazı alanından çıkarılan yuvarlak ve üzeri motifli mimari kalıntılar, taştan yapılmış olan aletler, boyalı çanak çömlek kalıntıları, mühürler, insan ve hayvan kemikleri, toplu mezarlarda ve yerleşim alanlarındaki kül kalıntıları bölgede büyük bir yerleşim alanı kurulduğunu göstermiştir. Yaklaşık 20 hektarlık bir alana kurulmuş yerleşim alanında, tahmini 20 bin kişinin yaşadığını belirten Amerikalı Arkeolog Prof. Dr. Elizabeth Carter, bu durumu "O döneme ilişkin umulmadık bir gelişme" şeklinde açıklamıştır.

Domuztepe Höyüğü dışında, Pazarcık bölgesinde Gani ve Bozdağlar mevki, yine Pazarcık ve Türkoğlu ilçeleri arasında henüz üzerinde derinlemesine bir bilimsel çalışma başlatılmasa da yüzey araştırmaları yapılmış onlarca höyük ile Döngel Mağaralarında bulunan tarih öncesi devirlere ait eserler, Kahramanmaraş'ın binlerce yıl önceden bu yana yerleşim yeri olarak tercih edildiğini göstermektedir.

Elbistan'daki Karahöyük'teki tarihi kalıntılar, Domuztepe Höyüğü'ne göre daha yakın bir tarihi işaret etmesine rağmen Kahramanmaraş ve çevresinin tarım ve hayvancılığın yapıldığı bir yer olmasının yanında önemli bir ticaret merkezi de olduğunu göstermiştir. Bunların dışında Maraş merkez ve çevresinde Hopaz Höyük, Bozhöyük, Minehöyük, Göllü Höyük, Kılılı Köyü Höyüğü, Sivrice Höyük Hanobası Höyüğü, Maltepe Höyük ve Yassı Höyük gibi elliden fazla höyük tespit edildi. Bu höyüklerin bir bölümünün yüzey araştırmaları yapılırken bir bölümü ise bilimsel çalışma programına dahil edildi.

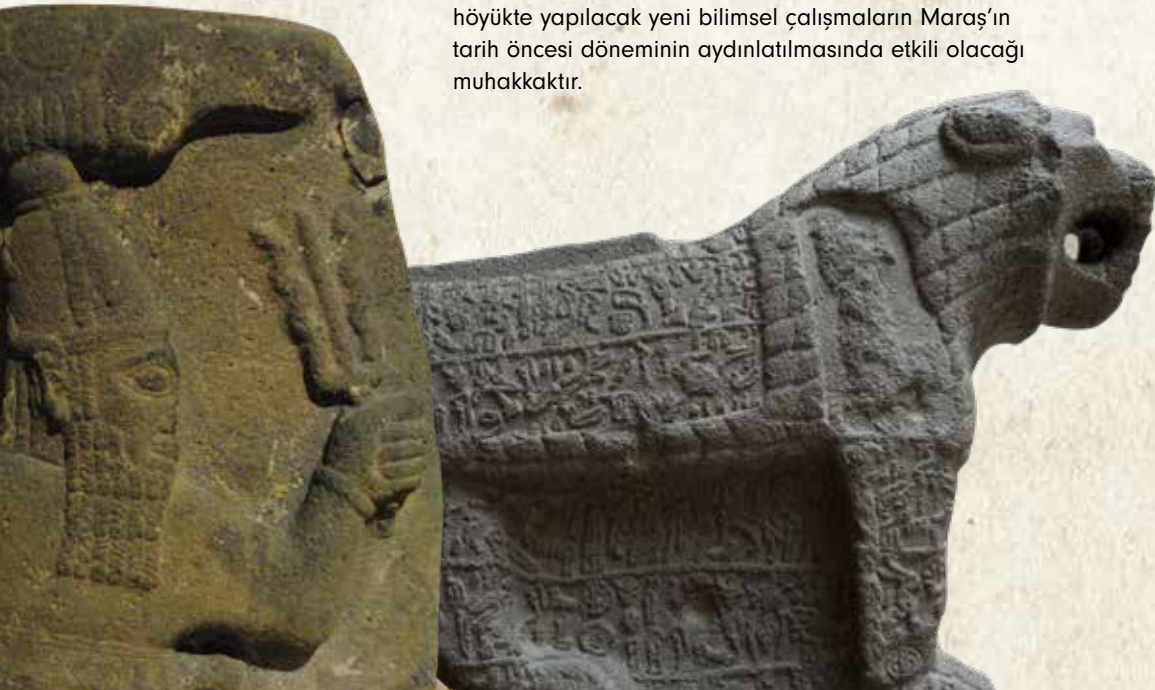
M.Ö. 2000-1200 tarihleri arasında Anadolu'da büyük bir medeniyet inşa eden Hititler, Maraş ve çevresine de hâkim oldular. Hititler döneminde, Mezopotamya'dan başlayıp Batı Anadolu'ya uzanan, yine Mısır'dan gelip Suriye'nin kuzeyinden geçerek şehir merkezine ulaşan ve buradan Malatya üzerinden Kafkaslara ve yine Gök-sun-Kayseri üzerinden İç Anadolu'ya ilerleyen ticaret yollarının kesiştiği noktada bulunan Maraş, büyük toplulukların yaşadığı bir merkez haline dönüştü. Hititli krallar şehrin imarına önem verdiler. Şehir merkezinde büyük bir kale inşa ettiler. Ticaret yolları üzerindeki dar geçitlerin olduğu bölgelerin güvenliğini sağlamak için derbentler yaparak tüccarların güvenliğini sağladılar.

İLK ÇAĞ'DA MARAŞ

Maraş Adının Ortaya Çıkışı

Maraş şehrinin adıyla ilgili en eski yazılı bilgiler Hititlere aittir. Hitit yazıtlarında Maraj ve Markasi ifadeleriyle anılan şehirde, Hitit İmparatorluk çağı sona erince Gurgum adında bir şehir devleti kurulmuştur. Asur ticaret kolonilerinin Anadolu'da yayılmasıyla birlikte Anadolu'nun birçok bölgesinde Asur krallığının siyasi, ticari ve kültürel tesirleri görülmeye başlanmıştır. M.Ö. IX. asırdan başlayıp VIII. asra kadar süren Anadolu'daki Asur Koloni Çağına ait yazılı metinlerde de Maraş ve çevresiyle ilgili bilgiler yer almıştır. Asur Krallığı'nın Anadolu içlerine doğru yayılmaya başladığı dönemde bölgeye önce Asurlu tüccarlar gelmiştir. Bunları daha sonra Asur orduları takip etmiştir. Bu dönemde Maraş ve çevresinde hüküm süren Gurgum Krallığı ve başkenti Maraş ile ilgili Asur yazıtlarındaki ilk bilgilerde, şehrin adının Markasi, Markaşti olarak kaydedildiği görülmüştür. Yine Geç Hititler dönemine ait çok önemli bilgilerin yer aldığı Boğazköy Yazıtlarında da şehrin adı Maraş olarak yer almıştır.

Elbistan, Pazarcık, Türkoğlu ve Maraş çevresindeki kazılarda, Hitit dönemine, Asur ticaret kolonileri çağına ait önemli eserler bulunmuştur. Hititler dönemine ait taştan yapılmış heykeller, araç gereç kalıntıları, Asur ticaret kolonilerinde sık rastlanan boyalı çanak çömlek örnekleri, demir, bakır ve tunç eserler, kemikten yapılmış süs eşyaları Maraş'ın tarih öncesi dönemlerine ışık tutmaktadır. Tüm bunların yanında Elbistan, Afşin, Göksun hattındaki çok sayıda höyük ile Pazarcık-Türkoğlu arasındaki onlarca höyükte yapılacak yeni bilimsel çalışmaların Maraş'ın tarih öncesi döneminin aydınlatılmasında etkili olacağı muhakkaktır.

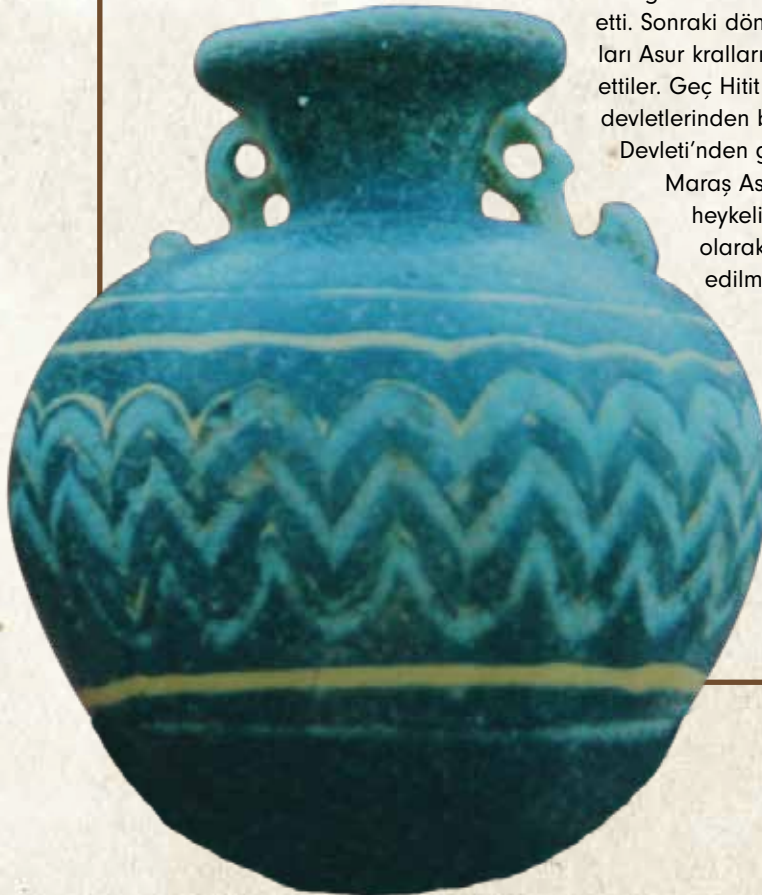
Hitit ve Asur döneminin bazı kaynaklarında ilaveten başka kaynaklarda da Margaji, Marah, Margas, Markaji, Gurgum olarak da anılan şehrin adı hususunda Tarihçi Herodot, Hitit ordusundan Maraj adlı bir komutanın şehri kurmasından dolayı şehrin onun adıyla anıldığını belirtmektedir. Romalılar döneminde Germanicia, Arapların bölgeyi fethinden sonra Mer'aş, Bizans devrinde Marasion veya Marasin, Osmanlı döneminde ise Maraş adının yanında Zülkadiriyye şeklinde isimlendirilen bölge, bugün İstiklal mücadelesinde kazandığı büyük zaferden dolayı verilen unvan ile birlikte Kahramanmaraş olarak kullanılmaktadır.

Hititler Dönemi

İç Anadolu ve çevresinde M.Ö. 2000 ile 1200 yılları arasında hüküm süren Hititler, Maraş ve çevresine uzun yıllar hâkim oldular. Verimli arazilere sahip olan bölgenin bulunduğu stratejik konumunu da göz önünde bulunduran Hititli krallar, bölgede çok sayıda yerleşim yeri kurdular. Maraş Kalesi başta olmak üzere ticaret yollarının güvenliğini sağlamak üzere çok sayıda kale inşa ettiler. Doğu-batı ve kuzey-güney yönlerindeki ticaret yolları bölgenin dışından göç almasına neden oldu. Büyüyen ve gelişen Maraş şehri ve çevresi konumu, verimli arazileri ve ticaret yollarının kesiştiği bir noktada olması gibi özelliklerinden dolayı çevredeki uygarlıkların hedefi haline geldi.

M.Ö. 2000-1200 tarihleri arasında Anadolu'da büyük bir medeniyet inşa eden Hititler, Maraş ve çevresine de hâkim oldular.

Hitit İmparatorluk çağının sona ermesinden sonra tarihçiler tarafından Geç Hitit dönemi olarak adlandırılan Hitit şehir devletleri döneminde Maraş ve çevresinde Gurgum Şehir Devleti kuruldu. Gurgum'un başkenti Markasi'ye gelen Asurlu tüccarlar, şehir hakkında önemli bilgileri kayıt tutmaya özen gösterdiler. Gurgum Krallığı ile Asurlular arasındaki ilişkiler bir müddet sonra bozuldu. Asurlular ilk zamanlar ticaret yapmak amacıyla geldikleri bölgenin idaresini ele geçirmek için saldırgan bir tutum sergilediler. M.Ö. 858 tarihinde Gurgum Şehri Kralı Mutallu, Asurlular ile baş edemeyeceğini anlayınca Asur Kralı III. Salmanasar'a gönüllü olarak haraç vermeyi kabul etti. Sonraki dönemlerde de Gurgum kralları Asur krallarına vergi vermeye devam ettiler. Geç Hitit devrinin en önemli şehir devletlerinden biri olan Gurgum Şehir Devleti'nden günümüze kadar ulaşan Maraş Aslanı ve Fırtına Tanrısı heykeli önemli tarihi eserler olarak günümüzde muhafaza edilmektedir.

**İSTİKLÂLİN YÜZ AKI
KAHRAMANMARAŞ**

100

İSTİKLÂLİN YÜZ AKI KAHRAMANMARAŞ

100

İSTİKLÂLİN YÜZ AKI KAHRAMANMARAŞ

AFŞİN ESHAB-I KEHF KÜLLİYESİ

Dünyada bir örneği daha olmayan Afşin Eshab-ı Kehf Külliyesi, “İnanç Turizmi” açısından oldukça büyük önem taşımakta olup, “2015 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi”ne kaydedilmiştir.

Eshab-ı Kehf Külliyesi, Afşin İlçesi'nin 7 km. kuzeybatısında yer alır. Afşin, stratejik bakımdan önemli bir yol güzergâhı üzerinde bulunması, ayrıca burada yer alan Eshab-ı Kehf'ten dolayı önemini tarih boyunca korumuştur. Kaynaklarda *Afşin*, *Arabissos*, *Efsus* ve *Yarpuz* isimleriyle geçmektedir.

Külliye, Antik Çağ'dan beri kutsal sayılan, “*Eshab-ı Kehf*” adıyla tanınan, kayalık bir tepenin yamacındaki mağaranın çevresine yapılmıştır. Mağaranın içinden çıkan su, ziyaretçiler tarafından zemzem ayarında kutsal kabul

edilerek içilmektedir. Eshab-ı Kehf, Bizans devrinde olduğu gibi, Selçuklular'ın fethinden sonra da Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından kutsal bir mekân kabul edilerek önemli bir ziyaret yeri olmuştur. Türkçede *mağara arkadaşları*, *mağara yaranı* ve *mağara dostları* anlamına gelen “Eshab-ı Kehf”, Hıristiyanlar tarafından da “*Yedi Uyurlar*” adı ile bilinmektedir. Terim olarak da; Roma döneminde putperest Dakyanus'un zulmünden kaçarak bir mağaraya sığınan ve burada Allah'ın izniyle yıllarca uyuyup, tekrar Allah tarafından uyandırıldıktan sonra, tekrar

vefat eden Yemlihâ, Mislina, Mekselinâ, Mernûş, Debernûş, Şaznûş, Kefestatyûş isimlerinde inançlı yedi genç ile köpekleri Kitmir'i ifade etmektedir. Eshab-ı Kefh teriminin yüklendiği anlamlar tarih boyunca Hıristiyan ve İslâm dünyasında Eshab-ı Kefh konusunu canlı tutmuştur. Olayın öneminden dolayı *Kur'an-ı Kerim*'in 18. sûresine "Kefh" adı verilerek 9-26 arasındaki âyetler Eshab-ı Kefh'e tahsis edilmiştir. *Kur'an-ı Kerim*'de, insanlar tarafından mağara arkadaşlarının sayısının 3, 5 ve 7 olarak telaffuz edildiğini, fakat onların sayılarının ancak Allah tarafından bilindiği ve onlar hakkında bilgisi olanın çok az olduğu belirtilmektedir. Fakat kaynaklarda mağara arkadaşlarının yukarıda isimleri zikredilen 7 kişiden ibaret olduğu kaydedilmiştir.

Hıristiyanlar, "Yedi Uyurlar"ı aziz olarak kabul ederler. Ayrıca Eshab-ı Kefh olayına Musevi ve Hint kutsal kitaplarında da yer verilmiştir. Eshab-ı Kefh olayı ve ziyaretgâhları, farklı toplum ve inançlar arasında toplumsal barışı

Kur'an-ı Kerim'in 18. sûresine "Kefh" adı verilerek; 9-26 arasındaki âyetler Eshab-ı Kefh'e tahsis edilmiştir.

ve hoşgörüyü tesis eden önemli kültür mirasları olduğu gibi dinler arası iletişimin de odak noktasıdır.

Yine *Kur'an-ı Kerim*'de, mağarada yıllarca uyuyan arkadaşların Allah'ın izniyle uyandırılarak, kısa bir süre sonra tekrar vefat ettirildiği ve bu olaya şahit olan insanlar tarafından mağaranın yanı başına bir mescit (kilise) yapıldığı ifade edilmektedir [Kefh Sûresi, âyet: 21]. Kaynaklara göre bu mescidin (kilise), Bizans İmparatoru II. Theodoius (408-450) tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Hıristiyan kaynaklarında ise, yedi uyurun İmparator II. Theodoius'un saltanatının 38. yılında bulunduğu

zikredilmekte ve buna göre kilisenin 446 yılı civarında inşâ edildiği ortaya çıkmaktadır.

Kur'an-ı Kerim ve diğer kaynaklarda anlatılan bu kıssanın hangi mağarada geçtiği kesin olarak bilinmediğinden dolayı, Anadolu'da Afşin, Efes ve Tarsus'un dışında Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birçok yerinde bazı mağaralara "Eshab-ı Kefh" denilmiştir. Birçok Müslüman âlim, Eshab-ı Kefh olayının Afşin'deki (Efsus) mağarada gerçekleştiği görüşünde olduğu gibi, günümüzde Eshab-ı Kefh Külliyesi'nde incelemeler yapan bilim adamları da aynı düşünceye sahip olduklarını belirtiyorlar. Ayrıca *Kur'an-ı Kerim*'de mağara konusunda verilen bilgilerle, Afşin Eshab-ı Kefh'in özellikleri benzerlik göstermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Afşin Mahkemesi'ne 13.08.2004 tarihinde, "tarihî kaynakların belirttiği şekilde Afşin Eshab-ı Kefh Mağarası'na güneşin doğarken ve batarken nasıl düştüğü" konusunda dava açılmıştır. Bilirkişilerin raporları doğrultusunda mahkemenin verdiği karar, Afşin Eshab-ı Kefh Külliyesi'nin lehine olmuştur. Diğer taraftan Afşin Eshab-ı Kefh Külliyesi'ne Anadolu Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında zengin vakıflar yapılmıştır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla, dünyanın muhtelif yerlerindeki diğer Eshab-ı Kefh'lerde böyle muhteşem bir külliye bulunmuyor. Afşin, bu anlamda da tek örnek olarak kaldığı gibi Kahramanmaraşlılar, çocuklarına -mağaraya sığınan arkadaşların adları olan- *Yemliha*, *Mislina*, *Mekselina*, *Mernûş*, *Tebernûş*, *Şazen*, *Eshabil* gibi isimler koyarlar; bu isimlere en çok Kahramanmaraş'ta rastlamaktayız. Bu durum, Kahramanmaraşlıların Eshab-ı Kefh olayını tarih boyunca benimsediğini ve canlı tuttuklarını gösterir.

Maraş bölgesi Türklerin hâkimiyetine geçtikten sonra, Eshab-ı Kefh Külliyesi'ne gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve konaklamalarının sağlanması için Anadolu Selçuklularının Maraş Emîri Nusretüddin

Hasan Bey tarafından "ribat (1215), cami (1215-1234) ve han (1233)"dan oluşan külliye inşâ ettirilerek zengin vakıflar yapılmıştır. Daha sonra külliye, Dulkadir Beyliği (1337-1522) ve Osmanlı Devleti zamanında bazı yapılar ilâve edilerek büyütülmüştür. Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddeve Bey'in 1500 tarihli vakfiyesinde, Alâüddeve Bey'in Eshab-ı Kehf'de medrese, babası Süleyman Bey'in de bu'k'a yaptırdığı belirtilmektedir. Medrese (1480-1492) bugün mevcut olmakla beraber, bu'k'a günümüze gelmemiştir Alâüddeve Bey'in hanımı Şems Hatun da 1500 yılında "Kadınlar Mescidi" olarak bilinen yapıyı inşâ ettirmiştir. Külliye en son ilâve edilen Paşa Çardağı ise, Osmanlılar döneminde 1531 yılında yapılmıştır.

Külliye, önemli bir ziyaretgâh olması yanında, aynı zamanda çevrenin ticaret, ilim ve kültür merkezi olmuştur. Eshab-ı Kehf Külliyesi, kutsal sayılan mağaranın önünde yer aldığı için buraya birçok ziyaretçi gelmekteydi. Bundan dolayı külliye, tahrir defterlerindeki kayıtlarda ayrı bir statüye tâbi tutulduğu anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerinde Eshab-ı Kehf'de panayır ve pazar kurulduğu belirtilerek burada *kıst-ı bazar* ve *bâc-ı bazar* vergilerinin uygulandığı kayıtlıdır. Bu durum Eshab-ı Kehf'in ticaret bakımından canlı olduğunu göstermekte ve arşiv belgelerine göre burada 1565 yılında yaklaşık 150 kişinin burada ikâmet ettiği anlaşılmaktadır.

Eshab-ı Kehf Külliyesi'ne, yapının ilk bânisi Nusretüddin Hasan Bey'den başlayarak Anadolu Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti zamanında oldukça zengin vakıflar yapılmıştır. Külliye Anadolu Selçuklu, Dulkadir Beyliği ve Osmanlı Devleti sahip çıkarak "Eshab-ı Kehf Olayı"nın bu kutsal mağarada gerçekleştiğini kabul olduklarını göstermektedir. Bütün bu sebeplerden dolayı, "Eshab-ı Kehf olayının Afşin'deki kutsal mağarada gerçekleştiğini" düşünmekteyiz.

Ribat

Külliye odak noktasını oluşturan ribat, Anadolu Selçuklularının Maraş Emîri Nusretüddin Hasan Bey tarafından 1215 yılında inşâ ettirilmiştir. Bu yapı, "hânikâh (zâviye)" amacıyla yapılmış olup, Osmanlı arşiv belgelerinde "Eshabü'l-Kehfü's-Şerif Zâviyesi" olarak geçmektedir. Dıştan iki katlı görünüme sahip olan yapının alt katı ribat, üst kat ise medrese olarak tasarlanmıştır. Yapının alt katını oluşturan ribat Anadolu Selçuklu, üst kattaki medrese ise sonradan Dulkadir Beyliği döneminde yapılmıştır. Ribatta bâtinî ilimler, medresede ise zâhirî ilimlerin okutulduğu anlaşıyor.

Ribat, külliye'nin ilk elemanı olduğu için hânikâh, mescit, han ve medrese görevlerini bir arada sürdürdüğü anlaşıyor. Ribatın fonksiyonlarını; bir şeyhin idaresi altında dervişlere tasavvufî bir eğitim vermek, mescit vazifesi görmek, Hıristiyanlığın önemli merkezlerinden olan bölgede Müslüman iskânına öncülük etmek, kutsal mağarayı ziyarete gelenleri misafir etmek ve çevredeki insanlarla iyi ilişkiler kurarak onların eğitim ve öğretimlerine yardımcı olmak şeklinde sıralayabiliriz.

Çünkü külliye içinde yer alan han 1233 yılında, medrese ise 1480-1492 yılları arasında inşâ edilmiştir. Ribat, burada ikâmet edenlerin bütün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde çok fonksiyonlu plânlanmıştır. Ribat, kendi grubunda Anadolu Selçuklu mimarisinden günümüze ulaşan en erken tarihli yapılardan biridir.

Ribata, güney cephenin ortalarında açılan mukarnas kavsaralı taçkapıdan girilir. Ayrıca kuzey duvarında, cami ile bağlantıyı sağlamak amacıyla küçük bir kapıya daha yer verilmiştir.

İç mekân; boydan boya birbirine paralel uzanan iki sahnin ile batı tarafta orta sahna açılan mescit, iki eyvan ve beş küçük hücreden (çilehâne) oluşur. Mekânların üzeri sivri beşik tonozlarla kapatılmıştır. Doğu sahnin, ribattaki dervişlerin ikâmet, eğitim ve öğretim yapımları amacıyla düzenlendiği anlaşıyor. Doğu sahnin bulunduğu kısım iki katlı yapılarak, bodrum katı depo ve servis mekânı olarak tesis edilmiştir. Ayrıca kutsal mağarayı uzak yerlerden ziyarete gelen misafirler de han inşâ edilene kadar ribatta konuk edilmekteydi.

**Eshab-ı Kehf
Külliyesi'ne,
yapının ilk bânisi
Nusretüddin Hasan
Bey'den başlayarak
Anadolu Selçuklu,
Dulkadir Beyliği
ve Osmanlı Devleti
zamanında oldukça
zengin vakıflar
yapılmıştır.**

Orta sahnın batı tarafı ise, mescit ve beş çilehânededen oluşmaktadır. Çilehânelerde dervişler çile çekerek velîlik mertebesine ulaşıyorlardı. *Vilayetnâme* adlı eserde, Hacı Bektaş-ı Velî'nin Kırşehir'e giderken Afşin Eshab-ı Kehf Ribatı'ndaki çilehânelerin birinde 40 gün oturarak çile çektiği bildiriliyor.

Ayrıca M. H. Yinanç, bu ribatta muhtelif tarikatların zâviyeleri olmakla beraber, yapının Kadîri şeyhinin idaresi altında bulunduğunu zikretmektedir. Çilehânelerin bulunduğu kısım iki katlı yapılarak, alt kat çilehâne, üst kattaki beşik tonozlu mekân ise ribatın idâresinden sorumlu şeyh efendi için yapılmıştır.

Taçkapının kavsara kısmına ayakta elleri iki yana açık bir şekilde stilize edilerek bir insan figürü işlenmiştir. Muhtemelen bu figür, ribata gelenleri içeriye davet eden bir dervişi sembolize etmektedir.

Cami

Cami, Antik Çağ'dan beri kutsal sayılan Eshab-ı Kehf adıyla tanınan kayalık bir tepenin yamacındaki mağaranın ön kısmına yapılmıştır. Caminin yerinde daha önce Bizans İmparatoru II. Theodosius (408-450) tarafından yaptırıldığı kabul edilen ve *İsa Mescidi* ismiyle bilinen bir kilise bulunmaktaydı; *Kur'ân-ı Kerim*'de de mağaranın

yanı başına bir mescit (kilise) yapıldığı ifade edilmektedir [Kehf Sûresi, âyet: 21]. Hıristiyan kaynaklarında, yedi uyurun İmparator II. Theodosius'un saltanatının 38. yılında bulunduğu zikredilmekte ve buna göre kilisenin 446 yılı civarında inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Daha sonra kilisenin harabesi üzerine Anadolu Selçuklularının Maraş Emîri Nusretüddin Hasan Bey tarafından 1215-1234 yılları arasında bugünkü cami yaptırılmış ve kilisenin bazı inşaat malzemeleri caminin yapımında kullanılmıştır. Burada kutsal mağara ile caminin uyumlu bir şekilde kaynaştırıldığı görülür.

Caminin iç mekânına doğu duvarının kuzey köşesinde açılan cümle kapısından girilir. Harim, mihrap önu kubbeli ve iki sahnı bölümlü ile batı tarafına yerleştirilen İsa Mescidi'nden oluşan bir plana sahiptir. Harim kısmını oluşturan mihrap önu kubbeli bölüm Anadolu Selçukluları zamanında yapılmıştır. Mihrap önu kısmı, pandantifli kubbeye, diğer hacimler ise beşik tonozla kapatılmıştır. Kible duvarında yer alan kesme taş mihrap, iç içe iki nişten oluşur.

Harimin batı tarafında "İsa Mescidi" ismiyle bilinen sahnıda yer alan kapıdan kutsal mağara bölümüne geçilmektedir. Mağaranın ön kısmında bulunan kaynak su (pınar) ziyaretçiler tarafından kutsal kabul edilerek içilmektedir.

Han

Han inşâ kitabesine göre, Anadolu Selçukluları'nın Maraş Emîri Nusretüddin Hasan Bey tarafından 1233 yılında yaptırılmıştır. Külliye'nin girişine yerleştirilen han, "eş odaklı" plan şemasına sahiptir. Yapı plan itibarıyla Türk han mimarisinde özgün bir yere sahiptir. Avlu etrafına yerleştirilen eyvan ve kapalı mekânlarla, "L" biçimindeki ahırdan oluşan yapı üç halkalıdır, fakat simetrik değildir. Avluyu dört yandan kuşatan hacimler barınak ve servis mekânları olarak tesis edilmiştir.

Hana giriş, kuzey duvarına yerleştirilen ve giriş eyvanına açılan taçkapıdan sağlanır. Dikdörtgen plânlı avlu dört taraftan 6 eyvan ve 9 adet oda ile avlunun batı kanadındaki hacimler ise arkadan kuzey-güney yönünde "L" plânlı ahır ile kuşatılmıştır. Handaki mekânların üzeri sivri beşik tonozla kapatılmıştır. Yapının plâni, hana gelen yolcuların ve hayvanlarının bütün ihtiyaç-

larını karşılayacak şekilde tasarlanmıştır. Han, hem kutsal mağarayı ziyarete gelenlerin konaklamaları için, hem de ticarî maksatla buraya uğrayan kervanlar için inşâ edildiğini göstermektedir. Han, tarihî İpek Yolu'nun üzerinde bulunmaktadır.

Medrese

Medrese, Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddeve Bey tarafından 1480-1492 yılları arasında ribatın üstüne inşâ ettirilmiştir. Yapı, kapalı avlulu ve bir eyvanlı medresele- rin plân şemasına göre tasarlanmıştır.

Medreseye batı duvarında açılan kapıdan girilir. İç mekân 1 eyvan ve 6 odadan oluşur. Yapının orijinalinde ahşap kirişlemeli düz toprak dam ile örtüldüğünü sanmaktayız. Medrese, öğrencilerin eğitim-öğretim ve ikâmet etmelerine uygun bir özellikte plânlanmıştır. Türk medrese mimarisinde bu yapının plânına benzer örnek- le karşılaşmıyoruz.

Vilayetnâme adlı eserde, Hacı Bektaş-ı Velî'nin Kırşehir'e giderken Afşin Eshab-ı Kehf Ribatı'ndaki çilehânelerin birinde 40 gün oturarak çile çektiği bildiriliyor.

Dulkadir Beyliği'nin kudretli hükümdarı Alâüddeve Bey 1510 tarihli vakfiyesinde, Eshab-ı Kehf Medresesi'ne atanacak müderrisin, Maraş ulemâsından olması, akli ve nakli ilimlere sahip olması, aklı selim olması, tatlı sözlü, güzel ahlâklı ve gözlerinde hastalık olmaması gerektiğini belirtmiştir.

Kadınlar Mescidi

Dulkadir Beyliği hükümdarı Alâüddeve Bey'in hanımı Şems Hatun tarafından 1500 yılında yaptırılmıştır. Mescit, arazinin yapısından dolayı caminin güneybatı tarafına gelecek şekilde caminin üst tarafına yerleştirilmiştir.

Yapı, tek kubbeli mescitler grubuna girer. İç mekân pandantifli kubbeye örtülmüştür. Mescidin doğu duvarında zemin seviyesinde açılan pencere, mescit ile cami arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Böylece mescitte namaz kılan kadınların, camideki imam ve müezzinin seslerini duymaları temin edilmiştir.

Paşa Çardağı

Yapı, Dulkadirli Ali Bey'in veziri olan ve Kaba Nâib adıyla tanınan merhum Minnet Çelebi adına Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1531 tarihinde inşâ edilmiştir.

Paşa Çardağı, Eshab-ı Kehf Camii'nin doğu tarafına bitişik olarak iki katlı yapılmıştır. Zamanla Eshab-ı Kehf'i ziyarete gelenlerin sayısı artınca buraya gelenlerin ihtiyacını karşılamak için alt katında üç oda, üst katında mescit olmak üzere bu yapının inşâ edildiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda üst katın bir bölümü arazinin meybinden dolayı caminin avlusunu teşkil etmektedir. Bugün üzeri çatıyla örtülen üst kattaki mescidin orijinalinde beşik tonozla örtüldüğü anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak; dünyada bir örneği daha olmayan Afşin Eshab-ı Kehf Külliyesi, "İnanç Turizmi" açısından oldukça büyük önem taşımakta olup, "2015 yılında UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi"ne kaydedilmiştir.

AHMET HAMDİ TANPINAR

O karanlık günlerde Maraş'ı bir kül yığını yapan yangınlar, bütün cenup vilâyetlerimiz için nuranî alevler saçan bir kuruluş meşalesi olur ve Maraş, Urfa, Ayıntap milletimizin en ümitsiz günlerinde ona açılmış zafer kapıları olurlar. Maraş bu kahramanlık günlerini unutmamıştır.

maraşname

MARAŞLILARIN BAYRAMI

Her yıl, şubatın onikisinde, Maraşlıların ve Maraş'ın bayramı vardır. Şehir kendi kurtuluş gününü kutlamak için elinden gelen bütün gayreti yapar. Nasıl ki bugünü hazırlamak için de yirmi altı yıl önce elinden gelen, hatta gelmeyen, hayatın mantığında insan gücünün üstünde olması gereken şeyleri yapmıştı.

Vâkıa şudur: o zamana kadar memleketin iç şehirlerinden biri sayılan, ziraatında ve zanaatında yaşayan bu temiz, bu refahlı Anadolu şehri, birden bire memleket haritası üzerinde bir yağ lekesi gibi büyüyen işgal kuvvetlerinin kendi sınırlarının içine de girdiğini, yavaş yavaş memleketi ihanete hazır başka kuvvetler namına benimsediğini görür ve ne pahasına olursa olsun mücadeleye karar verir. Pek az şey bu küçük şehrin, bütün bir vatan parçasının üstüne çöken talihi yenmek için tek başına ortaya atılması kadar güzeldir. Zaten Milli Mücadele'nin

büyükliğünde burada, her şehrin, her kasabanın, hatta her köyün, her insan gibi, tek başına kendine düşen işi yapmaktan çekinmemesindedir.

O günden itibaren şehrin içinde semtten semte, evden eve kanlı, çetin mücadeleler olur. Halk yedisinden yetmişine kadar sokağa dökülür. O zamana kadar gündelik hayatın çemberine koşmuş, herkes gibi yaşayan, işinde gücünde, keder veya eğlencesinde bir yığın insan, geniş arazi sahibi hanedan, bey, küçük esnaf, çiftçi, bakkal, memur, riyaziye hocası, mahalle imamı, hülâsa inkılâptan önce bir Anadolu şehrinin zengin, fakir her sınıfta halkı, dört sene yedi cepheyi dolaşıp yurduna yeni dönen nefer, dul kadın, yapraksız kalmış bir çınar gibi tek başına yaşayan şehit babası, hepsi birleşirler. Sanki üzerlerinden bir tanrılık fırtınası esmiş gibi, sanki tılsımlı bir ateşin arasından geçerek

yepyeni ve ölüme yabancı bir hüviyet kazanmışlar gibi ortaya atılırlar. Kahramanlık o yıllarda milletimizin sırtına talih tarafından giydirilmiş bir gömlekti. Maraş'ta ise bu gömlek deri olur uzviyete geçer.

İmparatorluk tarihinin hemen her seferinde adı geçen Maraş beylerini ve onların peşi sıra o kadar kanlı muhaberelede ölenleri şaşırtacak bir macera başlar. Şehirlerini kurtardıktan sonra şehrin dışına çıkarlar, komşu ve kardeş memleketlere yardıma giderler. O karanlık günlerde Maraş'ı bir kül yığını yapan yangınlar, bütün cenup vilâyetlerimiz için nuranî alevler saçan bir kuruluş meşalesi olur ve Maraş, Urfa, Ayıntap milletimizin en ümitsiz günlerinde ona açılmış zafer kapıları olurlar. Maraş bu kahramanlık günlerini unutmamıştır. Bunda haklıdır. Bir şehir, talihin bu kadar üstünde yaşadıkdan sonra, elbette onu zaman zaman hatırlayacaktır.

Maraş'ın kurtuluş bayramı gerçekten görülecek şeydir. Bu resmî hiçbir tarafı olmayan bir şehir günüdür. İnsan Maraş'ta bu bayramı seyrederken kendisini kadim çağlarda, tanrıların insanoğlu ile beraber bir sofrada oturdukları, yiyip içtikleri günlerin canlı hatırası içinde sanır.

Bütün şehir çok evelden bugüne iyice hazırlanır. Maraş'ın kanlı savaş günlerinde çetelere yiyecek, giyecek hazırlayan, silahlarını yağlayan, çocuklarının ellerine Kafkas'ı, Kırım'ı belki Girit'i görmüş tüfekler, kılıçlar, bıçaklar teslim eden, içlerinde zıfafa zevkini, annelik gururunu tattıkları, hanım olarak yaşadıkları, misafir ağırladıkları evlerini kendi elleriyle ateşleyen Maraşlı kadınlar yahut onların kızları, torunları, bugün yapılan işin büyüklüğüne layık bir şekilde kutlamak için sabahli akşamlı çalışırlar, şehrin gururu olan delikanlıların giyeceği yerli elbiseleri hazırlarlar.

Ben 1943 şubatında ilk defa bu bayrama şahit olduğum zaman şaşır-mıştım. Bütün şehir altüstü. Takvimin dışında bir zamanı yaşıyordu.

Daha bayramdan üç gün evvel bütün şehir ayakta idi. Herkes eski zaman modası elbiseler giyinmişti. Davullar çalınıyor, oyunlar oynanı-yordu. Alain, güzel sanatlara dair sohbetlerinden birinde, modern erkek kıyafetinin fakirliğinden, resme gelmeyişinden şikâyet eder. Maraş'ın inişli yokuşlu yollarında, küçük meydanlarında bu alaca renkli kıya-fetleri gören insanın bu şikâyete hak vermesi güçtü. Hemen her vücut, Pisanello'nun desenlerinden çıkmış gibi zarif ve edalıydı. Sanki Şark'ın büyük ressamı, Behzat'lar, Levnî Çelebi'ler dirilmişler, dünle bugünün elele verdiği bu bayramı kendi min-yatürlerine göre onarmışlardı.

Sırmalar içinde ve rengârenk bir yı-ğın kumaş her çehreye, her harekete üzerinde çok durulmuş, düşünülmüş, aranıp taranmış şeylerin lezzetini veriyordu. Çoğu 1920 senesinin gençleri, bir kısmı da o senelerde ölenlerin torun ve çocukları olan bu kalabalık, takım takım olmuşlar, şehrin meydanlarında eski oyunları oynuyorlardı. İlk silâhı patlatanlar-dan yetmiş yaşında bir ihtiyar, bu kafilelerin birinde, elindeki davulla imkânsız görülecek bir çeviklikle oynuyor, onun kocaman davuluyla yaptığı perendeleri, aynı kafilende onbir, oniki yaşında iki çocuk bıçak oyunuyla tamamlıyordu.

Sonra ferdi hüneler bitince halka kuruluyor, vücut figürlerinin yanında mimiğe de aynı derecede yer veren çok ritmik ve garip surette ağır başlı horonlar, barlar oynanıyordu. Belki Yavuz Mısır seferine giderken bu oyunları seyretti, belki Berkiya-ruk'un orduları Moğol eline düşmüş Anadolu'nun, Konya ve Karaman beylerinin imdadına koştukları zaman bu oyunlar burada gene oynanıyordu. Bu horonların bir vasfı da erkek arasında ve gizli kadın gözleri altında yapıldığının şuurunu hiç kaybetmemesi idi. Öyle ki Parti, Belediye önünde veya yeni hastane-nin henüz atılan temelleri yanında yapılırken bile, göze görünmeyen bir şart gibi kafes arkasından seyreden bir kadın kalabalığını beraberinde taşıyorsa benziyordu. Bu dikkat, bu itinaya başka türlü olmazdı. Davulcu bu oyunların canlandırıcısı idi. Zaten kıyafet ve hovardalık, hattâ çeviklik itibariyle en üstünlerinden oluyordu.

Kafilenin birisi meydandan çekilince yerine öbürü geliyordu. Bazan iki kafilé birbiriyle aynı yolda karşılaşı-yorlar, o zaman birbirlerinin şerefine karşılıklı oyunlar başlıyor, gizli bir üstünlük arzusunun hız verdiği bir şevk kafileleri sarıyor, davullar daha hızlı çalıyor, zurnanın sesini, bu gurur daha cümbüşlü yapıyor, çocuklar bıçak oyunlarına ancak bazı cins hayvanlarda görülen o yapmacık çevikliği sokuyorlardı. Benim en fazla hoşuma giden bu çocuklardı. Bana eski masallardan bir şey gibi gelen külâhlarının ve ince ipek sarıklarının altında daha süzgün, daha hayalî görünen küçücük yüzleriyle, sevimli ecinni boylarıyla, kirpiklerini kırpmadan, tek bir yanlış yapma-dan saatlerce aynı hareketleri aynı çeviklikle tekrarlıyorlardı. İnsan oları seyrederken "Bir Yaz Gecesi Rüyası"ndan, kır çiçeklerinin kokusu ay ışığı ile karışmış bir sayfa okur gibi oluyordu. Çoğu ilk ve orta okul öğrencisiydi. Dikkat etsek, belki de içlerinden bir gün önce bizi sıtma ve pamukçuluk hakkında bilgileriyle şaşırtanları bulurduk. Bu kafilelerin bazılarında on, on iki yaşlarındaki birkaç kız çocuğu da karışmıştı. Eski elbiseler erkek çocuğu gizliyor ve küçültüyor, buna karşılık kadınlarda boyu ve endamı adeta büyütüyor. Yapmacıktan bir olgunluk veriyordu. Fakat bunlar bir kız çocuğundan ziyade birer masal tavusu idiler. Onlara bakarken sadece gözümü-zün emrinde olan muhayyelemizle bütün sefaletlerini unuttuğumuz eski çağları seyrediyorduk. Aslı Kerem'e, Zühre Tahir'e bu kıyafetlere benzer kıyafetlerle, bu edalar içinde gö-rünmüştü. Böylece iki gün hayretten hayrete düşerek Maraş sokakların-da dolaştık.

Üçüncü sabah asıl bayram günüydü. Biz davul sesleriyle uyanıp sokağa çıkınca şehri bir daha değişmiş bulduk. Gerçi gene eski bayram manzarası devam ediyordu, fakat bu sefer daha ağır başlı bir hava içinde idik. Bütün şehirde, bir şey bekleyen hal vardı. Nihayet biz Belediye meydanına henüz gelmiştik ki gürültü koptu. En süslü, en renkli kıyafetler içinde genç, ihtiyar, yüzlerce erkek koşu koşu Kale'ye doğru hücum ediyorlardı. 12 Şubat sabahının bir eşini yaşıyorduk. Kale'den yabancı bayrak indirilecek, bizim bayrağımız asılacaktı. Bir taklit veya hatırlama olduğunu bilmemize rağmen ürperme için de idik. Çünkü iki günlük sevinç ve bayram, geceleri aşık sazlarından dinlediğimiz yerinde yazılmış destanlar, çok kısa istirahat vakitlerinde görüştüğümüz eski gazilerin, o "Ma'reke" de kol, bacak, kardeş, kadın, çocuk, ev, servet kaybetmişlerin hikâyeleri bizi içimizden bir saat gibi kurmuştu.

Onun için Ahır dağlarını örten kara rağmen üstümüzde billûr gibi çınlayan bir ışık altında -Bu açık hava ve aydınlık Maraşlılar'ın bayramına tabiatın katılmasıdır- ve belediye meydanına bir anfi şeklini veren set set evlerin damlarına, pencerelerine, yolun iki yanına yığılmış halkın mühim bekleyişlerde insana bütün bir istikbal sezisiyle yüklenen sessizliği içinde, birden bire bu hücum nâralarını duyar duymaz sarsılmamak elde değildi.

Maraş Kurtuluş Bayramı, bana topluluğun kudretini bir daha öğretti. Hiçbir tiyatro bu kadar muntazam ve güzel hazırlanamazdı. Zaten bu, tiyatrodan çok üstün bir şeydi. Din ile san'atın birbirine karıştığı çağlardaki Mysteres'lere, gerçek gayesi bir eğlenceden ziyade bir nevi müşterek ibadet olan ortaçağ oyunlarına benziyordu. Burada milliyet ve vatan denilen tanrılar kutlanıyor, onların yükseklikleri en gür sesle ilân ediliyordu.

Hiçbir rejsörü olmayan, hiç kimsenin rolü ve vazifesi kimse tarafından öğretilmeyen, sadece geriye dönmüş bir zaman gibi bundan -sırasıyla- onbeş, yirmi, yirmibeş sene önce yaşanan bu bayramın bütün ruhu, bu fecir vakti Kale'ye yapılan hücumdu. Ve Maraş, kendisini birden bire insanoğullu seviyesinin üstüne çıkararak ve yıkık şehri tanrılaştıran bu saati her yıl bir kere yaşıyordu. Ondan sonra geçit resmi başladı. Ve biz olduğumuz yerden bu kalkınmaya hız veren şehrin bel kemiği çarşısı, Evliya Çelebi'den bir sayfa okur gibi bir daha gördük.

Maraş Millî Mücadele'den sonra eski iktisadî üstünlüğünü kaybetmiştir. Şimdi artık eskisi gibi mühim bir zanaat şehri değildir. Dabaklık istisna edilirse hemen hemen ziraatıyla geçiniyor. Fakat şehri tarih boyunca o kadar zengin ve mesut eden çarşı, hiçbir sanatını, hiçbir hüner ve temiz iş üstünlüğünü kaybetmeden yaşıyor. Büyük bir sarayın küçük ölçülere

indirilmiş bir örneği gibi. Fakat insan eli, insan dikkati ve sanat öyle şeyler ki, keyfiyet üstünlüğü durdukça hiçbir şey küçülmüş olmuyor. Bu ipek ve ten kadar yumuşak deri Maraş'ta gene Maraşlı ustaların sabrıyla dövülüyor, ayağa bir eldiven gibi yapışan ve bir kumaş gibi yıkanan bu gül şeftali yemeniler ve ayakkabılar gene yapılıyor. O kuyumculuk sanatı hâlâ devam ediliyor ve Maraş bilezikleri, yüzükleri, gerdan süsleri ne Suriye, ne de başka komşu yerlerinden aşağı.

Hâlâ saraçlar, sırmalı ve kadifeli eğerleri bir şiir tamamlamaya çalışır gibi inceden inceye işliyorlar. Göçebe, hatta şehirli kadınların başına o kadar yakışan o tepelikler, başlıklar yine bu çarşılarda tıpkı yüz yıl önceki itina ile ve kadın süsünün hayattaki büyük, asil rolünün şuuruyla, güzelliği süslemenin hayata en güzel kasideyi söylemek olduğunu bilen ustalar tarafından yapılıyor. Bakır işleniyor ve Maraşlı ustaların sabrıyla yapılan taslarda, güğümlerde bütün bir şekil ve nispet anlayışı kendiliğinden insanla konuşuyor. Alaca, küçük el tezgâhların da dokunuyor; yün sofra örülüyor. O halde Maraş çarşısı, vaktiyle bu şehri Şark'ın incilerinden biri yapan vasıflarını kaybetmemiş demektir. Gerçi eskisi gibi Fas'a Yemen'e kadar ayakkabı ihraç etmiyor. Kendi derisi yetmediği için ta Çin'den ithalât yapmıyor. Fakat hüner ve bilgi duruyor. Artık Arabistan çöllerine kadar cins atları bir mücevhare benzeyen Maraş eğerleri süslemediği için saraçlar azalmış.

Fakat meraklı seyirci, her ne pahasına olursa olsun, ecdat mirası sanatlarını devam ettirmekten hoşlanan ustaların dükkânına girince, bir eski zaman hazinesinden bir köşe açılmış gibi bu eğerlerin parıltısıyla karşılaşıyor.

Küçük, her halinde bir esnaf topluluğunu idare için yapıldığı anlaşılan, fakat çok temiz üsluplu ve bir yüzük taşı edalı bir cami'in -evkafın kulakları çınlasın, hala tamir ettiremiyor-etrafında bu çarşı, bu günkü haliyle dahi, Anadolu şehirlerinin dünkü manzarasını insanda yaşatabiliyor. Anadolu şehirleri esnafın idare ettiği ve yaşadığı topluluklardı.

Pek az şey bu küçük şehrin, bütün bir vatan parçasının üstüne çöken talihi yenmek için tek başına ortaya atılması kadar güzeldir.

Fakat Maraş çarşısının başka bir hususîliği de vardı. İnsan bu çarşıda kendisini "İlyada"nın dünyasında sanıyor. Hangi dükkâna giderseniz gidin, bir kahramanla veya onun çocuğu yahut torunuyla karşılaşıyorsunuz. Yirmibeş yıl önceki destanın canlı bir tarafını dinliyorsunuz. Kahramanlık, -tıpkı Erzurum'da olduğu gibi, tıpkı ilk silahı patlatan ve sonuna kadar dağdan inmeyen garp vilayetlerinde olduğu gibi- o kadar herkesin malı ki, en olmayacak hikâyeleri dinlerken bile insana karşısındakinin övündüğü duygusu gelmiyor. Zaten onlara göre, kahraman kendileri değil ki;

kahramanlığı yapan şehir. Her şeyi onun için istiyorlar, bütün medihler ona dönüyor. Zaten "İlyada"yı onun için hatırladım. Nasıl Homére'nin destanında hiç kimse, muhatabının bir tanrı çocuğu olmasına şaşırmasa, burada hiç kimse muhatabının ruh kudretine şaşırıyor. Fakat Maraş çarşısını bu kahramanlık artık tatmin etmiyor. Bu kadar insanüstü iş görmüş olmak bu çalışkan insanlara realiteyi unutturmuyor. Maraş bütün vatanla beraber yeni bir hayatın kapısında beklediğini biliyor. Pek az yerde, Maraş kadar çalışmanın ve işin zevkini, hasretini duydum. Hemen herkes yeni ve programlı bir iş hayatının hasreti içinde. Ortahalli anneler, on oniki yaşına gelmiş çocuklarını henüz bir sanata vermemekten mustarıptiler. Erkeklerin çoğu kendilerini muasir hayatın seviyesine çıkaracak bu hayata katılmış olmanın gururunu verecek bir çalışma şekli özlüyorlardı. Orta halli bir saraç, gözlüğünü düzelterek bana; "Bir kaptan öbür kaba aktarıyoruz: iş dediğin biri on yapmalı" derken modern istihsalin sırrını açıyor sanmışım.

Maraş çarşısında ve bütün şehirde hemen herkes şehrin etrafının iktisadi coğrafyasını biliyor, imkânlarını sayıyor, yapılması behemehâl lazım yolları rast geldiği yerde çiziyor, selâhiyetle yeni demir yollarının geçeceği yeri münakaşa ediyor. Kurutulması lazım gelen bataklıkların dönümünü, en elverişli ziraat şeklini, bağ ve bahçeliği, civar havalideki madenlerin vasıflarını siz Maraşlılar'dan sorun. Daha ilk görüşte bu şehirde misyoner aydına ve söze hiç ihtiyaç olmadığını anladım. Hakikat şudur: Millî Mücadele'nin ateşinden yeni bir Anadolu doğdu. Onun hak ettiği talihe kavuşturmak boynumuzun borcudur.

MARAŞ'I YAZMAK YA DA ZAMANA KÖK SALMAK (1)

MEHMET NARLI

Maraş'ın zamana kök salan, yazmanın, düşünmenin, konuşmanın, susmanın coğrafyasında yurt kuran bir yeri de neresidir dersiniz; Bahçelievler Parkı'dır derim. Oradaki ağaçların her birinin gövdesine bir şiir değmiştir. Her gelenin birbirine verdiği selamı kuşlar da almıştır.

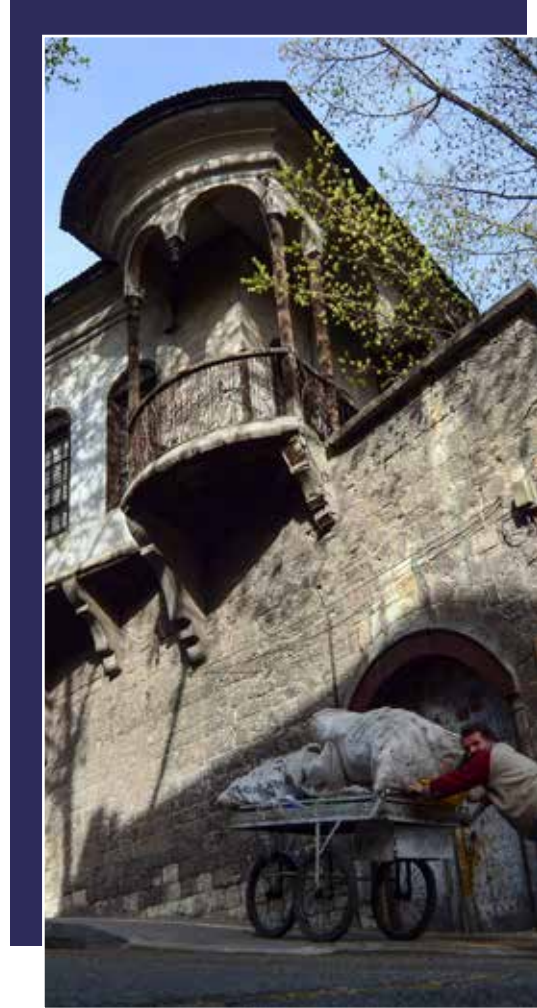
"Her çiçek kendi çekirdeğinde gizlidir" derler. İnsanın çekirdeği yurdudur. İnsanın mekan, dil ve inanç bakımından bir yurdu olması gerektiğine inananlardanım. Benim mekansal yurdum Maraş'tır. Maraş, mekanlaşmış hafızamdadır; ananın, babamın, dedemin, ninemin, akrabalarımın, alışveriş yaptığım esnafın, dinlediğim türkülerin, hikayelerin, içtiğim suyun, yediğim firriğin, dolmanın, gittiğim hocanın, okuduğum mekteplerin ruhu Maraş olarak tecessüm etmiştir. Ben bu tecessüm etmiş bütünün parçası değil özüyüm. Dolayısıyla Maraş'ın en sevdiğim yeri yoktur; sevmediğim yeri de yoktur. Sayısız defa Uzunoluk'tan ilk gençliğimin heyecanlarını, korkularını yalnızlıklarını toplayarak Trabzon Caddesine kadar yürümüşümdür. Kanlıdere'de bindiğimiz kiralık bisikletten düşünce kanayan dizimin acısını oradan her geçişimde duyarım. Ahır Dağı'ndan aşağıya koşarak inmişliğim de vardır. Çarşıya her inişimde allefimizin, Kapalı Çarşı'daki köşkerimizin, kunduracımızın,

Kıbrıs Meydanı'ndaki bakkalımızın, köyümüzün haberleşme yeri olan Ali Emmi'nin dükkanlarını ararım. Kiminin yerinde kuru yemişçi vardır, kiminin yerinde konfeksiyoncu, kiminin yerinde banka. Ama insanlar mekanlarda yurt kurdukları gibi mekanlar da insanın içinde yurt kururlar. Öyledir, bu mekanlar, içimin kapısı kapanmamış yurtlarıdır. Oralardan geçerken verdiğim selamı içimdeki o yurtların sahipleri alırlar.

Maraş'ta akan en uzun ırmak

Ama Maraş'ın içimde en uzun akan ırmağı nedir dersiniz; "Dükkan"dır, derim. Dükkan sokağı, binası, duvarları ile tek bir mekan değildir ama sahipleri, müdavimleri, ruhu ile tek bir mekandır. O bazen Çiçek Pasajı'nda yirmi metre karelik bir salondur, bazen Yenişehir Apartmanı'nda bir dairedir; bazen Pınarbaşı'nda yarı metruk bir bağ evidir; bazen Ulu Camii civarında eski ahşap bir evdir. Ama Dükkan daima demi devranın haritasıdır; görgüsüz

İnsanlar mekanlarda yurt kurdukları gibi mekanlar da insanın içinde yurt kururlar.

modernizmin yalancı ışıklarını kapatmış, içimizin koyaklarını dostların yüzündeki ışıklarla aydınlattığımız yerdir. Orada kameti ve siması önümüze bir kandil gibi tutulan, bize ufuk olan, sözün sahtesine bile tebessüm edenlerimiz; feraseti ile fikrinin selabeti ile kılavuz olanlarımız; kelamın manasına ve bekasına baş koyan, hem yufka yürekli hem celadetli olanlarımız; orta ve lise mekteplerinde ekserimizin kalplerini kavi duruşları ile hoplatanlarımız; bütün coşkusunu sözlerin sihrine emanet edenlerimiz; ilmin ve irfanın ruhunu türkülerle yaşayanlarımız, "sükut suretinde" emr ve neyh edenlerimiz vardır. Onların kimi yazandır; kimi yazdırandır; kimi okuyan kimi okutandır; kimi konuşan kimi konuşturandır; kimi susan kimi susturandır; kimi şerh eden kimi şerh olunandır; onlar Muzaffer'dir, Ali'dir, Ahmet'tir, Hasan'dır, İsmail'dir, Düндardır, Mehmet'tir, Savaş'tır, Tayfun'dur, Cüneyt'tir, Yunus'tur, Hacı'dır.

Irmağın başı neresiydi dersenez; Dolunay'dı derim. *Dolunay*, bir dergidir; Maraş'ın benden önceki yazısını, okuntusunu, ateşini, fikrini, zikrini alıp benim zamanıma getirendir. Bir Karakoç'tan Bir Karakoç'a uzanan yoldur. Bazen Akdeniz Apartmanı bazen Maraş İşhanı bazen Firavun Mezarlığı'dır. Firavun Mezarlığı dediğin bir fotoğrafçı dükkanındır; dükkan dediğin, şiirdir, hikayedir, çaydır; firiktir. Şiir dediğin, Maraş'ın yoza, yabana, zorbaya direnişidir; şiir dediğin Maraş'ın hafızasıdır. Dolunay bir kavşaktır; hem buluşma hem dağılma noktasıdır; ilk kitaplar, ilk şiirler, ilk hikayeler, ilk buluşmalar noktasıdır. Buluşturur ve uğurlar.

Maraş dediğin biraz da Gözde İşhanı'nın altında bir çayhanedir. Çayhane dediğin Duran'ın, Memduh'un, Mehmet'in dile geldikleri, dilden aldıkları, dilde kaldıkları yerdir. Az önce yukardaki Seha'dan aldıkları kitapları, dergileri siyasetin ruhunu sora sora, inancın tarlasını kara kara, şiirin düşlerini yora yora, her

fikir ağacının kabuklarını tütün gibi sara sara içtikleri yerdir.

Maraş'ın zamana kök salan, yazmanın, düşünmenin, konuşmanın, susmanın coğrafyasında yurt kuran bir yeri de neresidir dersenez; Bahçelievler Parkı'dır derim. Oradaki ağaçların her birinin gövdesine bir şiir değmiştir. Her gelenin birbirine verdiği selamı kuşlar da almıştır. Şimdilerde bu sesleri duyan var mıdır bilmem ama bilirim ki mekanlar unutmaz; zamanlar ise mekanlaşıp yaşarlar.

Şiir dediğin Maraş'ın hafızasıdır.

Dünyada mekan ahrette iman

Maraş'taki ben'in bendeki Maraş'ın renklerini, biçimlerini, boyutlarını iç içelikten çıkmış bir vaziyette tanımlamaya kalktığımı düşünmüyorum. Çocukluğumun, ailemin, mahallemin, vatanımın ve nihayet insanlığımın hatıraları, kandilleri, bayramları, varları, yokları, darlıkları, bollukları zamana kök salmışlardır. Ben, insan olarak bu zamana kök salmış varlığın bir yüzü isem mekan olarak Maraş da diğer yüzüdür. Zaman ve mekan birleşerek içine doğduğumuz andan itibaren evimizi ruhumuzun ve bedeni varlığımızın yurdu yapar; bu yurdu, komşulara, sokağa, mahalleye açar; kötüye, muhannete kapatır. "Dünyada mekan ahrette iman" sezsisini sindirir içimize.

Bir mekan, içindeki ve üzerindeki insan ve eşyayla bütünleşmiş olarak vardır; böyle olduğu için de mekan kültüredir aslında. Yani mekansal değişmeler, esas itibarı ile kültürel değişmelerdir. İnsan yaşadığı değiş-

meleri süreler içinde unutabilir. Ama mekanlar unutmaz çünkü kültürün bütün pratik görüntülerini taşıdıkları gibi simgesel ve imgesel değerlerini de taşırlar. Eşyanın ya da mekanın bir hafızaya sahip olması, insanla yaşamış olmasına bağlıdır. Kuşkusuz modern ve postmodern olarak kapitalist süreç, mekansal algımızı önemli ölçüde yaraladı. Televizyon, internet ve daha nice sanal görüntüler belleklerimizle doldurup boşaltarak, evlerimizle, sokaklarımızla ve şehirlerimizle olan ünsiyetimizi zedeledi; mekanlarımızın hafızalarını örttü. Yaşadığımız yerle "kim"liğimiz arasında doğrudan bir ilişkinin varlığından söz edebiliriz: Bütün hayatınız otele geçiyorsa aileniz yok demektir. Bütün evlerin ve daha hacimli yapıların aynı şekilde inşa edildiği bir yerde yaşıyorsanız, mimari algınız ya yoktur ya da kitabidir. Bütün ömrünüz apartmanlarda ve kalabalık caddelerde geçiyorsa beden çok yakın durmayı ama ruhsal olarak uzak olmayı öğrenmişsiniz demektir. "Mezarlığa nazır bir eve taşındıysanız" aklınızda ölüm var demektir.

Benim için Maraş'ı yazmak, Maraş'ta yazmak budur. Elbette insan gibi mekanın da değişimi/dönüşümü kaçınılmaz denilebilir. Evet ama esas olan Tanpınar'ın da işaret ettiği mukavemet fikridir. Mukavemet etmeyi bilirse zamanenin muhtemel yaralarını tedavi edebilir; saldırılarını bertaraf edebiliriz. Aksi takdirde Ramazan bayramlarında kömbe yaptırmak için fırınlarda sıra beklemenin cemaat ruhuna ne üflediği sezilemez. Çocuk Bahçesi ve Batı Park'ın sosyal ve siyasal kimliğinin, aslında bir aidiyet arayışı olduğu fark edilemez. Maraşgölünün ortadan kalkması apartmanlaşmaya bağlanır da modernizmin hırsıyla ilişkilendirilmez. "Çete Bayramı"na katılmak için günlerce öncesinde hazırlık yapan çocuklar, ergenler, erişkinler, heyecanlarını, aidiyetlerini "kurtuluş etkinlikleri" ile kaybederler.

A UK/MALTA CO. PRODUCTION

YEMENİ:

Maraş'ta Bir Sanat

- **SÖYLEŞİ:
HÜSEYİN KOPAR**

**UYANIŞ: BÜYÜK
SELÇUKLU'YU BİTİRDİK,
SIRA BARBAROS'TA**

- **AYAĞINDAKİ PAPUÇ:
YEMENİ**
-

- **SÖYLEŞİ:
ÇİĞDEM KOPAR**

**BİR TERAPİ OLARAK
YEMENİ YAPMAK**

- **YEMENİNİN
EKONOMİSİ**

HÜSEYİN KOPAR: UYANIŞ: BÜYÜK SELÇUKLU'YU BİTİRDİK, SIRA BARBAROS'TA

SÖYLEŞİ: MESUDE KURU

Kahramanmaraş'ta çarık denince akla ilk gelen kişilerden biri olan, 7 yaşından bu yana yemenicilikle uğraşan, Truva ve Yüzüklerin Efendisi gibi tarihi filmlere yemeni üreten, büyük usta Hüseyin Kopar'la "yemeni"nin bizlere ne söylediğini ve yemeni işçiliğinin püf noktalarını konuştuk.

Bize yemeniyi, yemeniciliği anlatır mısınız?

Tabii... Çarık, yemeni deyince... İşte bağıcıklı yemeni; burnu kalkık, suya, çamura dayanıklı, tamamen elde yapılmış, Maraş'a has, bir deri... Kök boylarla boyanır yemeni. Yemeninin tarihçesi dersek, Selçuklulardan daha önce Hun İmparatorluğu'ndan gelir. Selçuklular'dan Osmanlı'ya, Osmanlılar'dan da günümüze kadar yemeni, insanın hayatında yer almış bir ayakkabı. Yemeni ayakta mantar, romatizma ve kaşıntı yapmaz. Çünkü zemininde toprak, kil barındırır. Deri tamamıyla meşe palamudu yapraklarıyla çıkar. Hava alan bir deridir bu. Hiçbir kimyasal maddeyle derinin gözenek-

leri kapatılmış değil. Bu yüzden de yemeni, ayak için sağlıklıdır. İkincisi; yemeni Maraş'ın coğrafi işaretlerinden biridir. Birçok ilde yemeni yapılmaktadır. Ama yapılan araştırmalarda Maraş'ta yemeninin 600 yıllık bir tarihinin olduğu görülür. 600 yıl önce tabii İpek Yolu Maraş'tan geçmekte. Dolayısıyla Kahramanmaraş o dönemlerde ticaret merkezlerinden biridir. O dönemde de Maraş'ta postal, edik, Karadağ çarığı, saray yemenisi, tokalı yemeni yapılmış. Kervanlar Maraş'a gelir, yemeni satın alır ve bütün bir Anadolu'ya ve dünyaya taşırlarmış. O yüzden yemeni Kahramanmaraş'la özdeşleşmiştir. Ben de tabii ki bunu dünyanın birçok ülkesinde Truva, Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Fetih 1453 ve

yakında TRT-1'de yayınlanacak olan Uyanış: Büyük Selçuklu... Şu anda da elimde Barbaros dizisi için İspanyol ve Osmanlı çizimleri çalışması var. Bu şekilde Kahramanmaraş'a hem tanıtım hem de gelir olarak katkıda bulunuyoruz.

Nasıl keşfedildiniz? Film sektörü tarafından...

Filmler konusu 1975 yılında babam Alaeddin Kopar'la başlar. Babam o sıralar İstanbul Kapalı Çarşı'da Musevi bir dükkan sahibine yemeni ve çarık yapıyormuş. Büyük İskender filmi için Türkiye'ye gelen film ekibi orada görüyor çarıkları. Türkiye'de bu kostüm, çarık ve yemenileri görünce babamdan alıyorlar. Ondan sonra ben 1990 yılında, 25 yaşın-

Truva, Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Avatar, Kral 8. Henry... Bu filmlerde kullanılacak kostümler için bizi İngiltere'ye davet ettiler.

dayken, Amerika'ya Hollywood'a bu yaptığım ürünlerden götürdüm. Orada tarihi dönem filmi çekiliyor. Yanımızda rehber bir arkadaşımızla... Orada film yapımcılarına, yönetmenlere yemeni modellerini sundum. Orada insanlar bu el yapımı çarıkları görünce şok oldular. Daha sonra Truva, Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Avatar, Kral 8. Henry... Bunlarda kullanılacak kostümler için bizi İngiltere'ye davet ettiler.

Tek başına mı gittiniz?

Evet. Biz Amerika'dan Türkiye'ye geldik. Dört ay sonra ben İngiltere'ye gittim. Sonra tekrar Türkiye'ye geldim. Bu sefer işte Truva için çalışmaya başladık. Truva'nın arkasından Harry Potter 1-2-3. Ondan sonra Kral Henry, Avatar derken biz film

sektöründe, yurt dışında daha çok ismimizi duyurduk. Bunun akabinde Ulak filminin ayakkabılarını yaptık. Ondan sonra Fetih 1453'ü a'dan z'ye bütünüyle, kostüm ve ayakkabılarıyla çalıştık. Birçok diziler var, mesela Karaoğlan, tiyatrolara, Çanakkale 1915 filmini söylemeyi unuttum... devam ettik. Biz sadece yemeni yapmıyoruz. Biz deri kostüm de yapıyoruz. Kemer, kılıç kını, bileklik... yani her şeyi yapabiliyoruz. Geçmiş dönemlere ait, bir savaş kıyafetinin hepsini, gelen resimler üzerinden hayata geçirip...

Tasarımını siz yapıyorsunuz...

Tabi resimleri bana gelir, ben onları hayata geçiririm. Film furyası, Hüseyin Kopar'la bu şekilde özdeşleşti ama tabi biz yurtdışında ülkemizi ve Kahramanmaraş'ımızı birçok kez tanıttık. Ki Amerika'da çok tanıtıldı. Festivallerde Maraş çarığını... Amerika'da insanların elleriyle nasıl çarık yapacaklarını gösterdik. Herkes kendi ayakkabısını kendi yaptı. Onun haricinde, bu filmlerden dolayı ben 2011 yılında Türkiye El Sanatları İhracat birincisi oldum. Zaten Kültür Bakanlığı'nın usta sanatkarıyım.

Şu an Büyük Selçuklu dizisine yapıyor musunuz?

Büyük Selçuklu'yu yaptık, bitirdik.

Babanızdan mı öğrendiniz bu mesleği?

Dedemden öğrendim, dedem Mehmet Kopar'dan. Babamın yanında da çalıştım ama esas benim ustam Mehmet Kopar'dır. Dedemden önce onun babası Salman Kopar yemeni yaparmış. Tabi Salman Kopar'ın da kendi babası varmış, Şakir derlermiş. O da bunu nerden öğrenmiş dersenez, İstanbul'da Rum asıllı bir ustadan öğrenmiş. İstanbul'da askermiş. Orada askerlik bittikten sonra üç yıl gelmemiş Maraş'a. Gelmiş buraya. Geldikten sonra harp çıkmış: Fransız harbi.

Bu işin daha ileri gitmesi için, Maraş'ın da bu sanatı kaybetmemesi için, resmi kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, bu sanatı sahiplenmesi gerekiyor.

Harp çıkınca Şakir Elbistan'a gidiyor buğday getirmeye. Gelirken dere-nin içinden geliyor yol yakın olsun diye. Bir katır ve bir eşekle gelirken hepsini sel alıp götürüyor. O zaman oğlu Salman Kopar 13 yaşındaymış. Ve mecbur kalmış Salman Kopar. Babasından aldığı elle, bu mesleği devam ettirmiş. Anne var, kardeşler var. Böyle bir hayat hikayesi...

Siz çocuklarınıza öğrettiniz mi?

Tabii benim oğlum Kültür Bakanlığı'nın en genç usta sanatkarı, 17 yaşında, Fatih Kopar. Tabii şu anda o da bunu yapıyor. Ama nereye kadar? İleride belki aktif hale getirebilir ama zannetmiyorum. Çünkü artık çalışsan da emeğinin karşılığını alamıyorsun. Ve buradaki sıkıntı şu: Maraş'ta el sanatlarına ilgi az. Maraş için hep derler ya, sahihsiz memleket diye. Sahip çıkılmıyor. Bakın külecisi var, semercisi var, bakırcılık Maraş'ta ön planda ama sahip çıkılmıyor, kuruyup bitiyor. Şimdi on beş yirmi tane yemeni yapan var. Ama nasıl yapıyorlar? Organik

deri kullanmıyor. Fabrikasyon deri, plastik deri... Yapıştırıyor makinede, ondan sonra bitiyor. Bunun da adına Maraş yemenisi diyor. Ve buna kimse sen ne yapıyorsun demiyor. Ayakkabıcı burada şey olmuş, yemeni ustası olmuş. Kunduracı yemenicilik yapıyor. Kundura yapıyor, aynı formatta yemeniyi de dikeyor. Ama plastik. Ayakta mantar, romatizma ve kaşıntı yapar o. İçinde kil yok. Çiriş kullanmamış. Kök boya kullanmamış. Fabrikadan almış plastik deriyi yapmış. Şimdi buna da biri dur demiyorsa, ne olacak? Kültür Bakanlığı envanterinde, Türkiye'de en çok el sanatları yapılan il, Kahramanmaraş. İspanyolların bir kıyafeti var. İşte piştov takıyorlar ona, kılıç koyuyorlar, kama takıyorlar. Bunu Türkiye'de normal bir sarac yapamıyor. Dört kat deriyi işleyemiyor. El dikişi atamıyor. Bunu 1700'lü yıllarda İspanyol'lar kullanırmış. O zamanlar makine yoktu, ekipman yoktu. Tamamen elle yapıyorlardı. Biz de ona sadık kalarak yapıyoruz.

Filmler için, sizden kaç tane yemeni, çarık veya bileklik istediler? İş yetiştirme sıkıntısı yaşadınız mı?

Biz ailece çalışıyoruz. Oğlum olsun, eşim olsun, ben olayım... Burada ekibim var. Bizde kırsal destekleme vardır. Biz bu işleri yaparken hiçbir yerden yardım almıyoruz. Kendi bünyemizde hallediyoruz. Derinin en küçük parçasında bile... Mesela bazı işleri kadınlara veriyoruz, minyatür çarık yapıyorlar. Artı işlemler var, bazı nakışlar var, bazı dikişler var. Onları da bayanlara veriyoruz. Bayanlar da onu sarac gibi evlerinde yapıyorlar. Onlara da gelir oluyor. Biz de ona göre geri kalan parçaların birleştirilmesini yapıyoruz. Elimizden geldiğince yetiştirmeye çalışıyoruz işin aslı.

Maraş'ta yemeni kullanan var mı?

Daha çok dışarıdan gelenler yemeniye ilgi gösteriyor. Son zamanlarda Maraş'tan da hobi olsun diye kullananlar var. Ama işte şöyle bir şey var. Biz burada orijinal, deri yemeniyi 150 liraya veriyoruz. Diğeri başka

yerde yapıştırma, plastik yemeniyi 80 liraya veriyor. Ama müşteri bilmiyor bunu. "Aaa bu ucuzmuş!" diyor. Oysa o yapıştırma yemeniyle suya girdiğin zaman yemeninin ağı gözü dağılır. Alan kişi onu da bir sene giyerim bunu da diye düşünüyor. Ama şunu söyleyeyim: Dışarıda el yapımı gerçek yemeniye talep daha fazla.

Kapalı Çarşı'da yemeniciliğin yeri ve tarihiyle ilgili neler söylersiniz?

Kapalı Çarşı'da ayakkabıcıların olduğu bölümde 102 tane dükkan var. Komple... Manifaturacılar, bezirganlar dahil. 52 tanesi bunun ayakkabıcı. Ayakkabıcı derken, Kapalı Çarşı'nın dış tarafında da çarık yapan ustalar varmış. Bu 52 tane çarık dükkanının içinde, Karadağ çarığı, saray yemenisi yapan ayrı, postal yapan ayrı, ettiği yapan ayrıymış. Yani eskiden bir usta her işi yapmazmış. Her ustanın işi ayrıymış. Biten işleri biriktirip ipliğe asarlarmış. Astıktan sonra Aydınlılar gelirmiş. İpek Yolu üzerinden Arabistan'dan, Orta Anadolu'dan Ankara, Çankırı taraflarına -bunlara Aydınlılar derlermiş- götürür, ticaret yaparlarmış. Gelirlermiş Maraş'ın çarığını, yemenisini develere, katırlara yüklerlermiş. O şekilde alırlarmış. Maraş o zamanlar Anadolu'nun ticaret merkezlerinden biriymiş. Buralara develer, kervanlar gelirmiş. Öyle ticaret yapılırmış. Tabii o zamanki ustalar da aslında çok para kanamazlarmış. Mesela adamın biri ipek kumaş getirir, manifaturacıya verirmiş. Manifaturacının o an parası olmazmış. Onun yerine emanet çarık alır verirmiş. Ama maalesef bugünlerde Kapalı Çarşı'da yemenicilikten ziyade ayakkabıcılık ön planda. Hep hazır ayakkabı ticareti.

Siz nasıl başladınız yemeni yapmaya?

Babam Alaeddin Kopar. Biz İstanbul'dan geldik buraya. Geldikten sonra dedem, babam yemeni işine başladık. Ve nerede başladık? Evi-

miz vardı Çocuk Bahçesi'nde. Evin altında, böyle kütüklerle falan, bir atölye yaptık. Kapalı Çarşı'da birkaç esnaf vardı. Onlara verirdik yaptığımız çarıkları. Gel zaman git zaman babam İstiklal Okulunun oraya, sonra bu çarşıya gelmiş. Buraya da gelince insanlar görüyor tabii. "Aaa yemeni çıkmış!" diyor, alıyorlardı.

Şimdilerde zaten yeni bir tarz çıktı, bohem tarz. Eskiye dönüş, çarıklar, deri kıyafetler... zaten sadece yemeni yapmıyormuşsunuz, bunun yanında yelek, kemer gibi çalışmalarınız da var.

Evet. Bakın ben deriden çanta, cüzdan, kemer de yapıyorum. Ama burada satmıyorum. Dükkanıma koymuyorum.

Burada sadece yemeni var.

Evet, burada sadece yemeni var. Hepsini ben depoma koyuyorum. Çünkü yarın bir gün yani ihtiyaçla-yınca ben onları yapamayacağım. Bakın orada kesilmiş deriler var.

Maalesef bugünlerde Kapalı Çarşı'da yemenicilikten ziyade ayakkabıcılık ön planda.

Cüzdan için onlar. Ustamız kesiyor boş vaktinde.

Usta, oğlunuz mu?

Yok. Ustamız aslında misafir. Şöyle: O, Amerika'ya gidecek. O da orada bu işi yapacak. Kendisi aslen Tahranlı. 8 yıldır Türkiye'de. Daha

önce Ankara'daymış. Maraş'a geldi. İki üç ay sonra da, bizim burada çalışmaya başladı. Bütün işleri ona devrettim. Ben artık yoruldum. Ben koşturamıyorum. Sağ olsun bütün işlerle o ilgileniyor. Bu sanat bu şekilde elden ele devreder, devrediyor.

Satışlarınız daha çok film üzerinden mi devam ediyor?

Evet evet. Dükkanda satışlarımız pandemi sürecinden dolayı az.

Filmlere iş yapıyoruz. Barbaros dizisi büyük bir versiyon. Oluşumu da büyük. Bundan sonra bu tür büyük işlere girmeyeceğim. Böyle elli çift, yüz çift işler alacağım.

Barbaros'a ne kadar yemeni yapıyorsunuz?

500'e yakın. Sırf ayakkabı ve çizme-ler 500 çift. Bileklikler, kuşaklar, kılıç kınları da var ayrıyeten. Metaller... İstanbul'da dökümü yapıyor metallerin. Bunların tokaları olacak.

Yurt dışında el yapımı gerçek yemeniye talep daha fazla.

Yemenicilik sanatının daha iyi noktalara ulaştırılması, yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi için neler yapılabilir?

Bu işin daha ileri gitmesi için, Maraş'ın da bu sanatı kaybetmemesi için, resmi kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, bu sanatı sahiplenmesi gerekiyor. Bu sanat nerelerde icra ediliyor, buraları gezmeleri, görmeleri gerekiyor. Sonra da büyük projeler hazırlayacaklar. Maraş'ı kaybetmek istemiyorlarsa... Bakırcılığın yeri Maraş'tır. Ceviz oymacılığın yine öyle. Ama buradan gelip alıyorlar, sonra da kendileri yapmış gibi dışarıya pazarlıyorlar. Sim-sırma keza. Osmanlı sarayından gelip, Maraş'tan sim-sırma, bindallılar, kıyafetler almış. Esnafın tek başına yapabileceği çok bir şey yok. Sivil toplum kuruluşları, mesela Esnaf Odalar Birlik Başkanı, Belediye, DOĞAKA ve diğer ajanslarla birlikte bir envanter çıkaracak. Ona göre, Maraş'ta el sanatlarını nasıl ayakta tutabiliriz diye projeler üretip, hayata geçirecekler. Mesela dükkanları gezecek, sen bunu orijinal mi yapıyorsun diye soracak. Kalitenin düşmesine müsaade etmeyecek. Yetiştirme kurslarında da bizden destek alacaklar. Maraş yemenisini bilmeyen ustalar, bakıyoruz ders veriyorlar. Bilinçsiz iş yapmaya çalışmamak gerekir.

Yemenicilikle veya Kapalı Çarşı'ya dair unutamadığınız bir anınız var mı?

Burada değil de. Yurt dışı işlerimizle ilgili bir anım var. Harry Potter için model göndermiştik. Uzun bir süre cevap gelmedi oradan. Artık ümidimizi yitirmiş, herhalde bu iş olmayacak diye düşünmeye başlamıştık. Ummadığımız bir anda davet geldi. Uçak biletlerini hazır etmeleri, bizi İngiltere'ye davet etmeleri... O çok enteresandır. Onda da Harry Potter'a 540 çift çok güzel ayakkabı yapmıştık.

İzlediniz değil mi filmi?

Tabii canım...

Nasıl bir duyguydu, yaptığınız ayakkabıları ekranda görmek?

Truva'ya 2500 tane ayakkabı yaptım, Truva filmine. Harry Potter'inki daha bir farklıydı. Harry Potter uzun bir süreçti. Bu işler bizi epey gururlandırdı. Şöyle, işlerimizin reklamı oldu. Harry Potter'ın ayakkabıları Kahramanmaraş'tan diye epey konuşuldu. Davetiye mektubunun, uçak biletinin bize resmi kanallardan, İngiltere'nin İstanbul konsolosluğundan ulaştırılması... Orada pasaport, vize işlemlerini bir an evvel tamamlayıp, hemen uçakla gitmemiz, bizi epey sevindirdi. Bunu hiç unutmuyorum mesela.

Çok teşekkür ederim.

Ben teşekkür ederim.

Truva filmi için 2500 tane ayakkabı yaptım. Bu ve benzeri işler beni çok gururlandırdı.

AYAĞINDAKİ PAPUÇ: YEMENİ

Kahramanmaraş'ın
Geleneksel Yemeniciliği

ESHABİL YILDIZ

Yüzyıllar içinde ahenkle işleyen Ahilik geleneği zanaatkârlar tarafından üretilen diğer mallar gibi yemenilerin de belli bir kalite standardında yapılmasını sağlamış, müşteriye arz edilen ürünlerin niteliğini, ürün fiyatlarını devamlı surette denetlemiştir. Ürünün hatalı ya da istenmeyen kalitede çıkması durumunda, ustanın yaptığı yemeni ceza kabilinden damına atılırdı.

Yol yürüyebilmek için ayağın korunması gereksinimi insanlığın ilk çağından günümüze kadar ihtiyaç olmuştur. İnsanlar avladıkları hayvanların derilerinden ayaklarını korumak için ilkel ayakkabılar üretmişlerdir. Derilerle ağaç kabukları birleştirilerek yürümek daha kolay hale getirilmiştir. Nitekim özellikle ören yerlerinde ulaşılan resimlerde veya bulgularda insanlar bellerinde, bileklerinde ve ayaklarında deriden yapılmış objelerle resmedilmiştir.

Yolunuz Arnavut kaldırmaları döşeli bir şehrin çarşısına düşerse orada tarihin izleri sizlere rehberlik edecektir. İnce ve dar sokaklar olsa da engin gönüllü, hünerli ellerin eserleri gözlerinizi kamaştırmaya yetecektir. Çekiş sesleri kulaklarınızı tırmalamayıp adeta ninni edasında gönüllerinizi yumuşatacaktır. Zengin

el sanatlarının zanaatla birleştiği Kahramanmaraş çarşısında bir çaycı çırağının ayağındaki gülkurusunu andıran yemenisi dikiş ipliklerinin estetiği ile gözlerimizi kamaştıracaktır.

Bir Türkmen şehri olan Kahramanmaraş'ta deri birçok alanda usta ellerde incelikle işlenmektedir. Ancak çaycı çırağının ayağındaki gülşefteli yemenisi uzun bir hikâyenin sonuç bölümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Göktürklerden bu yana kullanılagelen bu ayakkabıya "edik" de denilmektedir. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin ayağında yarım konçlu çizmeler giydiği bilinmektedir.

Köşger, Kavaf Ve Yemenici

Osmanlı döneminde altın çağını yaşayan ve dericilik içerisinde yer

alan yemenicilik/köşkerlik usta çırak ilişkisiyle nesilden nesile aktarılan mesleklerden biridir. Mesleği icra eden ustalara köşger, kavaf veya yemenici denir. Yemeninin tabanı manda veya siğir derisinden, üstü keçi derisinden, astarı koyun derisinden, iç tabanı ise siğir veya keçi derisinden yapılır. Yemeniler tamamen doğal yöntemlerle üretilir. Derinin üstündeki kılların dökülmesi için palamut ağacının yaprakları kullanılır. Ekşi (tetiri) ağacının yaprak ve dalları değirmende öğütülerek su dolu havuza boşaltılır, deriler içine atılır. 20 güne yakın suda bekletilen deri yumuşayarak işlenmeye hazır hâle gelir. Ardından doğal yağlarla ve yün parçalarıyla yağlanır. Boyanması aşamasında tamamen doğal kök boya kullanılır. Dikiş işlemi ise pamuk ipliklerle yapılır. Bu ipliklere dayanıklılık kazanması

ve dikimi kolaylaştırması için bal mumu çekilir. Yemeni, ekseriyetle ceviz kabuğundan elde edilen sarı, zeytin dalından ve yağından elde edilen yeşil ve kök boyadan elde edilen kırmızı veya morla renklendirilir. Parlatma aşamasında ise doğal zeytinyağı kullanılır.

Yemeni alelade bir giyim eşyası olmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Her şeyden önce ayak sağlığını koruyan bir özelliği vardır. Avrupa'da şık görünmek için yapılan ayak-kabılar ayakları deforme ederken uygulanan özel teknikler sayesinde yemeniler ayağın biçimini alacak bir esnekliğe sahiptir ve asla ayakta mantar oluşumuna müsaade etmez. Zira yemenide kullanılacak deri çirş otuyla meşe külünün karışımından oluşan özel bir formülün içinde bir süre bekletilir. Bu uygulama deride

Osmanlı döneminde altın çağını yaşayan ve dericilik içerisinde yer alan yemenicilik/köşkerlik usta çırak ilişkisiyle nesilden nesile aktarılan mesleklerden biridir.

ayağa zarar verecek bakterilerin oluşumuna mâni olur.

Pabucun Dama Atılması

Yüzyıllar içinde ahenkle işleyen Ahilik geleneği zanaatkârlar tarafından üretilen diğer mallar gibi yemenilerin de belli bir kalite standardında yapılmasını sağlamış, müşteriye

arz edilen ürünlerin niteliğini, ürün fiyatlarını devamlı surette denetlemiştir. Ürünün hatalı ya da istenmeyen kalitede çıkması durumunda, ustanın yaptığı yemeni ceza kabilinden damına atılırdı. İşte dilimize deyim olarak yerleşen "pabucunun dama atılması" tabiri bundan ileri gelmektedir. Hiçbir usta mesleğindeki becerisine leke sürülmesini istemezdi elbet. O nedenle üretimlerini büyük bir dikkat ve titizlikle yaparlardı. Öyle ki Maraşlı ustaların hünerleri, ürettikleri yemenilerin kalitesi ve güzelliği dilden dile yayılmış; Maraş yemenisi Halep, Şam ve Mısır çarşılarında en aranan ürünler içinde yer almıştır.

Yabancı seyyahların yazdıklarına göre bu ustalar oldukça becerikliydiler ve su geçirmeyen pabuçlar yapıyorlardı.

Gerçekten de iç taraftan dikilen bu yemeniler gayet sağlam olurdu. Gerek rahatlıklarıyla gerekse zarafetleriyle giyenleri memnun ederlerdi.

Medeniyet denilen mefhum aslında; bir eşyayı salt görmek yerine onu kültürüyle bütünleştirip inceliklerle donatmakla mümkündür. Türk-İslam medeniyetinin kadim şehirlerinden olan Maraş'ta ise birçok el sanatları oldukça kaliteli bir şekilde üretilmiş ve kültürünün, dini yaşayışının gerektirdiği biçimde sanat eserlerine yansıtılmıştır.

Yeniçerilerin Ayakkabısı

Osmanlı döneminde en gözde giyim eşyalarından olan yemeniler insanların sosyal statüsüne göre de anlam ifade ederlerdi. Erkekler genelde siyah renkli yemeni giyerdi. Bunun yanı sıra siyah aynı zamanda yas anlamı taşıdığından eşi vefat eden kişi tarafından da özel olarak tercih edilirdi. Kırmızı yemeni nişanlılar, yeşil yemeni henüz evlenmişler, turuncu yemeni sözlü olan kızlar, sarı yemeni on beş yaş altı kızlar tarafından kullanılırdı. Bu renk çeşitliliği bile bireyin toplumdaki yerini ve rütbesinin bilinmesi açısından önem arz etmektedir. Yemeni rahatlığı ve hafifliğinden dolayı yeniçeriler, mehteran ve saray kulları tarafından da tercih edilirdi.

Bir şehri tanımak için; öncelikle insanların nasıl-ne şekilde yaşadığına bakılır, dini inancı ve kültür anlayışı dolayısıyla bir değerlendirme yapılır. Köklü bir geçmişe ve geleneğe sahip olan Kahramanmaraş'ta, Türkmen halk, İslam inancının ölçüleri doğrultusunda sanat-zanaat formunu her alanda geliştirmiş; bunu deri, ahşap, demir, bakır, seramik gibi pek çok sahada incelikle işlemişlerdir. Maraşlı ustaların ürettikleri ürünler -özellikle yemeniler- sağlamlığı, formu ve işlemleriyle adeta şehrin bir anlamda simgesi olmuştur.

Edik, Kahramanmaraş'ta kadın ve erkek herkes tarafından kullanılan yaygın bir ayakkabı olarak günümüze kadar yaşatılmıştır. Bugün farklı form ve tarzlarda üretim sağlanan Kahramanmaraş'ta geçmişte her gelin ve damada edik giydirmek usul olarak bilinmekteydi.

Son dönemlerde unutulmaya yüz tutmuş mesleklere nazaran yemeni bugün birçok film ve dizide kullanılmaktadır. Bu sayede mesleğini koruyan yemeniciler; Kahramanmaraş Yemenisi'ni ulusal ve uluslararası alanlara taşımaktadır. Kahramanmaraş'ta yemeni, çizme, edik, postal, çarık, üretimleri devam etmektedir. Bunun yanında süs eşyası olarak da üretimler

sürmektedir. Bugün çaycı çirağının ayağındaki gördüğümüz yemeninin hikâyesi işte budur.

**Kahramanmaraş'ta
geçmişte her
gelin ve damada
edik giydirmek
usul olarak
bilinmekteydi.**

*“Ve Şüphesiz ki, insan için kendi
alıŐtıđından baŐkası yoktur.” Necm, 39*

ÇİĞDEM KOPAR: BİR TERAPİ OLARAK YEMENİ YAPMAK

SÖYLEŞİ: MESUDE KURU

Yemeni dükkanına girdiğimizde içimizi tatlı bir huzurla dolduran rengarenk yemeni, cüzdan, kemer ve çantalarla birlikte Çiğdem Kopar'ın güler yüzüdür. O, her müşterisini güler yüzle karşılayıp, ona elinden geldiğince yardımcı olmaya çalışan, Kapalı Çarşı esnaflarından biridir. Çiğdem Kopar esnaflığıyla birlikte ayrıca yemeni ustası ve yemeni öğretmenidir. Ondan yemeniciliğin inceliklerini, tarihini, zorluklarını ve güzelliklerini dinledik.

Çiğdem Kopar kimdir? Kısaca anlatmanızı istesek...

İki çocuk annesiyim, 42 yaşındayım. 20 yıldır bu mesleğin içindeyim. 14 yaşındayken öğrenmeye başladım. Ailemizde 4. kuşağım bu işi yapan. 2 erkek kardeşim, eşim ve kızlarımla birlikte yürütüyoruz.

Sizi ne etkiledi? Neden yemeni ustası oldunuz? Bunun bir hikayesi var mı?

Aslında belli bir yaşa gelene kadar sadece minyatürle uğraştım. Benim eşim muhasebeciydi. Ankara'da oturuyorduk. 16 yıl orada kaldık. Buraya geleli 7 yıl oldu. Ankara'da odamızın birini atölyeye çevirmiştik. Eşim vardiyalı çalışıyordu. Kargo

şirketinde muhasebe işine bakıyordu. Oradan kalan vaktinde, bu işle ilgilenmeye başladı. Malzemeyi Maraş'tan getiriyorduk. Maraş'a geldikçe babam, eşime ve bana bu işin nasıl yapılacağını gösteriyordu. Ek gelir olsun diyerek başladık. Ankara'da yaşamak zor. Hani maaş yetmiyordu. O yüzden biraz daha rahat olsun, elimize para geçsin diye. Bir de fuarlar oluyordu. Ulus'da fuar oluyordu. Maraş'tan babam ürün gönderiyordu. Kardeşlerim de bazen geliyordu. Orada fuara katılıyorduk. Yılda üç dört tane fuar oluyordu. Belli bir satış yapıyorduk. Ürünleri Maraş'tan getirerek devam ettirdik önce. Sonrasında... Babam şekerden dolayı ameliyat olacaktı, eşimin de emekliliği yaklaşmıştı. O

yüzden kendi mesleğimizi Maraş'ta yapalım diye düşündük. Ev artık yetersiz geliyordu. O yüzden burada dükkân tuttuk, atölye kurduk. Babam o sıralar sağ idi. Hani ondan da bayağı bir şeyler öğrenmiştik; işte deriyi nasıl kullanırız, ne yaparız... Eşim biraz daha ilerletmek için, abimden küçük kardeşimden bilgi alıyordu. Ben de hani eşimle beraber ister istemez işin içine girdim. Evdeyim o sıralar, evde sürekli minyatür yapa yapa elimde bir alışkanlık oluşmuştu. Sonra hani bayağı talep de var. Bayan olduğum için, gazetede haberlerimiz çıktı. Sonra belediyeden teklif geldi. Birlikte çalışalım, fuarlarda stant açalım diye. Fuarlarda böyle Endonezya'dan ve diğer yabancı ülkeden gelenler vardı.

**Birinci sınıf
yemeni, orijinal
deriden yapılır.
İçinin astarına
kadar...**

Sonra işin içinde bulduk kendimizi tamamen. Bir de tabii yemenicilik baba mesleği. Biz bu mesleği yürütmezsek, bizden sonra çocuklarımız devam ettirmezlerse, kim yapacak, meslek ölür.

O zaman son nesil olarak siz mi varsınız? Mesela çocuklarınızdan ilgi duyan var mı?

Belki mağaza açıp işletebilirler çocuklarımız ama üretim aşamasında birilerini bulmaları lazım. Yani bizim gibi üretmezler.

Maraş'ın ilk ve tek kadın yemenicisi olarak bu işin zorlukları ve kolaylıkları nelerdir?

Zorlukları, bayan olarak evime, çocuklarıma yeterince vakit ayıramıyorum. Çünkü esnaf konumundayız,

burada devamlı akşama kadar durmak zorundayız. İmalat yapmak zorundayız. Her şey el yapımı olduğu için zaman gerekiyor. Yeri geliyorsa, evinize taşıyoruz. Yani evde de yapıyoruz.

Yemeni nasıl yapılır?

Yemeni, önce derinin alınması, derinin kesilmesiyle başlar. Sonra sayı aşaması, onu monte edip dikilme aşaması var; kuruma aşaması, süslüyorsanız işte nakışı, ona bir şeyler katıyorsa, mesela tokası var. Mesela tokası, nakışı, bu belli bir aşamalardan geçtikten sonra imalattı yapıyoruz.

İyi bir yemenin özellikleri nelerdir?

Birincisi, orijinal doğal deri olmasıdır. İçinin astarına kadar... Tabanlarına camız gönü, yüzlerine dana derisi kullanıyoruz. Orijinal yemeninin ayağı terletmemesi, koku yapmaması lazım. Orijinal yemeni, hava alır.

Bir yemeni ortaya çıkarken hangi aşamalardan geçiyor?

Derenin kesilmesi, deri kesildikten sonra sayısını hazırlıyoruz, süslemesi varsa onu yapıyoruz. Daha sonra kalıba monte edilip dikiliyor. Kuruduktan sonra kalıptan çekiliyor. Kurumasıyla hazırlaması en az bir hafta sürüyor. Normalde 10 tane yemeniyi bir günde de çıkarırsın ama kuruma aşaması var. Onu dikmesi, monte etmesi, bunları yaptığınız zaman 10 gün sürer. Bir sipariş aldığında, ben bir hafta süre istiyorum. Kuruması için... Yoksa aynı anda 100 tane yemeni dikilirse, bir haftada 100 tane de çıkar. Ama bir tane sipariş için yine aynı süreyi bekliyoruz.

Siz zaten suni deri kullanmıyorsunuz.

Yok suni deri kullanamayız. Makine kullanmıyoruz, elde dikiyoruz. El ile dikiş atıyorsanız zaten suni deriyi kullanamazsınız.

Maraş'ta önceden yemeninin renklerine göre çarşaf giyen bayanlar varmış. Bir de bekar mı, evli mi, onu öğrenmek için de yemeniyi renk renk yaparlarmış.

Hangi mevsimler tercih ediliyor?

Nisan yağmurları bitince, Mayıs'ta başlarsanız, Kasım'a kadar rahatlıkla giyersiniz. Yağmurda giyilmesinin bir zararı yok. Doğal deri ve el dikişi olduğu için açılma yapmaz. Doğal deri suyu çeker. O yüzden kışın ayağınız yemeni içinde biraz üşüyebilir.

Sadece yöresel kıyafetlere özgü mü giyiliyor yemeni? Yoksa günümüzde de artık...

Yok, gençler de ilgi duyuyor artık yemeniye. Mesela arkadaşlar, nişanlı olanlar, evlenenler, yeni evliler, karı koca kombin yaptığımız oluyor. Mesela aynı modelin 42 numarası var, 38'i de var, karı koca giyiyorlar. Gençlerde ilgi daha çok. İlk önce değişik geliyor onlara. Daha sonra sağlık ve rahatlığı görünce ilgi artıyor. Tavsiye ediyorlar birbirlerine.

Kahramanmaraş kültüründe yemeninin yeri nedir? Biz yemeniyi neden giymeliyiz?

Maraş'ta mesela önceden yeme-

ninin renklerine göre çarşaf giyen bayanlar varmış. Bir de bekar mı, evli mi, dul mu, onu öğrenmek için de yemeniyi renk renk yaparlarmış. Normalde yemeninin sadece kırmızısı ve siyahı yapılırmış. Bir de önceden böyle fabrikalar, fabrikasyon ayakkabılar, hazır giyim yokmuş, her şeyi elde yaparlarmış. Ne yaparlarmış? İşte Maraş'ın tabakhanelerinde deri işlenirmiş. Oradan alınmış deriler. Sonra bu saraç ustaları, -saraciye deniyor bizim mesleğimize, elde dikilen, yapılan her şey saraciye işidir, kamyon lastiği veya eskiyen lastikleri kesip, taban oluşturup, üzerine deri dikerlermiş. Doğal deri, hava aldığı için tercih edilir. Doğal deri tabakhane de yağ ile işlenirmiş, iç yağı ile, hayvan iç yağı, kuyruk yağı ile. Onunla işlerlermiş deriyi. Maraş'ta yemeninin gelişmesi, tabakhanelerin burada olmasıyla da ilgilidir. Çoğu gön de Maraş'ta çıkıyor zaten. Özellikle taban gönleri...

Az önce dediniz... Merak ettim, kızlar hangi renk yemeni giyiyordu?

Yeşil olanlar muradını almış, evlenmiş manasına geliyor. Sarı olanlar, sararmış, dul kalmış, eşinden ayrılmış anlamına... Kırmızı olanlar ise bekar, canlı, daha hayatının baharında anlamına geliyor. Siyahlar da evli ya da yaşlı kişiler... Siyahı aslında herkes giyiyormuş. Erkekler sadece siyah yemeni kullanıyorlarmış.

Gülşefteli'nin anlamı nereden geliyor?

Gülşefteli "Kırmızı olsun, kırk kurus fazla olsun" sözünden çıktı belki de. Gülşefteli yemeninin rengi ne narçiçeğinin rengine benzer, ne de kırmızıya. Belki şeftalinin o alabula olan rengidir, yani karışık bir renk.

Şeftali ve gül renginin karışımı yani...

Evet aslında elde boyama olduğu zaman gülşefteli deniliyor. Kırmızı yemenilere de deniliyor.

Çocukluğunuzda dedenizden dinlediğiniz hatıralar var mı?

Dedem evde yapardı. Babamın çalıştığı yerde ise sadece boya, ip gibi malzemeler bulunurdu. Yani satış kısmıyla uğraşmazdı ustalar. Yemeni Maraş'a ait ama Maraş'ta eskiden bu kadar peynir ekmek gibi yemeni satılmazdı. Babamın atölyesi vardı. Bizim buradaki mağazamız bile 20 yıllıktır. Dedem yemeni yaptı mı, götürür onun karşılığında buğday almış. Köşker Mehmet derlermiş dedeme. Çarşıya indi mi dedeme "Bize iki çift yemeni yap da, kışlık bulgurunu, pirincini vereyim" derlermiş. Çok da kazanmazlarmış, dedem haftada bir, iki çift yemeni yapardı. Babam da rahmetlik hep şehir dışına yollardı. Mesela İstanbul Kapalı Çarşı'da belli yerlerde müşterilerimiz vardı. Maraş'ın halkına çok nadir... Maraş'ta haftada üç çift, beş çift yemeni ya satılır ya satılmazdı. Böyle büzgü nakışları filan yaptık da Maraş'ta bayanların ilgisini çektii yemeni. Maraş'ın halkı giymiyordu. Erkeklerle yönelikti sadece.

Yemeniyi daha çok davulcuların, çetelerin giydiğini gördük.

Evet, çete bayramında giyilir. Maraşlılar, kurtuluş savaşında yemini giymişler. Yemeni varmış ayaklarında. Dediğim gibi o zamanlarda fabrikasyon, hazır ayakkabı yok ki! Yemeni artık Kahramanmaraş'ın coğrafi işaretlerinden biri, tescillendi. Bazı ürünlerimizin patenti alındı. Ben öyle şeyler gördüm ki küçücük bir mahalle diyelim küçücük, orada bir dere akıyor, adamlar orayı büyük bir şeymiş gibi özel bir hale getiriyorlar. Artık insanlar onu görmeye gidiyorlar, oysa o şehrin bir özelliği de yok, havası, suyu, yemek kültürü yok.

Yemeni kursu da veriyorsunuz. Kursunuza kimler katılıyordu, yaş aralıkları neydi?

Kursumuza çeşitli yaş aralığında kişiler katılıyor. 18 yaşında olanlar da vardı, 55 yaşında olanlar da.

İŞKUR sonra yani ikinci kursta, 18-45 yaş aralığı sınırı koydu. Rehberlik ve terapi için gelenler de vardı. Çok güzel bir terapi yöntemidir, yemeni yapmak ve çalışmak. Kursiyerler çalışırken saatin nasıl geçtiğini bilmezler. Orada öğrenciler birlikte köfte yapıyorlar, yemek yiyorlar, çay içiyorlar, namaz kılıyorlar. Mescit var. Ayrıca çocuğu olan için çocuk oyun odası var. Kütüphanemiz var. Yani ortamımız çok güzeldi. Ben orada 7/24 12 ay inanın, bazen kendi dükkanımı bırakıp çalışırdım. Niye? İnsanlara bir şeyler öğretebilmek için. Onlar da memnun oluyorlardı.

Sabrı yaptığınız işten öğrendiğiniz için herhâlde insanlara da sabretmeyi öğretiyorsunuz.

Her çarığı tek tek, ilmek ilmek işliyorsun. Bunu tek tek elde yapıyorsun. Başka bir şeyle uğraşamıyorsun o an. Oturup yapmak zorundasın, iş yapmak zorundasın. Ekmek yiyeceksem, ben bundan yapmak zorundayım. Onu kabullenmişiz. Bir de

El ile dikiş
atıyorsanız
zaten suni deriyi
kullanamazsınız.

yetişme ortamından... Belki de anne ve babamızdan hep sabretmeyi öğrendik. Annem -77 yaşında- bugün olmuş diyor ki: "Bugün öyle olur, yarın şöyle olur". Hani misallerle... Babam bu işi İstanbul'da yapmış ilk. Babam sadece terlik yaparmış. Annem ise, onları dikermiş.

“Çok ilaç almama rağmen mantarım geçmemiştir. Yemene giydiğim günden beri rahatım” diyenler oldu.

Çok başarılı öğrenciniz var mıydı? Usta olabilecek kabiliyette öğrenciniz...

4 tane öğrencim var. 2 tane öğrencim minyatür çarık yapıyor. Ben onların sadece dikişini yaptırıyorum. Evde kalıyorum. Bir tanesiyle de nakış çalışmaya devam ediyoruz. Onlara da maddi manevi destek oluyor bu çalışmalar.

En azından yetişmiş bir eleman var elinizde. Bu hem sanat hem de sizin için çok önemli.

Tabii biz diğer aşamaları yaparken, minyatüre ihtiyacım oluyor mesela, o zaman çok iyi oluyor. Büyükşehir Belediyesi Maraş tanıtım günlerinde 5000, 10000 tane minyatür sipariş ediyor, o dönemde yetişmiş öğrencilerimle birlikte çalışıyoruz. Onlar mesleklerini ilerletmiş oluyorlar, pratik kazanıyorlar yani. Hem de ev ekonomilerine katkıda bulunuyorlar. Burada, mesleğin inceliklerini görüp öğreniyorlar. Teorik bilgiyle birlikte pratik bilgiyi de ediniyorlar. Deri cüzdan, çanta, kemer, bileklik yapmayı öğreniyorlar. Sonra deri kaplama defter...

Meslek hayatınızda unutamadığınız bir hatırayı anlatırsanız?

Şimdi en çok şeyler dikkatimi çekiyor. Ayağında rahatsızlığı olan müşterilerimiz oldu, oluyor da halen. Onlar önce önyargılı oluyorlar. Giyemem diye düşünüyorlar. Fakat

Orada bir yangın çıkıyor, gece dükkanımız yanmış. Yangından tek kalan annemin makasıdır. Çok güzel keser o makas, hala kesiyor. Buraya onu getirdik. Dükkan yandıktan sonra Maraş'a gelmişler. Dedem de evde tek tük postal falan yapıyormuş. Öylelikle babam burada devam ettirmiş. Annem diyor ki “Ben bu işi yaparken, bebeğimi bezle sırtıma bağlardım. Makinede saya dikerken bebek arkada sallanır uyurdu.” Gece yarınlarına kadar bu şekilde çalışarak

7 tane çocuk büyütmüş bu kadın. 25 yıl saya dikmiş. Annemin ayakları hep zayıftır. Makine çevirmekten... O saya makinesi ayırır dikiş makinasından. O da çalışmış, Eskişehir kadını fedakârlığı... Anneden babadan biz böyle gördük. Mesela biz kışın halı yıkardık. Yatılı bölgede oturuyorum. Oraya taşınana kadar ben elimle yıkadım halılarımızı, hiç yıkamacıya vermedim. Ankara'da bile kendim yıkıyordum. Güvenemiyordum, neyle yıkadıklarını bilmediğim için.

sonra bir deneyeyim deyip alan, giyen, sonrasında gelip dört beş çift yemeni alıyor. Ayaklarındaki rahatsızlık zamanla geçti. Bunların içinde "Çok ilaç kullanmama rağmen mantarım geçmemişti. Yeme ni giydiğim günden beri rahatım" diyenler oldu. Buna çok mutlu olduğumu belirtmeliyim. Bir de, hiç unutmam Ankara fuarında bir tane kadın, deri kaplı cevşenimizi göstererek "Bunun içinde dua var mı? Ben size niye inanayım, nasıl inanacağım?" diye sordu. Ben de "İsterseniz bir tanesini açayım, içindekini görün" dedim. Bir tanesini açtım sonuçta. "Arapçan var mı? Okuyabilecek misin?" diye sordum.

Elimdeki kağıtta Nas, Felak sureleri var. Ayetel Kürsi var. Cevşen-i Kebir, büyük kebir, büyük korunma demek. Biz onları fotokopi ile küçülttük. Neyse, kadına bir tanesini açtım gösterdim. Kadın özür dileyip teşekkür etti. 4 tane aldı. Bana önce itimat edeceksin, sen bunu zaten Allah rızası ve korunmak için alıyorsun. Niyet çok önemli! Ben seni kandırırım, vebali benim boynuma. Ama bu sana sana şifa olur. Bak, dikkat! Boş kağıt sana şifa olur. O kalplere göredir, ameller niyete göredir. Yani bunu düşüneceksin, sonra sen beni yalancı durumuna düşürüp, kırdıktan sonra, nasıl şifa umacaksın o cevşenden? Anlama-

diğim ve unutamadığım şey, nedir yani bu güvensizlik?

Annem diyor ki "Ben bu işi yaparken, bebeğimi bezle sırtıma bağlardım."

YEMENİNİN EKONOMİSİ

ÖMER FARUK GÜNAY

Türk milletinin kadim mesleği Yemencilik, şimdilerde Kahramanmaraş'la beraber anılıyor. Asırlardır Kahramanmaraşlıların usta-çırak ilişkisiyle günümüze kadar getirdiği bu mesleği ustalarımız hem muhafaza ediyor hem de geliştirmeye devam ediyor. Yemeniler %100 doğal olduğu için ayak hastalıklarını önüyor ve tedavi sürecinde kullanılıyor. Kokuyu ve terlemeyi önüyor, derideki gözenekler marifetiyle ayak daima hava alıyor. Ürünler arasında en çok tercih edilen içten dikişli yemeni oluyor. Yemencilüğün Türkiye'deki durumu da azımsanacak gibi değil. Başta Kahramanmaraş olmak üzere Gaziantep, Ankara, İstanbul ve Bursa gibi şehirlerde de mesleği sürdüren ustalarımız mevcut. Kahramanmaraş'ta bu zanaatı sürdüren 20'ye yakın işletmeden bazıları dünya

çapında şöhret kazanmış ve talep artışı sebebiyle üretimi hızlandıracak teknikler geliştirmiş; bazıları ise gerek alet ve edevatıyla gerek kullanılan derilerle gerekse nakış teknikleriyle kadim olana bağlı kalmıştır. Selçuklu Tarihi El Sanatları İşletmesinin sahibi ve ustası Kamil Kuyukazan da kadim olana bağlı kalan ustalarımızdan. Senelik 15 ila 20 bin arası kazandığını belirten Kamil Usta, bu harcın neredeyse yarısını yurt dışından elde ettiğini ifade etti. 5-10 yıl öncesine kadar satışların şimdikiye nazaran fevkalade iyi olduğunu, şimdiki gelirin iki katından daha fazla olduğunu belirtti. Ülkemizde ve yurt dışında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından organize edilen bazı fuarlara davet edilen Kamil Usta, yemenilere olan ilginin ülke dışında katbekat fazla olduğunu belirtti.

Dünya çapında şöhret kazanmış "Osmanlı Çarıkları - Kahramanmaraş" işletmesinin sahibi Mehmet Kopardı, kendisiyle beraber çalışan dört ustanın gelirleriyle birlikte senelik 150 ila 200 bin arası kazanç elde edildiğini ifade etti. Yine aynı şekilde "Osmanlı Çarıkları" işletmesi de gelirin yarısından fazlasını ihracat yoluyla sağlamaktadır. Yemencilüğün ihracat yoluyla yalnızca Kahramanmaraş ekonomisine yaklaşık 600 ila 800 bin arası gelir sağlıyor. Bu rakamlar önce azımsanacak bir durumda gözükse de Yemencilüğün, kullandığı malzemeler ve boyalar %100 Türk malı olması sebebiyle GSMH'ya direk etkisini göz ardı etmemek gerekiyor. Türkiye eksenli düşünecek olursak turistik bölgelerde döviz yoluyla satılanlarla birlikte en az 5 milyonu aşan bir arzın yalnızca yemenilerle sağlandığı

açıkça görülüyor. Yemeniler tarihî film sektörünün de vazgeçilmez bir parçası. Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Muhteşem Yüzyıl, Fatih 1453 gibi oldukça ünlü projelerde Kahramanmaraş'ın yemenisi kullanılmış, büyük bir beğeni toplamıştı.

Yemeniciliğin yanı sıra milletimize ait veya milletimizce geliştirilmiş el sanatlarını tamamen konunun dışında tutuyoruz. Yemenilere duyulan bunca ilgiye rağmen, yavaş yavaş dünya pazarındaki yerini kaybediyor. Zanaatlara desteğin her şeye rağmen yetersiz olduğu günümüzde dünya çapında cazibe yaratacak ürünlerimizi daha geniş imkânlarla pazara sokabilir, talebi daima canlı tutulabiliriz.

YEMENİLERİN ORTALAMA FİYATLARI ŞÖyledİR:

- Postal: 650 ₺
- Yemeni: 150 ₺
- Kelik: 500 ₺
- Yemeni Terlik: 150 ₺
- Bağcıklı Çank: 130 ₺
- Bağcıklı Yemeni: 130 ₺

MARAS'TA BİR AN

TAŞ KÖPRÜ

(CEYHAN KÖPRÜSÜ)

ENSTANTANESİ

YASİN MORTAŞ

Ahır Dağı'nın bakışları altında vakur ve onunla hem dem.

Çektiğiniz bir fotoğrafta o an'a yakalanan Ceyhan Irmağı'nın nazlı suyu, Taş Köprü'nün altından akıp gitmiş ve kavuşmuştur Akdeniz'e.

Ama o, asırlarca durduğu yerde kalmış, insanları ve suları tekrar karşılamak için beklemiştir.

Sağlam kemerleriyle çağlara tutunup tarihimize tanıklık eden kadim yapıdır o.

Literatürlere sığmayan bilinç sütunu...

Birçok köprü, fotoğraflarda eskiyip kalsada, o hala "taş" gibi tutunur vakte.

Yüzyıllarca içinden geçen suların, üzerinde yürüyen insanların, gelinlerin, seyyahların, atların ve seferlerin mihmandarıdır o.

Uzak ırmak kıyılarını birbirine ilikleyen ihtişamlı bir abide.

Irmağında abdest tazeleyen yolcuların aşka kavuşturma köprüsü.

Bir gece vakti Taş Köprü'yle "uzun pozlama" konuşmaları yaparsanız yıldız akışı başlar gökyüzünde; kış vaktiyse tarihin ısıtan sıcaklığı sarar içinizi; yaz ise Ceyhan Irmağı'yla taş köprü'nün yüzyıllarca süren konuşmalarını not edersiniz fotoğraflarla.

O, üzerindeki yükün bilinciyle her zaman ayaktadır. Gülümser.

Ve tarihteki tanıklığına devam eder.

BABA YADİGÂRI POYRAZLI MARAŞ

YILDIZ RAMAZANOĞLU

Eczacılık okumaya başlayıp da üçüncü sınıfta zorunlu hastane stajı çıkınca, şehre adım atmak için büyük fırsat olarak görüp, Kahramanmaraş Devlet Hastanesi'ne başvurduğum günlerde bir rüya gördüm.

Babam askerliğini yaptıktan sonra Ankara'ya yerleşmiş. Biz üç kardeş burada doğduk. Fakat memleket hasretinin, Maraş ateşinin onun ruhunu yakıp kül etmesine şahidiz. Akı kalbi şehrinin başını alıp gittiği dağlarında, buz gibi sularında kalmıştı. Elim ermez gözüm görmez demeden Ahır Dağlarının yamacında bir bağ aldı, yazının alnında kavru lan bu kurak yeri ihya etmek için bütün parasını sayısız kuyu açma girişimine harcadı. Sonunda buldu da suyu. Eliyle dikip bakır bakraçlarla suladığı badem ağaçları gün geldi çiçeklendi. Kızgın güneşe deli esen poyraza aldirmeden meyveye durdular.

Sekiz amcamın en dirayetlisi ve aileye kol kanat gereni olan Mustafa amcamın evinde aldık Maraş kokusunu. Fırtınalarla geçen gençlik günlerinden sonra kendini dine adanmış, özü sözü bir, hak ve adalet duygusu yüksek bir kişiydi. Her fırsatta inancımızın pekişmesi için bize tefsir kitaplarından dersler yapardı.

Sonuçta Ankara kızı, apartman çocuğuydum ve kelebekten bile

korkarak büyümüşüm bu taş beton şehirde. Amcamın bağ evini, orada geçen zamanları sonra anlatırım. İlkokuldayken ilk kez gittiğim Kayabaşı'ndaki müstakil evi, benim için tam bir *Alice Harikalar Diyarı* oldu. Üç kız kardeş olan annemler dayı oğullarıyla evlenince yengem de teyzem olmuş, böylece Kanlıdere yokuşunun oralardaki evin teklifsizlik bakımından kendi evimizden farkı kalmamıştı. Teyze kızlarımın hepsi de eğitimlerine devam ederken küçük yaştan itibaren nakış işlemede de mahirlerdi. Onlardan etamin ve diğer işleri öğrenmek, sonra demorlara, tülbentlere işlenecek oyalara, mermerşahilere işlenecek nakışlar için Maraş'ın ünlü tuhafiyelerine, renk renk iplikler ve harika malzemeler almaya gitmek önemli işlerimizdendi. Uğrak Pastanesine uğrayıp dondurma yemek, teyzemin sipariş ettiği tuzlu çörekleri getirirken ucundan tırtıklamak doyumsuz bir güzellik. Evin yokuşunu çıkarken üzerinden geçtiğimiz çılgın Kanlıdere Köprüsü beni hep düşüncelere salmıştır. Bir gün yazar olursam

Maraş'ta yaşamadım ama çocukluğumun çoğu masalı Maraş'ta geçti.

bu köprünün hakkı kalmasın mutlaka yazmalıyım derdim. Derenin iki tarafında yerleşmiş bulunan Dulkadiroğulları ve Beyazıtlılar birbirleriyle iktidar savaşı verirken çok kan döktüler de ondan mı dere kırmızı aktı? Yoksa Maraş'ın işgali sırasında düşmanlar halkın kanını döktü de buraya Kanlıdere denildi? Ekmekçi Turan ve Kayabaşı mahallelerini birbirine bağlayan köprünün altından çok şehitler geçmiş, bunu hissetmemek ne mümkün. Şehrin derin seslerini işittiğim yerlerden biri oldu köprü daima. Eczacılık okumaya başlayıp da üçüncü sınıfta zorunlu hastane stajı çıkınca, şehre adım atmak için büyük fırsat olarak görüp, Kahramanmaraş Devlet Hastanesi'ne başvurduğum günlerde bir rüya gördüm. Kanlıdere Köprüsü'nde dereyi seyrediyorum, hızla akan derin suyun üstünden yürüyerek ıslanmadan geçen yeşil gözlü heybetli sarıklı bir adam. Hayretimi görünce eliyle buyurun siz de geçebilirsiniz derken uyanıyorum. Saf ve temiz bir gençlik rüyası işte, ancak rüyalarda görülecek, nefisini tezkiye etmiş insan yüzleri.

Tekrar çocukluğa ve yaz tatiline dönecek olursak;

Amcamın ortanca kızı merdivenleri Arap sabunuyla siliyor ve her yer mis gibi kokuyordu. Teyzem balkonda bisiklete binmemize izin verdiği için uçuyorduk. Balkon değil küçük bir ev genişliğinde teras demek lazım. Öteki evler bizden uzakta ve göz göze gelinecek kimse olmadığından istediğimiz gibi rahatça giyinip koşturabildiğimiz özgürlük alanı. Evi çevreleyen bahçedeki ağaçlar, dallarda lamba gibi parıltıyan kavuniçi kocaman hurmalar tam bir masal. Balkonun kenarlarında kururken, rüzgarın üflemeyle insanı çok uzaklara götüren

hüzünlü şarkılar tutturun, ipe dizili patlıcanlar biberler kabaklar...

Elbette bu toprak damımız yok demek değil. Dam lovlanıp çiğler serilmmişti bir akşam. Gecenin üçünde Nuri İyem portrelerinden çıkıp gelmiş gibi iri gözlü güzel genç kadınlar gülüşerek dama çıkmaya başladı. Biz çocuklar kan uykudan uyanıp olacak olanlara maydanoz olmasak olmaz.

En uygun buğdayın bulunup değirmende dövme (yarma) haline getirilmesi, dövmenin dörtlü sacayağı üzerine konulup masere kazanında suyla kaynatılması, iyice pişince soğutulup ekşi yoğurtla karıştırılması, içine çörek otu ve Ahır Dağlarından toplanmış kekik atılıp soğumaya bırakılması. Sonra gecenin üçünde Kafdağı'nın arkasındaki kekikli diyarlardan gelen renk renk şalvarlı, tülbentleri keçik olmuş imece kadınları. Ne güzel bir gelenek yardımlaşarak tek kişinin asla üstesinden gelemeyeceği işleri birlikte başarmak. Ay ışığının altında ince parmaklarıyla aldıkları topakları çiğın üzerine ellerinin üstüyle sermeleri. Maraş'ta yaşamadım ama çocukluğumun çoğu masalı Maraş'ta geçti nasıl olduysa. Laf dinlemeyip harekete geçen uykulu çocuklar için ayrılmış bir çiğ köşesine tarhana topaklarını pelte gibi sermemize izin verilmesi, sonra gönlümüz olunca arkamızdan maharetle düzeltilmesi ne eşsiz bir güzellik.

Serilmiş tarhananın kokusunu ve sonra birkaç günlük tam kurumamış frig halinin tadını anlatacak bir kelime bulamadım. Annem tarafından çantama konan Peter Pan'ı, Seksen Günde Devri Alem'i okumama gerek kalmamıştı, başkalarının hikayesini okumak yerine kendi akıl almaz macerama atılmıştım çok sevdiğim insanların, deli gibi esen rüzgarların arasında.

**Serilmiş
tarhananın
kokusunu ve sonra
birkaç günlük
tam kurumamış
frig halinin
tadını anlatacak
bir kelime
bulamadım.**

BİR ÇİLEHANE-TÜRBE: HÂTÛNİYE TÜRBEŞİ (ŞEMS HÂTÛN)

İBRAHİM KANADIKIRIK

Alâuddevle Bey, Hâtûniye Külliyesini, çok sevgili eşi Şems Hâtûn adına yaptırır. Türbe toprak zeminin altındadır. Ayrıca türbeden camiye açılan bir kapı vardır. Alâuddevle Bey'in mutasavvıf İbrahim-i Gülşenî'ye yönelik muhabbeti ve saygısı da bilindiği için Hâtûniye Türbesini tasavvuf geleneğine uygun olarak çilehane-türbe şeklinde imar ettirdiği düşünülebilir.

Birbirini tanımlayan ve tamamlayan kavramlar vardır. Bunlar birbiriyle iç içe geçmiş ve biri anıldığında diğeri çağrıştıran anlam yüklü kavramlardır. Bu yüzden sözlük anlamının çok daha ötesinde derin anlamlar taşırlar. İşte bu çiftlerden birisi de "şehir ve medeniyet" kavramlarıdır.

Şehirler, içinde barındırdığı medeniyetin kisvesine bürünmüştür. Onu temsil eder ve ona işaret eder. Şehir sadece ismine maliktir. O isim bile medeniyetin simgesidir. Geri kalanı medeniyetin tezahürüdür. Eti ve kaniyla, taşı ve toprağıyla velhasıl her şeyiyle aslında yaşanan medeniyetin aynasıdır. Bu sebeple bir şehrin ismi anıldığında hangi medeniyete ait olduğu anlaşılır.

Medeniyet Birikiminin Şahidi

Kahramanmaraş... İsmiyle müsemma... Asur ticaret kolonileri devrinden beri kırk asrı aşkın bir tarih ve medeniyet birikiminin şahidi... Her gelenin geçtiği, her konanın uçtuğu ve kendinden bir şeyler bıraktığı bir coğrafyadır burası. Lakin nihaî çehresine, aslî karakterine İslâm fetihleriyle kavuşmuş kutlu bir şehirdir burası...

Dâru'l-harptir, Dâru'l-cihâddır, Dâru'l-İslâmdır ve Dâru't-Türk'tür Kahramanmaraş. 637 yılında Halid bin Velid (ra) komutasındaki sahabe ordusuyla burçlarında ilk kez kelime-i tevhid bayrağı dalgalanmış, ezân-ı Muhammedîler semaya yükselmiş, alınlar bir ve tek olan Allah'a secdeye kapanmıştır Maraş'ta. O gün

bugündür Maraş ilk fatihlerinin adlarını hiç unutmuş, hep çocuklarında yaşatmış. Halidler, Ökkeşler, Malikler, Ejderler, Aliler, Ömerler hiç eksik olmamış bu mübarek topraklardan. İslâm; Anadolu'ya Maraş üzerinden girmiş, akınlarını Maraş üzerinden yapmıştır. Gerekte Bizans'a karşı Maraş üzerinden savunmuştur ardındaki toprakları.

637'den itibaren Bizans hududunda en mühim askeri ordugâh şehir olmuş Maraş. Asırlar boyu karşılıklı el değiştirmiş, nice yıkımlar ve dramlar yaşamış. Ama her fetihle yeniden inşa edilmiş İslâm'ca bir anlayış içerisinde. Her Bizans eline geçişte yağmuru bekleyen çorak topraklar gibi ezanlarını beklemiş. Bu sebeple topraklarında şehid ve gazi kanının düşmediği noktası kalmamış. Toprağı bereketini şehidlerinin kanından, havası letafetini şehidlerinin son nefesinden almış.

Nihayet 11. asrın başlarından itibaren Türkler gelmiş... Horasan'dan, Cent'ten, Buhara'dan, Semerkant'tan, Fergana'dan kalkan sancaklar Oğuzlar adıyla gelmiş Anadolu'ya. Hazreti Peygamberin muştular yüklü sancağını Araplardan devralan Türkler Ahlat'tan dalmış Anadolu'ya... İslâm ilk kez güneyden Maraş üzerinden Anadolu'ya girerken, bu sefer de doğudan Ahlat üzerinden girmiş Anadolu coğrafyasına. Maraş'la Ahlat İslâm'ın Anadolu'ya kardeş giriş kapıları olmuş.

Maraş Türkleri, Türkler Maraş'ı çok sevmiş. Araya Haçlılar, Moğollar gibi istilacılar girse de bir türlü bünyesine almamış, onlara ait acı anılar dışında

hatıra kabul etmemiş. Hititlerin emanetini Müslüman Türklere devrederek bağrını Müslüman Türk Medeniyetine açmış.

Selçuklu, Dulkadirli, Osmanlı dönemleri boyunca bu mübarek medeniyet nakış nakış işlemiş Maraş'ı... Dulkadirli dönemi şehrin sanatsal karakterinin asıl belirginleştiği, mührünün vurulduğu dönem olmuş. Bu

devrin de zirvesi Dulkadirilerin en meşhur hükümdarı Alâuddevle Bey yılları olmuş.

1480-1515 yılları arası Dulkadirli tahtında oturan Alâuddevle Bey çok sayıda külliye, cami, medrese, çeşme, türbe, bedesten, hamam, imaret gibi vakıf eserleriyle tabir yerindeyse Maraş'ın silüetini çizmiştir. Bunların bir kısmı günümüze ulaşmış, bir kısmı ulaşamamıştır.

1480-1515 yılları arası Dulkadirli tahtında oturan Alâuddevle Bey çok sayıda külliye, cami, medrese, çeşme, türbe, bedesten, hamam, imaret gibi vakıf eserleriyle tabir yerindeyse Maraş'ın silüetini çizmiştir.

Bunlardan günümüze ulaşabilen yapılarda biri külliye kompleksi olarak inşa edilen "Hâtûniye Külliyesi"dir.

Alâuddevle Bey'in, vefat eden eşi Şems Hâtûn namına yaptırdığı bu külliye; cami, medrese, türbe, çeşme ve hamamdan oluşmaktadır. Medrese ve çeşme günümüze ulaşmamıştır. Hamam ise külliyeden bağımsız olarak Ulu Camii güneyine inşa edilen ve günümüzde-

ki ismiyle Marmara veya Pazar Hamamı diye anılan "Hâtûniye Hamamı"dir.

Yavuz Sultan Selim'in Anneanesi

Şems Hâtûn, Alâuddevle Bey'in amcası Rüstem Bey'in kızıdır. Aynı zamanda Yavuz Sultan Selim Han'ın da anneanesidir.

Alâuddevle Bey'in 1500 (h.906) tarihli vakfiyesinden ve caminin 1509 (h.915) tarihli taş kitabesinden anlaşıldığı üzere 1500'de türbe ve medrese kısmı yapılmış, 1509'da cami ve diğer kısımlar tamamlanmıştır. Vakfiye kaydı esas alınarak Şems Hâtûn'un Mart 1500'den önce vefat ettiği sonucu çıkarılmaktadır.

Alâuddevle Bey hayr ve ihsanda sınır tanımamaktadır. Mesela vakfiyeye bakıldığında Şems Hâtûn'un ruhuna *Kur'an-ı Kerim* okuyan bir kişiye bir köyün yarısını vakf olarak hediye etmiştir.

Türbenin inşasıyla mı, yoksa daha öncesinde mi bu isim verilmiştir bilemiyoruz ama 1500 tarihli vakfiyede mahallenin adı "Şems Hâtûn Mahallesi" olarak zikredilmektedir. Osmanlı döneminde de meşhur adıyla "Hâtûniye Mahallesi" olarak anılmıştır. Anlaşılan o ki, külliye kurulduğundan itibaren mahallenin kalbi olagelmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte İstiklâl Zaferi münasebetiyle "Kurtuluş Mahallesi" diye ismi değiştirildiyse de halk nazarında hala orası "Hâtûniye Mahallesi"dir.

Yine benzer şekilde 1563 tarihli tapu tahrir kaydında caminin ismi "Şems Hâtûn Camii" olarak geçerken, 17. asrın ikinci yarısında Maraş'a gelen Evliya Çelebi caminin ismini "Hâtûniye Camii" olarak kayıt altına almıştır. Tarihi yapı günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyeti dâhilinde Diyanet İşleri Başkanlığının kullanım alanı içerisinde.

Hâtûniye külliyesinin belki de en ilginç bölümü türbe kısmıdır. Yapılışıyla ilgili bir taş kitabesi olmayan türbenin, camiye doğu yönünden bitişik ve zemin seviyesinin altında oluşu onu diğer örneklerinden farklılaştırıyor.

Türbe külliyyeye ait medresenin altına inşa edilmiş. Yani medrese ile bir. Üstü medrese alt katı türbe. Medresenin günümüze sadece "taç kapısı" ulaşabilmiş durumda. Muhtemelen cumhuriyet döneminde medrese kısmı yıkılmış. Bu açıdan bakıldığında Selçuklu ve Beylikler döneminde yaygın olarak inşa edilmiş "kümbet" mimarisini de andırıyor. Kümbet mimarisinin ana omurgasını merdivenle çıkılan üst kattaki mescit ve zemin kattaki mezar odası oluşturur. Kümbetteki mescidin yerini burada medrese almış görünüyor. Ayrıca Hâtûniye'nin kot farkı türbe bölümünün şimdiki tabirle bodrum kısmına denk gelmesine yol açmış.

Medresenin adı 1910'lu yıllarda "Gülşen-i Maarif Okulu" adıyla kayıtlarda tespit ediliyor. "Gülşen" ismi rastgele olmasa gerek. Bu ismin Gülşenî Tarikatının kurucusu ve büyük mutasavvif İbrahim-i Gülşenî hürmetine verilmiş olabileceği akla yatkın görünüyor. Malum olduğu üzere İbrahim-i Gülşenî, Alâuddevle Bey'le çağdaş. Alâuddevle Bey'in hazrete büyük muhabbeti

vardır. Onu Diyarbakır'dan Maraş'a davet etmiş ve iki ay kadar misafir etmiştir. Ona Maraş'ta kalması için ricada bulunmuşsa da, o, kısa süreli misafirliğinin ardından Mısır'a gitmiştir. Bu büyük zata hürmette kusur etmeyen Alâuddevle Bey her ne kadar arzusunun yerine gelmemesine üzülmüşse de, onu yolundan alıkoymamıştır. Medrese, ismini İbrahim-i Gülşenî'den aldıysa tespit edilmesi gereken husus bu ismin onun ziyaretinden önce mi yoksa sonra mı verildiği olacaktır ki, bu da çok mühim değildir.

Tek katlı ve dikdörtgen planlı olan türbenin, giriş kapısı kuzeye bakmaktadır. İçeriye zeminden 6 basamak bir taş merdivenle inilir. İç kısım beşik tonoz adı verilen yarım silindirik şeklinde bir tavanla örtülmüştür. Türbenin yapısı orijinal halini korumakla birlikte zemin kaplaması yenidir.

Kimdi Tiyeklioğlu Kadir?

Türbe içinde iki adet mezar sandukası bulunmaktadır. Bunun güney kısmındaki Şems Hatun'dur. Kuzey tarafındaki diğer mezar sandukası hakkında ise iki ayrı görüş vardır. İlki Şems Hatun'un oğlu olduğudur. Diğeri ise Maraş İstiklâl Harbine ait bir şehid mezarı olduğudur. Son yıllarda bu mezarın üstüne Ermeniler tarafından feci işkencelerle şehid edilen Tiyeklioğlu Kadir'e ait olduğunu gösteren bir levha konulmuştur.

Kimdi Tiyeklioğlu Kadir? Olay nasıl olmuştu? Tiyeklioğlu Kadir, Sütçü İmam'ın dayısının oğludur. 31 Ekim 1919 günü Uzunoluk Hadisesi olmuş ve Sütçü İmam'ın vurduğu Fransız üniformalı Ermeni ölmüştü. İntikam sevdasındaki gözü dönmüş Ermeniler ertesi gün Sütçü İmam'ı bulamayınca Şeyhadil yakınlarında Tiyeklioğlu Kadir'i ele geçirirler. Zavallıya olmadık işkenceler yaparlar. Elleri arkadan bağlı olduğu halde burnu, kulakları kesilir, gözleri oyulup, azaları da kesilerek boğazlanıp araziye atılır. Mazlum şehidin cenazesi bulunarak bir tabuta konur ve Ulu Camii önüne getirilir. Ahaliyi dehşete düşürüp, öfkeye sevk eden bu durum karşısında Mutasarrıf Ata Bey, "isyan mı çıkaracaksınız" diyerek cenazenin teşhir edilmesini engellemeye çalışırsa da, cenazenin tabut içerisinde fotoğrafı çekilerek, Ermeni vahşetine tarihi bir delil olmak üzere fotoğraf arşivlerine geçer.

Bu haliyle Şems Hâtûn Türbesi, Maraş İstiklâl Mücahdesinin acılarına da ev sahipliği yapan sessiz bir tanık hüviyeti kazanmıştır.

Bu tarz camiye bitişik ve camiden geçiş yapılan türbeler Anadolu coğrafyasında pek yaygın olmamakla birlikte, camiye bitişik türbe örneğinin benzerlerine İklim Hatun ve Elbistan Ümmet Baba (Himmet Baba)

cami-türbe yapılarında rastlanmaktadır. Her üç yapının da inşası 16. asrın ilk yarısıdır. Demek ki, bu tarz bir sistem Maraş coğrafyasında o devirde uygulanmış.

Camiye Geçiş Kapısı Olan Bir Türbe

Zeminin altında ve camiye bitişik, camiye geçiş kapısı olan bir türbe anlayışı... Teknik olarak bunun izahı kolaydır. Eğimden kaynaklanan kot farkı, bölgenin engebeli yapısından dolayı düz arsa alanının kısıtlılığı gibi faktörler teknik izahlar olabilir ve illaki doğrudur. Ancak burada başka bir husus daha var. Bu yapı herhangi bir mimari yapı değil, cami ve türbe mimarisidir. Alâuddevle Bey isteseydi yine cami haziresine ama zemin seviyesinde bir türbe inşa ettirebilirdi. Bunun hikmeti ne olsa gerek?

Bu durum tasavvufun en mühim uygulamalarından olan riyazet anlayışıyla ilgili olsa gerek. Riyazet; beden aldığımız besini ve uykuyu iyiden iyiye azaltarak beynin ve ruhun vücut üzerindeki kontrolünü sağlayıp, insanın manevi hislerinin zirveye çıkarılmasını hedefler. Riyazet müessesesi Hinduizm, Budizm gibi İslâm dışı bir kısım mistik inançlarda da olsa bile hikmete yönelik amaçları farklıdır. İslâm dışı bu inançlarda beden üzerindeki hâkimiyet ruh ve beyin ikilisiyle tam olarak sağlanıp, tabiri yerindeyse insanın derin güçleri ve enerjisi harekete geçirilmeye çalışılır. Ancak tasavvufun riyazetteki temel amacı; nefsin bütünüyle kontrol altına alınması ile hak katında manevi dereceler kazanılıp, manevi tekâmülle insanı kâmile ulaştırmaktır. Kısaca tasavvufun riyazette dünyevi bir kaygısı olmayıp, tamamen uhrevî kaygılar esas alınmaktadır.

Riyazet mekânlarına genelde "çilehâne" adı verilir. Tasavvufun zirve noktalarından olan Türkistanlı Ahmed-i Yesevî hazretlerinin yaşı 63'ü bulunduğu, tekkesinin yanına kazdığı mezara girdiği ve Allah'ın resulünden daha uzun süre yeryüzünde kalmayı edebe mugayir bulurum diyerek zorunlu halleri dışında ömrünün kalan kısmını bu mezarda geçirdiğine ait rivayet meşhurdur.

Benzer örnekleri tasavvuf tarihi boyunca farklı şekillerde görülmüş olan bu çilehane-riyazet ilişkisi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde karşımıza çıkar. Ankara Taceddin Dergâhının alt katı bir çilehane görünümündedir. Hazretin kabrinin bulunduğu mekânın tavan yüksekliği ancak yetişkin bir insanın diz üstü yürüyebileceği kadardır.

Elbistan Himmet (Ümmet) Baba Camiinin mihrabı aynı zamanda caminin türbeye açılan kapısıdır.

Sems Hatun Türbesinin zeminin altında dar ve loş bir mekân oluşu, mezarların yanında ancak bir iki kişinin namaz kılıp, oturabileceği kadar bir yer bulunması ve camiye bitişik oluşu acaba burası aynı zamanda bir çilehane olarak mı düşünüldü, sorusunu akla getiriyor.

Nefsin riyazete tabi tutularak, yaklaşık kırk günlük bir "erbain" sürecinin yaşandığı çilehane dönemi yoğun ibadet, zikir ve tefekkürle geçmektedir. Çilehanenin türbeyle birlikte aynı mekânda düşünülmesi tefekkür sürecine destek amaçlıdır. Tasavvuf; nefis terbiyesinde "rabita-i mevt" adı verilen kişinin kendi ölümünü ve hesaba çekilmesini tefekkür etmesini vaz geçilmez düsturlarından birisi olarak hayata geçirmiştir. Bu hususta en mühim dayanağı ise hazreti peygamberin, "Ölmeden evvel ölünüz, hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekiniz!" hadis-i şerifidir. Türbede riyazete giren bir kişinin gözünün önündeki mezar sayesinde çok daha tesirli bir "rabita-i mevt" yapması kaçınılmazdır.

Alâuddevle Bozkurt Beyin mutasavvıf İbrahim-i Gülşenî hazretlerine derin bir muhabbetinin olması, onun tasavvuf dünyasına da yakın olduğunu gösteriyor. Ahmed-i Yesevî, Bahaeddin Nakşibend, Hacı Bektaş-ı Veli gibi büyük mutasavvıfların Türkistan'dan Anadolu'ya gelen Oğuz boyları üzerinde oldukça belirgin etkisinin sonucu olarak, bu derviş-gazi Türkmenlerin gittikleri yerlerde tasavvuf anlayışının kurumlarını da inşa ettikleri görülüyor. Kaynaklarda "Türkmen Deposu" diye geçen Maraş topraklarında da tasavvuf derin izler bırakmıştır. Bu sebeple riyazet-çilehane geleneğine yabancı olmayan bu coğrafyada, Alâuddevle Bey tarafından türbenin aynı zamanda çilehane olarak kullanılmasına da imkân sağlandığı düşünülebilir.

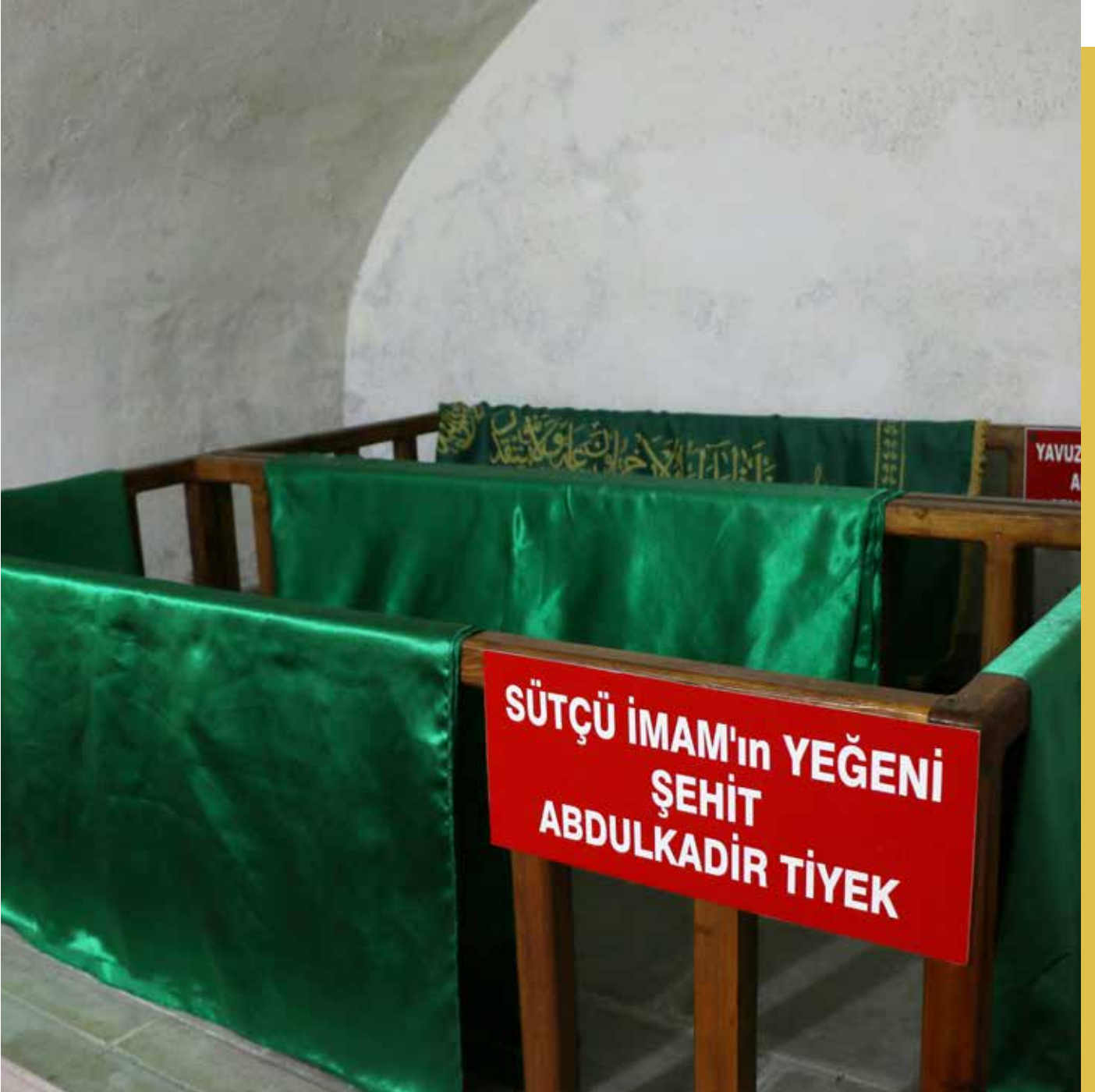
Kentin merkezinde yer alan Hâtûniye Türbesi; açılmaya çalıştığımız tarihi ve kültürel anlamlarıyla Kahramanmaraşlılara ve dışardan gelen ziyaretçilere şehri ve medeniyetini tanıtan çok mühim bir ortak mirasımız olarak varlığını bugünlerden yarınlara taşımaya devam edecektir.

Kaynakça

- Kahramanmaraş Beylik ve Osmanlı Dönemi Dini Yapıları, s. 115-123, Kahramanmaraş Belediyesi, Kahramanmaraş, 2012.
- Türk Kültür Varlıkları Envanteri-Kahramanmaraş 46, Cilt I, s. 35-50, Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007.

Alāuddevle Bey isteseydi yine cami haziresine ama zemin seviyesinde bir türbe inşa ettirebilirdi. Bunun hikmeti ne olsa gerek?

MARAŞ'TA BİR GÜN

KAHRAMANMARAŞ GÜNLÜKLERİ

NECİP TOSUN

Edebiyata girdiğim günden bu yana en çok adını duyduğum şehir olan Kahramanmaraş'ın üzerimde efsanevi bir etkisi oldu hep.

• **12.07.2014, Ankara**

Nuri Pakdil, İbrahim Demirci, Ali Ulvi Temel, Rahmi Kaya, Necip Evlice, Ali K. Metin, İsmail Sert, Abdurrahim Karadeniz, Veli Urhan, Kasım Gezen, Murat Keramettin, Zahid Sezer ile birlikte Ali Ulvi Temel'in evinde iftardayız.

Bugün, Nuri Pakdil ile aramızda 30 yıl gecikmeli bir söyleşi gerçekleşti. Hem de doğal bir ortamda. Nuri Pakdil bu vakte kadar merak ettiğim tüm sorulara içtenlikle cevap verdi. Gülerek, zaman zaman espriler yaparak ama hep düzeyli ve içtenlikli bir soru cevap ortamı geliştirdi aramızda. Eskiden hiçbir özel isim anmayan, geçmişine, anılarına ilişkin hiçbir şey aktarmayan, paylaşmayan Pakdil, şüphesiz yaşının da etkisiyle bütün isimleri zevkle andı, hatıralarını keyifle aktardı. Necip Fazıl Kısakürek, Şevket Eygi, Sezai Karakoç, M. Akif İnan, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, Cahit Zarifoğlu ile ilgili anılarını anlattı.

Önce "Efendim sizin aktörlüğünüz varmış" diyorum. "Evet, Maraş'ta mezuniyette, Cevat Fehmi Başkurt'un *Paydos* oyununda başrolde oynamıştım. Bir öğretmenin bakkallık yaptığı bir oyundu. Hatta Salah Birsal, 'ya bari başka bir rolde oynasaydı' diye yazmıştı. Oyun 'paydos' diye bitiyordu. Sahne tümüyle bakkal dekoru içindeydi."

Erdem Bayazıt "Sizin o oyunda bir Muhsin Ertuğrul gibi oynadığınızı söylüyor" dedim. Güldü, "evet" dedi, "Muhsin Ertuğrul gibi oynardım. Erdem Bayazıt zaten o oyundan sonra benim yanıma gelmişti. Tiyatroyla ilgilenirdim, İstanbul'da sayısız oyun seyrettim."

"Akif İnan galiba, aruz ile şiir yazıyormuş, siz onu vazgeçirmişsiniz." diye soruyorum. "Evet" diyor, "Akif İnan,

Urfa'dan gelmiş bir taşralıydı. Akif, çağdaş şiire uzaktı. Onu ben modern yaptım." Yeniden gülmeye başlıyor. "Abi" diyorum "Siz Maraş'ta nasıl moderndiniz? Sonunda orası da bir taşra." "Ama ben sık sık İstanbul'a giderdim, bir ayağım İstanbul'daydı." diye itiraz ediyor. Ama Akif İnan'a sevgi dolu. "Ya o ağa adamdı, bizim ağamızdı." diye ekliyor.

Cahit Zarifoğlu'nu soruyorum: "O dönemde İstanbul'dan gönderirdi yazı ve şiirlerini. Cahit Zarifoğlu bizim 'artistimizdi' hem şiiri hem de davranışlarıyla. Alâeddin Özdönören tam bir 'delifişek'ti. Kardeşi Rasim ne kadar disiplinli, kuralcı ise o dağınık, gözü pek, savruk, dalgın biriydi.

- **13.04.2017, Kahramanmaraş**

01 sularında uykulu gözlerle Kahramanmaraş'a indim. Edebiyata girdiğim günden bu yana en çok adını duyduğum şehir olan Kahramanmaraş'ın üzerimde efsanevi bir etkisi oldu hep. Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu, Rasim Özdenören, Alâeddin Özdenören, Erdem Bayazıt, Ali Karaçalı, Necip Evlice... Etrafımdaki herkes neredeyse Maraşlı idi. Ama her nedense Maraş'a gitmek nasip olmamıştı. İki günlük bir program için Ma-

raş'tayım. Havaalanında Duran Boz karşıladı. Dışarıda müthiş bir yağmur var. Otel yolunda bir yandan konuşurken bir yandan da Maraş'a bakıyorum. Demek o büyük insanlar bu şehirden çıktı. Otele yerleştikten sonra iki günlük yoğun programı düşünmeye başladım.

Sabah otelde kahvaltıya indiğimde Hüseyin Gök'ü beni beklerken buldum. Birlikte kahvaltı yaptık. Daha sonra Duran Boz ve Erdoğan Aydoğan ile birlikte Erdem Bayazıt Lisesine geçtik. Duran Boz yolda ayrıldı. Ben de lisede okumak, yazmak ve ağırlıklı olarak Erdem Bayazıt ve Ankara Mavera çevresi üzerine bir konuşma yaptım. Liselilerin gözlerine baktım, neredeyse söylediğim her şeyi anlıyorlardı. Erdoğan Aydoğan Hocamız ile liseden ayrılıp önce Ceyhan Irmağına gittik. Müthiş yağmur sürüyordu. Ben Maraş'a indiğimden beri yağmur yağıyor. Arından Duran Boz'u da alarak Maraş merkezini gezdik. Ulu Cami ve özellikle Kapalı Çarşı çok güzeldi. Kapalı Çarşı'daki bakırcılar, kalaycılar ve el emeği işlemecilik artık bitmek üzere. Kapalı Çarşı AVM'lerin aksine daha insani ve yatay yapılaşmasıyla sokak havasını yansıtıyor. Akşam vakfa geçerek yine bir konuşma yaptım. Gece geç vakitlerde otele döndüm.

- **14.04.2017, Kahramanmaraş**

Yoğun bir gün. Duran Boz ile otelden ayrılıp Sosyal Bilimler Lisesine geçtik ve orada yine bir konuşma yaptım. Bu kez daha rahattım çünkü soruları Duran Boz sordu ve ben cevapladım. Yine konuşma sonrası imza... Öğleden sonra koşturarak Beyza Fen ve Anadolu Lisesinde bir konuşma yaptım. Soruların çoğu öykülerim üzerineydi. En çok "Genç Ölmek" öykümü sevmeleri beni şaşırtmadı. Ancak konuşma sonrası imza işi çok uzundu ve bir saati geçti. Oradan koşturarak "Kıraathane"ye geldik.

**Kapalı Çarşı
AVM'lerin aksine
daha insani ve yatay
yapılaşmasıyla
sokak havasını
yansıtıyor.**

Asıl yıllardır düzenlenen "Kıraathane Söyleşileri" programında dostlarla sohbet ettik. Maraş'ta hâlâ yağmur yağıyor. Acaba bu konuşma işini sürdürmeli miyim, yokta yeniden üretmeye mi dönmeliyim, tam karar veremedim. Bir yazarın okurlarıyla yüz yüze gelmesi güzel elbette. Ama...

• **05.07.2017, Ankara**

Bir Ağabeye uğradım öğle üzeri. Yılların yorgunluğu var üzerinde. 1973'lerde Ankara'ya gelmiş, *Edebiyat* dergisini, Nuri Pakdil'i bulmuş, daha sonra tashih ve dergi posta, dağıtım işlerinde çalışmış, ardından çevirmenlik ve yazarlık. Konuşmaya başladı: "Nuri Pakdil'deki insanın kendisine çekidüzen vermesini gerektiren bir duruşu hepimizi etkiliyordu, biz de o saygınlığı istismar etmeden duruşu koruyorduk. Mustafa Sarıççek dergide abi pozisyonundaydı. Nuri Pakdil'e saygı duyar ama söyleyeceği her şeyi de söylerdi.

Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Akif İnan, Erdem Bayazıt, Alâeddin Özdenören'lerin dergiden ayrılma dönemine tanıklık ettim. Bir gün tüm bu yazarlar *Edebiyat*'ın bürosundaydık. Sanırım birkaç gün önce bir şeyler konuşulmuş. Ortam biraz gergin gibi. Ama kimse kimseyi kıracak bir şey de yapmıyor. Ufak tefek selamlaşmalar olduktan sonra Nuri Pakdil konuştu: 'Maraş'tan Şeyh çıkmazmış. Çünkü kimse bağlanmayı sevmezmiş. Daha çok âlim, müderris gibi bireysel insanlar çıkarmış' diyerek bu ayrılığı coğrafi olarak diplomatik bir dille izah etti."

• **19.10.2017, Kahramanmaraş**

Sabah otelde Mehmet Narlı ile kahvaltı ettik. Ama benim 19 Mayıs Lisesinde konuşmam var. Lise konuşmalarının bir yararı var mı pek emin değilim. Ama burada gelecek olmuş, kitap fuarına gelince bir okulda da konuşma yapılıyormuş. Mesut Serdar elinde benim kitaplarım otelde karşıladı, birlikte okula geçtik. Yaptığım konuşmada ağırlıklı olarak okumanın öneminden bahsettim. Sonra kitap fuarına geçtik. Tüm Anadolu şehirlerinde de olduğu gibi Maraş'ta da fuara ilgi büyük. Fuar yöre insanına görmedikleri yazarlarla, zengin kitap çeşitleriyle karşı karşıya getiriyor. Sıkılarak kitap fuarında çeşitli dostlara kitap imzaladım. Daha sonra Ömer Erdem ve Duran Boz aradı. Buluştuk. Birlikte bir keçi çiftliğine gittik. Yanımızda Erdoğan Aydoğan da vardı. Daha sonra yeniden fuara döndük. Handan Acar Yıldız'ı da alıp, Kahramanmaraş'ı yukarıdan gören seyirliğe çıktık.

Gözlerimizle Maraş'ı izlerken, kulağımız Ömer Erdem'de. Güzel, içten, sahici cümlelerle tam da kalbinden konu-

şuyor. Tıpkı benim yaralanmış günlerimden geçmiş gibi yaralarının nedenini anlatıyor. Nasıl aştığını, nerelere geldiğini... İsmet Özel ve Sezai Karakoç ile ilgili anılarını... Sezai Karakoç'a ilk şiirini verişini, *Diriliş*'te yayınlanışını... Sezai Karakoç'un kaybolan *Büyük Doğu* dergilerini arayışını Ömer keyifle anlatıyor. Geç vakitlere kadar oturuyoruz. Ömer Yalçınova, Ömer Erdem, Duran Boz, Handan Acar Yıldız, Erdoğan ile birlikte...

Geç vakitlerde 23.45 Kahramanmaraş uçağını beklerken tam karşımda oturuyordu. Bembeyaz saçları ve zayıflığı ile tanımamak imkânsızdı. Aynı uçakta yolculuk yaptık. Uçaktan indikten sonra yanımdan geçip gitti. Kahramanmaraş Kitap Fuarında etrafımdaydı. İkimizin de imzası vardı. Sürekli karşılaştık. Ertesi gün araç beni otelden alıp Kahramanmaraş Havaalanına götürecekti. Şoför telefon etti. Aşağı indim. Saat 05. Karanlık ve uykusuzdum. Ara-

cın arkasında biri oturuyordu. Ben de yanına oturdum. Oydu. Cep telefonunda bir şeyler yazıyordu. "Merhaba" dedim. Göz ucuyla bakarak "merhaba" dedi. Havaalanına kadar konuşmadan yan yana gittik. Havaalanında karşılıklı oturup Ankara uçağını beklemeye başladık. Uçağa geçtik. Uçakta önümdeki koltuğa oturdum. Bir saat birlikte seyahat ettik. Ankara'ya

indikten sonra çıkışta yanımdan geçti. İçimden "güle güle Hasan Ali Toptaş" dedim.

• **02.11.2017**

Hasan Ali Toptaş ile Kahramanmaraş serüvenimizi sosyal medyada anlatmıştım. Bugün bir güzellik oldu. Sevgili dostum Ethem Baran aradı. "Necip sana bir sürprizim var, telefonu ona veriyorum." dedi. Karşımda Hasan Ali Toptaş vardı. "Necip Bey facebook'taki paylaşımınızı gördüm, üzüldüm. Niye konuşmadık, ben tanıyamadım." dedikten sonra "Ama yazın kısa hikâye gibi olmuş" dedi. Ben de "konuşsaydık belki büyü bozulacaktı" dedim. Hasan Ali Toptaş yeni çıkacak öykü kitabından söz etti. Beş öyküden oluşan kitabın öykülerinden biri on yedi yıl önce yayınlanmış. Kitap yarın çıkıyor dedi. "Öyküye mi dönüyorsunuz" dedim, gülerek "ben romana gönül verdim" dedi. "Ben de biliyorsunuz öyküye, hep öyküye" dedim. "Tabii, tabii biliyorum" derken kahkahalar atıp sanki "biraz fazla gönül vermişsin" der gibiydi. Telefon yetmedi tabii... Ortak dostumuz Ethem Baran ile birlikte üçlü yüz yüze bir görüşme için sözleştik. Edebiyat dostluktur, güzelliiktir...

• **20.10.2018, Kahramanmaraş**

Bugün Kahramanmaraş yolcusuyuz. "Kırk Yılın Öyküsü" adlı bir sempozyum için yoldayız. Şu an uçaktakiler:

İçimden "güle güle
Hasan Ali Toptaş"
dedim.

Yavuz Bülent Bakiler, Ali Aycil, Hüseyin Akın, Cemal Şakar, Aykut Ertuğrul, Necip Tosun, Hasibe Çerko, Handan Acar Yıldız... Sonunda Cübbeli Ahmet de geldi... Fantastik bir uçuş olacak...

Bütün dostlar burada. Necip Fazıl Kültür Merkezinde Hasibe Çerko, Handan Acar Yıldız ve Cemal Şakar'ın katıldığı bir açık oturumu yönettim. Akşam Ali Aycil, Hüseyin Akın ile yemekten sonra Kahramanmaraş caddelerinde dolaştık. Dönerken Arif Ay aradı Şelale Kafe'de buluştuk. Çok kalabalıktık. Ali Karaçalı, Duran Boz, Arif Ay, Handan Acar Yıldız, Ali Aycil, Hüseyin Akın, Emin Gürdamur, Abdullah Harmanlı... Arif Ay bol bol Nuri Pakdil ile ilgili anılarını anlattı. "Bir gün İstanbul'da Pakdil ile uygun adım yürümeye başladık. Biz hiç gülmezdik. Yüz kaslarım alışık olmadığı için bir yerde güldüğümde üç gün yüzüm ağrırdı. *Mavera* ekibi *Edebiyat*'tan ayrıldıktan sonra dergide o yazarların kitaplarını evlerine ben bıraktım. Kamyona doldurup Cahit Zarifoğlu'nun evine bıraktım. Diğer yazarların da evine bıraktık. Hiç konuşmadan altı saat oturduğumuz olurdu. Geçenlerde Nuri Abi benim bir şiirimi okumuş. Beni çağırdı. Şiiri bir de ben ona okudum. Bir aşk şiiriydi. Ağlamaya başladı. 'En iyi aşk şiiri' dedi." Biz üst katta oturuyorduk. Aşağıda bir başka ekip varmış. Cemal Şakar, Aykut Ertuğrul ve diğer arkadaşlar... Hep beraber Kahramanmaraş ritüellerini yerine getirdik: Kelle paça, dondurma... Otele döndüğümüzde ertesi güne taşmıştık.

• 21.10.2018

Sabah kahvaltıdan sonra kültür merkezine geçtik. Naim Erkovan, Mehmet Kahraman, Mustafa Çiftçi hikâye anlayışlarını anlattı. Öğle arası Mustafa Kutlubay ve Veysel Altuntaş ile görüştük. Öğleden sonra D. Mehmet Doğan, Mehmet Narlı ve Abdullah Harmanlı ile Türk Öykü Tarihi üzerine konuştuk. Kahramanmaraş dönüş uçağında bütün ekip ordaydı.

• 02.02.2019, Kahramanmaraş

Duran Boz'un davetiyle geldiğim Kahramanmaraş'ta iki gün kalacağım ve dört konuşma yapacağım. Biraz ağır bir görev. Öğretmenevinde sadece bu iki günün bir an önce bitmesini diliyorum. Sonunda Duran Boz geliyor ve önce bir lisede konuşma yapıyorum. Öğrencilerin seviyesine inmeye çalışıyorum ama anlaşılığımın emin değilim. İmza için en sıkıcı yanı. İnsanlara tek tek ismini sorup imzalamak akıl dışı. Öğleden sonra bir fen lisesinde konuşuyorum. Daha sonra uzun bir imza kuyruğu... Akşam arkadaşlar geliyor. Geç vakitlerde misafirhaneye dönüyorum.

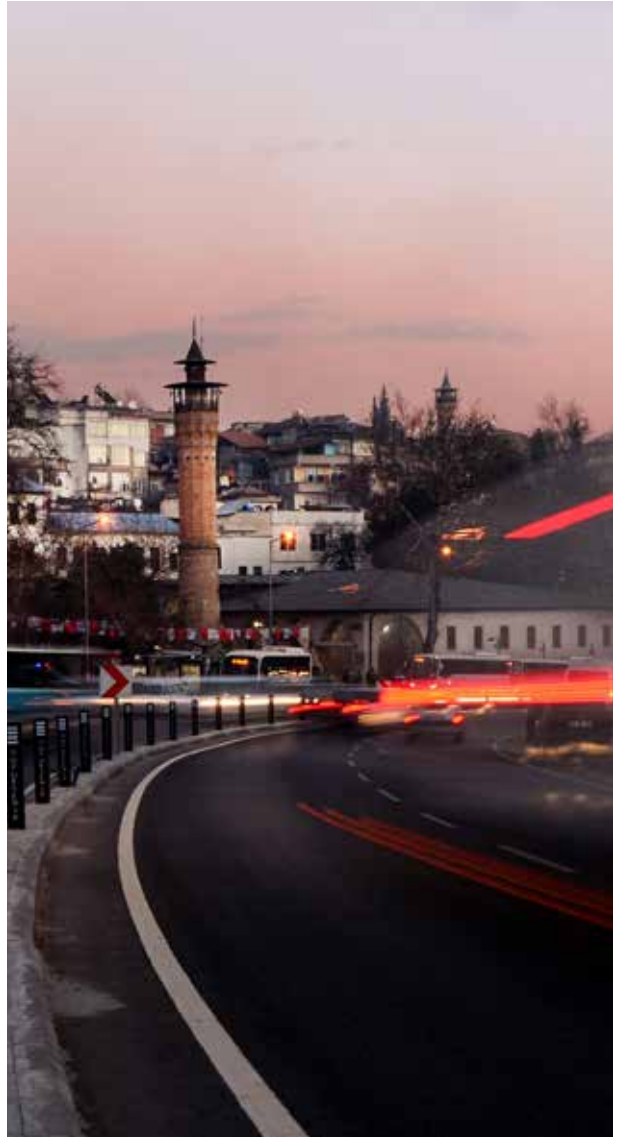
• 03.02.2019, Kahramanmaraş

Yine öğretmenevinde Duran Boz ile buluşup konferans salonuna geçiyoruz. En az 500 kişilik salon tıklım tıklım.

Sorulu cevaplı iki saat konuşuyorum. Konuşma sonrası Uzun bir imza kuyruğu. Akşam ise "Kıraathane Söyleşileri"nde konuşuyorum. Oradan çıkıp eski bir Maraş Konağı söyleşisine katılıyorum. Maraş'ta durmaksızın konuştum. Yeni tanıştığım Bünyamin isimli bir arkadaş tam bir hikâye kahramanı. Şu an türkü dinliyor kitap okuyor...

• 04.02.2019, Kahramanmaraş

Öğretmenevinden çıkıp Şelale Park'a geliyorum. Nihayet yalnızım, yanımda kimse yok. Akşam uçağı ile İstanbul'a geçeceğim. Biraz sonra Duran Boz ve diğer arkadaşlar geliyor. Kebap, dondurma, tatlı yiyor, bol bol edebiyat, sanat, kültür konuşuyoruz. Maraş'a hep edebiyat konuşmak için geldim. Her şehre olduğu gibi Maraş'a da aynı gözle bakıyorum: Acaba burada bir ömrü geçirebilir miyim?

BÜNYAMİN K.: İYİ BİR OKUR OLMAK HER DURUMDA İŞE YARAR

SÖYLEŞİ: ALİYE AKAN

Bünyamin K., ressam. Onun öncesinde şair. Sonrasındaysa, resim öğretmeni. Çeşitli şehirlerde resim sergileri açtı. Altı şiir kitabı var. Uzun yıllar Kahramanmaraş'ta ikâmet ettikten sonra İstanbul'a taşındı. Söyleşiyi İstanbul'daki resim atölyesinde yaptık. Bünyamin K. resim, şiir ve kitaplara dair incelikli bakışını bizimle paylaştı.

Resim yapma yeteneğinizi nerede, nasıl fark ettiniz?

İlkokul sıralarında, resim derslerinde sınıftaki arkadaşların çevremde toplandığını gördüm. Üçüncü sınıftan böyle net kareler hatırlıyorum. Öğretmenimiz de kenardan izlerdi bazen. İlkokul bitene kadar resim dersleri dışında pek resim yapmadım. Bazen okulun bahçesinde ardıc ağaçlarının dibinde güzel yüzlü insanlar çizmeyi çalıştığımı hatırlıyorum. O yıllarda resimle ilgili olumsuz bir hikâye yaşadım. Bir masa resmi yapmıştım. Tepeden, kuşbakışı gibi görünen, ancak bacakları, kurbağanın bacaklarıymış gibi ayrıktı. Abim ve ablam bu görüntüye epeyce bir gülmüşlerdi. Hayli üzüldüm ve babam duruma el attı. Perspektifi düzgün bir masa çizdi. Çizerken bana anlayacağım şekilde anlattı. Sonra o masayı bir çam ağacının gölgesine taşıyiverdi. Oracıkta bir de huğ vardı. Sonra başka ağaçlar, tilkiler, tavşanlar yerleştirdi. Hayran kalmıştım. Sen de aynısını yapabilirsin dedi.

BABADAN OĞULA...

Peki yapabildiniz mi?

Abim çok iyiydi resim hususunda. Tam bir yetenekti. Sobanın muşambasının altına bile resim çizerdi.

Yeter ki çizecek bir şeyler bulsun, güzel resimleri yerleştirdi, muşambaya çimento kâğıdına, gazete sayfalarına... Bir keresinde babamın senet defterindeki senetleri arkalı önlü resimler çiziktirmişti. Onun çizdiklerini tekrar ederek ben de çiziktirdim. Aramızda üç yaş vardı. Çok iyi çiziyor olması benim cesaretimi kırardı. Ortaokul ve lise yıllarında aynı okulda okuduk ve Maraş'ın namılı resim öğretmeni Ahmet İhsan Aslantürk girdi derslerimize. Abimi yarışmalara hazırladı. Yarışmalarda hep derece alırdı abim. Yarışma sonucunu bir kâğıda yazıp duvara asardı Ahmet İhsan Hoca. Kâğıtları birbirine iğnelirdi, alt alta sıralanan kâğıtlar yerlere kadar inmişti. Ben de yarışmalara gidiyordum. Üç-beş benim de kâğıtlarımı sıralamıştı ama bana hep şüpheli yaklaşırdı. Resimleri yaparken abimden yardım aldığımı düşünürdü sanırım. Eh, bazen kısmen yardım aldığım da olurdu. Liseden sonra resim bölümünü kazanınca kendimden emin oldum. Ben de resim yeteneği varmış dedim.

Resim öğrenmek ve ressam olmak için eğitim şart mı?

Diploma şart değil ama eğitimsiz olmaz. Bilmediğiniz bir yolu rehbersiz de iyi kötü yürürsünüz ama hedefe varıncaya dek çok hatalar yapabilirsiniz.

“SANIRIM SANATÇI OLACAĞIM”

Peki yetenek şart mı?

Bu çok kıymetli bir soru. Resim alanında iyi şeyler yapmak için yetenek lüzumlu ama yeteneksiz biri de çok iyi resim yapabilir. İşin kuralını öğrenip, resim sanatındaki unsurları hemen kavrayıp, üzerine hayal gücünü, anlatma, yansıtma gücünü eklemek gerekir. Yani çizim yeteneği olmadan iyi resimler çizersin. Sonrası yani sanat kısmı senin muhayyilene kalmış. Görsel zekândan ziyade anlatma, aktarma gücün önemli. Anlatma, yansıtma, aktarma gibi hususları da öğrendiğin resmin teknikleriyle dilediğin biçimlerde anlatabiliyorsun.

**Yarışmalarda hep
derece alırdı abim.
Yarışma sonucunu
bir kâğıda yazıp
duvara asardı
Ahmet İhsan Hoca.**

Resim ile ilgili neler yapıyorsunuz?

Üniversiteye başladığımda iki bin kişinin arasından seçilmiş öğrenciler olduğumuzu fark edip "sanırım sanatçı olacağım" dediğimi hatırlıyorum. Otuz yıl oldu, her daim resim çalışıyorum. Diğer teknikleri de çalıştığım oldu ama esas suluboya alanında çalışmalar yapmayı aralıksız sürdürdüm.

Teknik, suluboya... Konu olarak neler yapıyorsunuz?

Şehir resimleri yapmayı seviyorum. Şehirlerin bilindik yerlerinin, yapılarının yanı sıra unutulmuş, fark edilmemiş köşelerini de çalışıyorum. Bazen soyut çalışmalar da yapıyorum. Tabiat resimleri, imgesel resimler yapıyorum. Figüratif resimler de çalışıyorum. Anlık kareler buluyorum. Bazen bu karelerden çok iyi sonuçlar çıkabiliyor.

Sadece çizmek, boyamak, hayal etmek yetiyor mu sanat yapmış olmaya?

Yetmiyor. Özel bir üslubun olmalı. Kendi imgelerin, ipuçlarının, çizgilerin, renklerin, lekelerin olmalı.

SEDİR AĞACI RESMİNDEN KERESTE ÇIKARMAK

Bunlar varsa sizi sanatçı olarak kabul ediyorlar mı?

Sanatçı kabul edilmek için kriterler sadece bunlar değil. Mahallenin de önemli. Otuz yıldır resim yapıyorum. İnsanlar görsün diye şehir şehir gezip sergiler açıyorum. Bizim mahalle aşağı mahalle. Yukarı mahalleleri imzayı taşıman için bu mahalleyi terk etmen gerekir. Bu olacak bir şey değil. Ama bakıyorsunuz kendi mahalleimde de resim sanatının kıymeti yok. Neyse ki bu durumun benim için de bir kıymeti yok. Büyük resimler yapıyorum. Uzun zamanlar ayırıyorum bu işe. Adamin biri tutup, resimde gördüğü ağaç hakkında verem edecek yorumlar yapıyor. "Bu sedir ağacı, bütün Toroslar'da yetişir ve bundan iyi kereste çıkar" diyebiliyor.

**Dilediğin
zaman resim
çalışabiliyorsun.
Elin, aklın, vaktin
buna müsait. Daha
ne isterim ki?**

Kalan kısmından ne kadar odun çıkacağını da hesaplayabiliyordur belki de.

Evet. Bunun için ağacın yükseklik kalınlık ölçüsünü vermem gerekir.

Nerede, nasıl ortamlarda çalışıyorsunuz?

Suluboya çalışmak, yer ortam bakımından her yere uygundur diyebilirim. Tıpkı, elinizde bir defter, kalem olduğunda masa yoksa dizinize koyup yazmak gibi düşünün. Küçük bir çantaya resim malzemelerinizi sığdırmak mümkün. Bu şekilde Maraş, Bursa, Sivas, İstanbul sokaklarında yahut tabiatında çalışmalar yaptım. Daha çok atölyemde resim çalışıyorum. Seyahatlerde resim çantam yanımda oluyor ve bu sanırım benim için çok büyük bir nimet. Dilediğin zaman resim çalışabiliyorsun. Elin, aklın, vaktin buna müsait. Daha ne isterim ki?

Bu sıralar neler çalışıyorsunuz?

Şehir resimleri yapmayı sürdürüyorum. Ayrıca çocuk kitapları resimledim şu son yıllarda. Eşim Aliye Akan hikâyelerini yazdı, ben resimledim. Başka kitaplar da resimledim. Romanlar, şiirler ve hikâyeler... Bir de Maraş Kurtuluş Harbi ile ilgili bir hikâye yazıp çizgi romana dönüştürdüm. Bu tür çizgi romanlar ortaokul ve lise öğrencilerinin ufuklarını açar. Hem okuyup öğrenir hem de böyle çizimler yapabilmek için örnekler görmüş olur. Bizim resim yapma isteğimizin temelinde de çizgi romanların etkisi büyük olmuştur.

Bu çizgi romanı görebilecek miyiz?

İnşallah. Hazır vaziyette. Özellikle gençlerin, çocukların görmesi için baskıya hazır hâle gelmiş durumda.

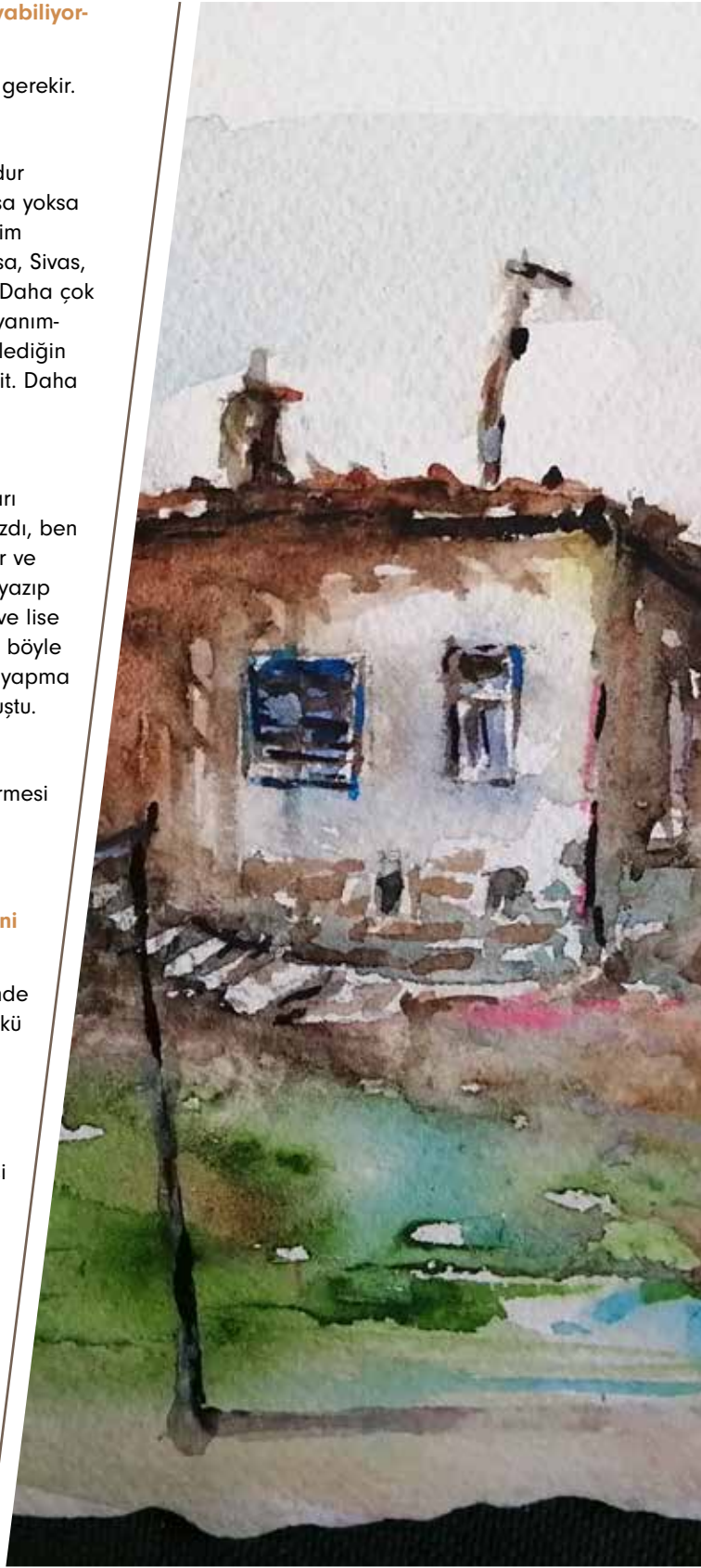
RESMİN ŞİİRİ, ŞİİRİN RESMİ

İyi bir ressam olabilmek için iyi bir okur olmak gerektiğini düşünürüm hep, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

İyi bir okur olmak her durumda işe yarar. İyi bir okur, resimde ve diğer sanat dallarında daha engin işler çıkarabilir. Çünkü ufku daha geniştir. Muhayyilesinin belki de erişemeyeceği mecralardan geçmiştir. Görmediklerine, duymadıklarına, yaşamadıklarına erişmiştir ve resminin ufuk çizgisi daha uzakları gösterebilecektir. Tâbi iyi bir okur, çok okuyan anlamına gelmez. İyi seçip, okuduklarıyla yenilenebilen kişi iyi okurdur.

Genellikle senin için "şiirlerinin resmini yapıyor" ifadesi sıklıkla kullanılıyor. Ayırmak gerekirse, resimle anılmak mı daha memnuniyet verici senin için, yoksa şiirle mi?

Şiirlerimden çıkararak resim yapma fikri iyiydi. Bu şekilde soyut resimler ortaya çıkıyordu. Bazen de resmin şiirini yazdığım oluyordu. Ve bazen bir başka şairin şiirini resimlediğim oldu. İlhan Berk şiirleri bu iş için hep uygun gelmiştir bana. Son yıllarda şiir yazma gereksinimi duymaz oldum. Şiir okumayı sürdürüyorum. Resimlerime yansıyor bu. Hikâyeler, filmler de bazı resimlerimin oluşmasında temel etken olabiliyor.

Lezzetin Mekânı

MARAŞ'TA SARAY MUTFAĞI'NIN DOĞUŞU VE YANSIMALARI

SABAHAT KÜPELİKİLİÇ

Osmanlı sarayına Maraş'tan birçok ünlü aşçı gitmiştir. Bununla birlikte Dulkadiroğlu Beyliği döneminde Maraş'ta bir saray kültürü ve saray mutfağı oluşmuştu. Günümüzde çeşit ve lezzet bakımından dikkatleri üzerine çekmeyi başaran Kahramanmaraş Mutfağını, bu yüzden Maraş Saray Mutfağı olarak isimlendirebiliriz.

Moğolların 1308 yılında Anadolu Selçuklu devletini yıkmaları sonucunda oluşan beyliklerden birisi de Kahramanmaraş ve Elbistan'da kurulmuş olan Dulkadiroğlu beyliğidir.

1000 yıldan fazla süredir Türklere yurt olmuş Anadolu, tarihçilerin ifadesiyle "devletler mezarlığı", "medeniyetlerin beşiği" ve "Tanrıların yürüdüğü topraklar"dır. Anadolu insanların yaşamlarını kolaylaştıracak çok yönlü özellikleri olan bir bölgedir. Bu yüzden bu topraklar üzerinden farklı dönemlerde çok sayıda devlet ve uygarlıklar gelip geçmiştir. Bilindiği üzere, bir bölgede atılan medeniyet tohumlarının çimlenerek yeşerebilmesi için o bölgenin sahip olduğu özellikler çok önemlidir. Anadolu medeniyet tohumlarının yeşermesini sağlayacak değerlere sahip coğrafyadır.

Anadolu'da var olabilmiş her bir millete ait kültürel yapının bir araya gelerek oluşturdukları değerler bütünü de, sonraki dönemlerde yaşamaya devam eder. Anadolu'nun Antik döneminden buyana oluşan kültürel birikim, Türklerin Orta Asya Türk Kültürü ile birleşmiş ve yepyeni, çok renkli, çok zengin bir yapıya dönüşmüştür.

Kahramanmaraş'ın Anadolu'daki Yeri

Bir bölgenin insanlar tarafından yaşam alanı olarak tercih edilebilmesi için, orada iyi bir ekosistem olmalıdır. Ayrıcalıklı bir coğrafi konum ve yapı, tarıma uygun ova özelliğinde topraklar, hayvancılık için dağlar üzerindeki platolar, ot çeşitliliği bakımında zengin meralar, doğal yaşam alanlarında zengin flora ve fauna çeşitliliği, temiz ve bol su kaynakları... Tabii ki ılıman bir iklim ve mikro klima bakımından da çeşitlilik... Bunlarla birlikte Anadolu coğrafyası eksiksiz bir ekosistem olarak insanlar dahil, çok çeşitli bitki ve hayvan türleri için de habitat özelliği gösterir.

Dünya üzerinde ayrıcalıklı topraklardan birisi olan Anadolu'nun, Akdeniz bölgesinin en doğu ucu ve iklimler arası geçiş bölgesi olan kavşakta yer alan Kahramanmaraş, sahip olduğu tüm özellikleriyle cazip bir yaşam alanı ve tarihi boyunca devletler ve medeniyetlere ev sahipliği yapması bakımından da, Anadolu yarımadasının minyatür bir örneği gibidir. Konuşlandığı coğrafyada tarihi boyunca çeşitli devletlere yurt olmuş; her kültürel unsurunu bağrında tutarak, günümüzdeki zengin Kahramanmaraş kültürünün ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Peki Maraş topraklarında hangi devletler, daha doğrusu kültürler yaşamış? Kahramanmaraş'ın tarihi 7 bin yıl geriye götürülebilmektedir. Bugüne kadar yapılan araştırmalara göre Geç Hititler'den Medler ve Persler'e, Selekoslar'dan Büyük Roma İmparatorluğu'na, İslam Medeniyetleri'nden Bizanslılar'a, Anadolu Selçuklu'dan Kilikya Ermenileri'ne, Memlûklüler'den Dulkadiroğlu

Beyliği'ne, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar sayısız kültür, medeniyet ve devletin izleri, Maraş'ta yaşamaya devam etmektedir.

Yerleşik Hayata Geçiş

Kahramanmaraş tarihine bakıldığında, Maraş toprakları üzerinde oldukça hareketli bir yaşamın gerçekleştiğini

**1000 yıldan fazla
süredir Türklere yurt
olmuş Anadolu,
tarihçilerin ifadesiyle
"devletler mezarlığı",
"medeniyetlerin beşiği"
ve "Tanrıların yürüdüğü
topraklar"dır.**

görüyoruz. Bu hareketler başlamadan önce Kahramanmaraş'ın Domuztepe bölgesinde tarım yaparak yerleşik düzene geçenlerden de söz etmemiz gerekir. Bu insanlar M.Ö. 700-650 yılları arasında Maraş topraklarının ayrıcalıklı özelliklerinin farkına vararak bu bölgede tarım ve hayvancılık amacıyla yerleşik yaşam düzenini başlatmışlardır. 9000 yıl öncesinin ve sonrasında var olan devletlerin yaşanmışlıklarının ürünü olan kültür birikimi, Orta Asya Türkmen, Selçuklu Devleti ve Dulkadiroğlu Beyliği

Kahramanmaraşlının misafir konusundaki heyecanı ve titizliği, Dulkadiroğlu saray yaşamının günümüze kadar gelebilmiş yansımalarıdır.

saray kültürleriyle birleşerek, Maraş'ın Kahramanmaraş olmasını sağlamışlardır.

Beylik Ve Saray Kültürü

Dulkadiroğlu Beyliği Diyarbakır, Urfa, Elazığ, Adıyaman, Malatya ve Maraş'taki şimdiki ilçelerin toprakları, Antep, Antakya, Kayseri, Nevşehir, Kırşehir, Osmaniye, Bahçe, Düziçi, Payas, Yumurtalık gibi birçok il ve ilçeler Dulkadirli sınırları içerisinde yer almışlardır. Dulkadiroğlu, 100.000 kilometrekareye ulaşan topraklar üzerinde kurulmuş bir beyliktir. Saraylar ayrıcalıklı özelliklere sahip, genellikle yöneticilerin yaşadığı büyük çapta yapılarıdır. Dulkadiroğulları Beyliği de aile yaşamı ve beylik yönetimini sarayda gerçekleştirmiştir. İlk başkentleri Elbistan'da Moğol istilasına kadar yine saray yaşamı sürdürmüşlerdir. Moğol istilasıyla Elbistan'ın yakılıp yıkılması sonucu, Maraş'ı başkent yapmışlar, burada da bir saray inşa etmişlerdir.

Yirmi Çeşit Üzüm

Maraş, Beylik sonrası, Osmanlı'ya bağlı bir eyalet durumunda iken 17. yüzyılda Evliya Çelebi tarafından ziyaret edilmiş ve elbette Evliya Çelebi, Maraş hakkındaki gözlemlerini not etmiştir. Evliya Çelebi'nin notlarına bir göz atarsak eğer; "Burası eski bir beylik ve eyalet merkezidir. Dere tepeler üzerine kurulmuş bağlı bahçeli güzel akarsuları olan 11000 hanedir. Şehir güneyden kuzeye bir dağ eteğinde kurulmuş olup, medrese, sıbiyan mektebi, han, hamam, çeşme, bedesten ve oldukça fazla sayıda dükkanlar bulunur. Paşa ve Zülkadiriye sarayları çok güzeldir. Maraş'ın yaz kış yirmi çeşit üzümü vardır. Kabak üzümü, Sarı ve Cem üzümünü kar altından çıkarıp yerler. Narı çok sulu ve güzeldir. Maraş'tan Sivas'a deve yükleriyle nar gider. Öbür meyveleri de çok boldur. Bağ ve bahçesi bir konak yer tutar bahçelerin altından Ergens nehri akar."

*Evliya Çelebi Seyahatnamesi'*ndeki ifadeler, Beyliğin Osmanlı idaresine geçmesinden 200 yıl sonraki durumunu anlatmaktadır. Başka bir ifadeyle *Seyahatname'*ye göre Maraş'ın Beylik döneminde imar edilmiş olan eserleri, 200 yıl sonra da dikkat çekecek durumdadır.

Maraş'ta Saray Yaşamı

Maraş o sıralar bir beyliktir ama dikkat edilmesi gereken bir durum söz konusudur burada. Beylik, etrafında yer alan irili ufaklı diğer beyliklerin, sonrasında Osmanlı ve Memluklerin gözetimleri altında olmanın verdiği bilinciyle siyasal ve sosyal hayatında dikkatli ve ketumluk içeren bir yaşam biçimini tercih etmek durumunda kalmıştır. Kurulan saray, ayrıca sarayda uygulanan yönetim hiyerarşisi tamamen Osmanlı tarzındadır. Nüfusuna oranla oldukça kalabalık düzenli askeri bir yapıya sahip olması, toprak ve halkın güvenliği içindi. Sosyal hayatta ise tipik Türkmen

âdet, gelenek görenekleri çerçevesinde bir yaşam biçimi tercih edilmişti. Saray yaşamının gereği aile bireyleri ve yöneticiler haricinde sarayın her biriminde görevli hizmetlilerin varlığı da söz konusudur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, Dulkadirli ile akrabalık ilişkisi için saraya yolladığı elçilerin gelişi; kızlarının nişan, düğün merasimlerinin telaşı; en sıradan aileler için bile pür telaş ortam oluştururken, beylik mutfağı, hanım sultanlar ve diğer sorumluların heyecan dolu telaşları görülmeye değerdi herhalde. Zamanla cihan devleti padişahlarının sofrada dünür, damat, yeğen olarak yer almaları sarayın tüm birimlerini harekete geçirmiş, heyecan ve telaş içinde çalışmalarına neden olmuştur. Bugün bile Kahramanmaraş'ının misafir konusundaki heyecanı ve titizliği, Dulkadiroğlu saray yaşamının günümüze kadar gelebilmiş yansımalarıdır.

Dulkadiroğlu Sarayı'nda Mutfak Kültürü

Dulkadiroğlu sınırları dahilindeki 50.000 ile 100.000 km² arasında değişen toprakları yemek yapımında kullanılan sebze, meyve, et, süt, süt ürünleri, yağ, baharat, zeytin, badem, fıstık, yabani otlar açısından çok zengindir. Dahası bu malzemelerin yemek yapımında ne şekilde kullanıldığı ve nasıl bir yemek ortaya çıktığı bilgisinin olmaması da sorun olmamıştır. Zira burayı yurt edinmiş yerli Anadolu insanlarıncı nasıl olsa biliniyor olması mutfak sorumlularının işlerini kolaylaştırmıştır. Bu durumda Dulkadiroğlu Saray Mutfağı'nı oluşturan etkenleri sıralayacak olursak;

Bu bölgeye yerleşmiş Dulkadirli halkının ana yurtları Orta Asya'dan getirdikleri Türk beslenme ve yemek kültürü...

İran'ın kuzey batısında hüküm sürmüş Büyük Selçuklu İmparatorluğu döneminde, Farslarla ve Araplarla iç içe yaşamının doğurduğu etkileşim...

Anadolu Selçuklu Devleti dönemi öncesinde Anadolu'nun yerli beslenme kültürü...

Dulkadiroğlu sınırları dahilinde yer alan bereketli topraklarda yetişen meyve, sebze bolluğu ve Orta Asya geleneği doğrultusunda yapılan hayvancılık ürünleri...

İlk dört madde Dulkadiroğlu Saray Mutfağı'nın oluşumuna dair fikir vermektedir. Zira Maraş'ta yukarıda saydığımız etmenlerde de belirtildiği gibi zaten beslenme ve mutfak kültürüne dair köklü bir birikim ve alışkanlıklar var gibi görünüyor. Ancak saray ortamında her şey en mükemmel şekilde düzenlenmelidir. Bu da saray-

da disiplin, özen, dikkat ve hassasiyetin en düzeye çıkmasını sağlar. Saray yaşamına mükemmeliyetçilik anlayışı hakimdir. Dulkadiroğlu Sarayı'nda da böyledir. Günümüz Kahramanmaraş Mutfağına, Saray Mutfağının zenginliğinin yansımaları kendini her anlamda fark ettirmektedir. Maraşlı hanımların yemeklerini saray özeninde pişirmeleri gerçek anlamda dikkat çekecek boyuttadır. Bu özenin günümüzde hâlâ geçerli olması nedeniyle Maraşlının boğazına değil, damak tadına düşkün olduğunu söyleyebiliriz.

Bahsettiğimiz malzeme bolluğu, erişim rahatlığı ve üretim bilgisine rağmen o yıllarda bugün topraklarımızda üretilen bazı meyve ve sebzelerden patates, domates, biber yetiştirilmiyordu. Domates ve biberin olmaması nedeniyle bu malzemelerden elde edilen ikincil ürünler, diğer ifadeyle salça çeşitleri ve toz biber de o dönemlerde yoktu. İlginçtir, bu sebzeler ve bunlardan elde edilen ikincil ürünler, yokun yok olduğu saray mutfağında yer almıyordu.

Saray Mönüsü

Dulkadiroğlu döneminde Anadolu'da yetiştirilmeyen birkaç sebzeye rağmen bu kadar etmenlerin yoğun olduğu mutfakta malzeme ve çeşit sıkıntısının olmayacağı muhakkaktır. Başkent Maraş'ın Anadolu topraklarının en ayrıcalıklı bölgesindedir, ayrıca Tarihi İpek Yolu Maraş'tan geçmektedir. Bu nedenle diğer memleketlerde yetişen her şeyin saraya gelmemesi düşünülemez. Medeniyet kavramının anavatanı 14. yüzyıl Anadolu'sunda malzeme bolluğu, uygulama bilgi ve yeteneğinin varlığı ile yemeğin kotarılp, ortaya çıkarılmasının sorun olmadığı da kesindir. Dolayısıyla bu şartlarda yapılan seçkin ve özel yemekler, bey ve hatunlara layık olacaktır.

Maraş orman ekosisteminde keklik, bildircin, geyik, yaban keçisi, tavşan... gibi av hayvanları bol miktarda vardır. Av hayvanının eti de mutfakta iyi bir yemeğe dönüşür.

Orta Asya alışkanlığı olan hayvancılık, Maraş dağlarının platolarında yer alan meralarda yapılarak o dönemki beylik ahalisinin et ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Beylik başkenti Maraş'ta patates, domates, biber yoktu. Ama Orta Asya'nın yoğurdu ile yapılmış kurut'un bir önceki hali, süzölmüş katı yoğurtla ve bu bölgenin buğdayının bir araya gelmesiyle oluşan Tarhanası vardı.

Maraş florasında çok bol bulunan yabani ot çeşitlerinden pırpırım veya Orta Asya'dan Türkmenlerin getirdiği sebze olan patlıcanın malzeme olarak kullanıldığı; buğday, mercimek, nohut ve ekşi tadını oluşturmak için floramızın eşsiz sunumu sumak ekşisi veya ekşi yoğurt suyu kullanılarak yapılan Ekşili Çorba...

Yine dövülmüş buğday, nohut, iyice haşlanmış et, et suyu ve süzölmüş yoğurtla yapılmış Toyga Çorbası... Mercimek, nohut, yoğurt ve erişte ile yapılan Kaşığa Binen Çorbası... Kavrulmuş un, çok iyi pişmiş, az dövölmüş buğday, didilmiş et, et suyu, yoğurt, nane ile yapılan Un Çorbası... Hayvancılığın kazanımı, diğere bir çeşit olan Kelle Paça ve İşkembe Çorbası... Dövölererek kabuğu alınmış buğday, nohut, mercimek, kırılmış az kuru fasulye, kuru börölce taneleri, et ve et suyu, soğan, sarımsak, sumak gibi tahıl ve et ağırlıklı, günümüzde Elbistan'da hâlâ yapılmakta olan Malkita Çorbası... Osmaniye, Bahçe, Düziçi, Adırın ve Maraş merkezde yapılan Tırşik Çorbası... Orta Asya'dan gelmiş mantı çeşitlerinden olan Şiş Börek Çorbası... Yine kabuğu alınmış buğday, nohut ve süzölmüş yoğurtla yapılan Bulama gibi çorba çeşitleri Maraş'a özgü, saray mutfağı lezzetleri arasındadır.

Buğday, pirinç gibi tahılların bolca üretildiğı ve tüketildiğı bir coğrafyada pilav çeşitliliğı de dikkati çeker. Kuzu, oğlak, çebiş, kümes hayvanları etleri Saray Mutfağı'nın olmazsa olmazlarıdır. İnsanlık tarihine bakıldığında etin en çok bilinen yeme şeklinin çevirme veya kuzu doldurma olduğu görölecektir. Günümüzde hala bu yöntemle yapılan ateşte et yemekleri antik bir tarz olarak varlığını korumuştur.

Pilavlardan Helise adı verilen, dövölmüş et, kabuğu alınmış buğdayla yapılır. Pişirilmiş buğday ve et tahta kepçe ile birbiri ile homojen hale gelinceye kadar dövölür. Yağların en özeli olan keçi tereyağı ile yağlanarak yemeye hazır hale getirilir. İstanbul restoranlarında saray yemeğı olarak sunulan Helise, Fatih Sultan Mehmet'in eşi Sitti Hatun'un 11 yıl hanım sultanlık yaptığı Edirne Sarayı'na götürdüğü bir Dulkadirli yemeğidir. Yine Bulgur ve etin birlikteliğinden ortaya çıkan muhteşem lezzet İçli Köfte ise, saray mutfağında hanım sultanların gözetiminde yapılan en özel yemeklerden biridir. İçli Köfte'yle karşılaşan konuklar, etin köfte harcı içine girdiğı sorusuna merakla cevap aramışlardır.

Pirinç pilavları ise ciğere yapılan İç Pilav, havuçla yapılan Havuçlu Maraş Pilavı, hayvanın boyun ve sırt etlerinin haşlanması ile yapılan Kapamalı Pilav, et ve et suyu ile pişirilmiş ve pilavın üzeri et, soyulmuş badem, fıstık ile kapatılmış Bademli Fıstıklı Pilav... Orta Asya'dan gelmiş, Etlü Nohutlu Pilav, Dulkadirli sarayından kalma, günümüzde de varlığını koruyan pilav çeşitlerindedir.

Sebzelerden patlıcan ve kabak etsiz olarak yağda kavrulup, soğan eşliğinde pişirilerek Kalye adı verilen yemek yapılır. Günümüzde Nohut Yahnisi, kırsal bölgelerde düğünlerde pilav eşliğinde sunulur. Börek çeşitleri genellikle etli, otlu ya da çökeleklili olarak Kömbe, Kül Kömbesi, İçli Etlü Bilik, Ay Böreğı veya Yanı Eğri olarak isimlendirilen gözleme, sade veya Cevizli Çörekler, Mantı, Tatar Böreğı Orta Asya kökenli çeşitler olarak saray mutfağında mutla-ka yerini almıştır.

Tatlı çeşitleri genellikle helva ve şerbet şeklinde tüketilmiştir. Tatlıların tadı pekmez ve bal gibi doğal tatlandırıcılardan elde etmişlerdir. Pekmez katılarak yoğurulan hamurların çeşitli şekillerde pişirilmesiyle yapılan Şireli Kömbe, Pekmezli Bilik, Pekmezli Çörek, nişasta ve pekmezle pişen Hapıza; un, pekmez ve taze yağ malzemeleri ile lohusalar için pişirilen Kuymak da tatlı çeşitleri olarak o dönemde yapılmıştır. Üzüm pekmeziyle yapılan Ceviz Sucuğu, Bastık Samsa, Kıрма... kadim Anadolu kültürünün, özeldede ise Maraş Saray Mutfağının vazgeçilmezleri arasındadır.

Maraş, Kahramanmaraş oluncaya kadar oluşan kültür birikiminin hakkını verebilen, köklü ve sağlam bir mutfak kültürü olan, doğal güzellikleriyle yaşamaya, gezip görme-ye değer, çok özel bir yurt köşesidir.

Kaynakça

Prof. Dr. İlyas Gökhan, Selim Kaya, *İlkçağ'dan Dulkadirli Kadar Maraş*, Ukde Kitaplığı, 2008.

Prof. Dr. İlyas Gökhan, *Kahramanmaraş Tarihi*, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2020.

M. Ömür Akkor, *Selçuklu Mutfağı*, Alfa Yayıncılık, 2014.

Sabahat Küpelikliç, *Lezzet Yolculuğunda Bir Durak Maraş Mutfağı*.

- Sabahat Küpelikliç, *Kahramanmaraş Mutfak Kültürü ve Yöresel Lezzetler*, Kahramanmaraş Ticaret Borsası, 2013.

GÜZELİ KORUMAK:

*Abdulhamithan
Camii*

- **SÖYLEŞİ:**
HATTAT ARİF YÜCEL

**MÜKEMMELİYETİ
BİZ CENAB-I HAK'TA
GÖRÜYORUZ**

- **KAHRAMANMARAŞ
VE ABDULHAMİTHAN
CAMİİ**

ARIF YÜCEL: MÜKEMMELİYETİ BİZ CENAB-I HAK'TA GÖRÜYORUZ

SÖYLEŞİ: SÜLEYMAN CAN

Arif Yücel, iyi bir hattat. Sayısız esere imzasını atmış. Ayrıca Sütçü İmam Üniversitesinde öğretim görevlisi, fedakâr bir öğretmen. Yanında birçok hattatlar yetişmiş. Hat sanatının icrasıyla birlikte felsefesine de sahip Arif Yücel. Kendisiyle Türkiye'nin en büyük camilerinden biri olan Abdülhamithan Camii'ndeki yazılarını konuştuk.

Arif Yücel kimdir?

Kahramanmaraş doğumluyum. Doğup büyüdüğüm yer, Süleymanlı nahiyesidir. İlk ve orta okulu Süleymanlı nahiyesinde okudum. Fark derslerini vererek Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesine kaydoldum. İlk Kur'an-ı Kerim eğitimimi cami hocasından aldım. O dönemde benim hatla tanışmama vesile olan bir olay oldu. Süleyman Kayıran hocam, İstanbul'da büyük bir değer olan Halim Efendi'den hat dersi meşketmiş. Ve oradaki tecrübelerini gelip İmam Hatip Lisesi'nde bizlere anlatmıştı. Bir hadis dersindeydi sanırım. Tahtaya bir hadis metnini tebeşirle yazdı. Ve ben o gün hat sanatıyla tanışmış oldum. 1985 yılında İmam

Hatip olarak atandım. Ondan sonra devam etti hat serüvenim. Çok kıymetli hocam, şimdi Sakarya Üniversitesinde doçent, Mehmet Memiş'le tanışana kadar amatör bir şekilde devam etti çalışmalarım. Mehmet Memiş hocamla tanıştıktan sonra bende hat sanatına yönelik yeni bir bakış açısı oluştu. Daha profesyonel, daha özgün... O dönemde hocam Urfa'ya gelmişti, öğretim görevlisi olarak. Mesafe de yakın olunca, biz onunla diyaloga geçtik. İlk önce mektuplarla eğitime başladık. Bu süreç yedi, sekiz yıl sürdü. Daha sonra icazetimi Mehmet Memiş hocamdan aldım. Ailem de sanatla içli dışlıdır. Şevket Yücel biliyorsunuz, edebiyatçı, yazar. Benim amcam olur kendisi. Edebiyatçı çoktur bizim ailede. Ben

de hat sanatına yöneldim. Daha sonra da hat, benim mesleğim oldu. İmam-hatiplikten sonra İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümüne öğretim görevlisi olarak 1997'de geçiş yaptım.

"AŞAMALAR BÜYÜDÜ, BEN KÜÇÜLDÜM"

Abdülhamithan Camii'ndeki çalışmalarınızın serüvenini merak ediyorum. Teklif geldiğinde ne hissettiniz?

Abdülhamithan Camii'nin yapımında çalışan heyet, camiin çok özel olması noktasında büyük gayretler sarf ettiler. Abdülhamithan Camii'nin bir özelliği de, yapımında çalışan ustaların tamamının Kahramanma-

Hattatlar, tüm sanatlarda olduğu gibi kainattaki güzellikleri iç dünyalarında bütünleştirirler.

raşlı olmasıdır. Caminin hatlarını yazar mısın diye bana teklif ettiklerinde, ilk önce tereddüt ettim. Böyle büyük bir camiinin yazımının kolay olmayacağını düşündüm. Birkaç gün müsaade istedim. Birkaç günü geçti, birkaç hafta ben, adeta bu heyecanla yatıp kalkmaya başladım. Her aşaması gözümün önünde büyüdü, ben küçüldüm. Daha sonra hocama sordum. Hocamdan böyle bir şey yapabileceğimi duyunca, büyük bir heyecanla kabul ettim.

Hocanızdan icazet mi istediniz?

Müsaade istedim. Sanatımız usta-çırak ilişkisinin üst düzeyde olduğu bir sanat. Hocamız sağ olduğu müddetçe, yapacağımız büyük işlerde, mutlaka hocamızdan bir müsaade isteme geleneği vardır.

Bu, bir edeptir aynı zamanda. Öyle bir aşkla başladık, hamd olsun Allah da muvaffak etti. Bir belde, çok büyük bir cami yapılacak ve siz o döneme denk geleceksiniz. Aynı dönemi yaşayacaksınız. Ve o cami yazma olayını, Allah size lütfedecek.

Hocam üslubu belirlerken, yöreyi, şehri dikkate aldınız mı?

Camiler genellikle celi sülüs dediğimiz yazı türüyle yazılır. İşte ana kubbelerden tutun, yarım kubbelerden devam edin, kuşak yazılarına kadar. Bu bir tarzıdır. Farklı türde yazılan cami yazıları olsa da genelde camileri celi sülüsle yazmak bir gelenektir. Tarzını hocalarımızla istişare ederek belirledik.

“GECEM VE GÜNDÜZÜM ORADA GEÇTİ”

Acaba şunu da yazsaydım dediğiniz bir yazı oldu mu, Abdülhamithan Camii’nde?

Biz hattatlar daha doğrusu tüm sanatçılar, bir eser bittikten sonra geriye çekilip baktıklarında “ah”ları çok olur. Keşke şurasını da şöyle yazsaydım dediğim birçok çalışma vardır. Ki Abdülhamithan Camii benim ilk cami yazımdır. Diğer ifadeyle, bir çıraklık eserimdir orası. Orada çok büyük bir işe teşebbüs ettiğimi çok sonradan anladım. İşin büyüklüğünü yani, işin içine girince anladım. Ama Cenabı Hakk’ın burada birçok yardımına mazhar oldum. Sonradan o güzellikleri fark ettim. Yazım aşamasında ayetlerin belirlenmesi konusunda fakültedeki hocalarımdan yardım aldım. Şöyle ki bir cami, yöreye uygun olmalı. Yörenin kültürüne, örf ve adetlerine... Hatta renk seçimlerinde bile o yörenin tarzı dikkate alınmalı. Mesela üniversitelerin camilerini de yazdım, sonraki zamanlarda. O yazdığım camilerde ilimle alakalı ayetleri seçtik. Maraş’ta çok bilinmeyen ama çok güzel olan, Organize Sanayi Camii’ni yazdım.

**Kubbede
güvercinlerin bile
farklı bir hisle
uçtuklarını gördüm.
Orada insanların
ellerinin içinde
gibisin.**

Burada da iş ahlakıyla, helal kazançla ilgili hadis-i şerifler, ayet-i kerimeler belirledik. Şunu demek istiyorum. Camilere rastgele ayetler yazılmamalı. Mesela Abdülhamithan Camii'nde biz buna çok dikkat ettik. Mesela kevnî ayetlerden ana kubbeye İhlas Suresini yazdık. Ki o ana kubbedeki yazılar çok büyüktür. Eliflerin boyu yaklaşık iki metre. Mesela aslan göğüsleri dediğimiz yerlere, tebarekeyle başlayan *-Kur'an-ı Kerim*'de dört tane vardır- ayetleri yazdık. Sadece mana olarak değil, görsel olarak da bütünlük sağlayabilecek, şiirsel olarak da, edebî anlamda da bir değer olması açısından bu ayetleri özel olarak tespit ettik. Oraya istifledik ve mekana uygun hale getirdik. Tabii ki bilhassa cami yazılarında, ana kubbe yazılarını o mekana uydurmak çok büyük tecrübe ve emek isteyen bir iş. Düz bir mekanda yazdığınız yazı, kubbeye uyguladığınızda, kubbe şeklini aldığı için kaymalar oluyor. Onları hesaplayarak dengelemek gerekiyor. Son olarak, Abdülhamithan Camii'nde "keşke"lerim çok ama hamd olsun şöyle bir bakıldığında insanların gö-

nüllerini cezbeden bir ruh hali de var orada. Bazen çok güzel bir eserde ruh az olur. Bazen orta güzellikteki bir eserde, oraya yansıttığınız emek ve ruh vardır, onu daha da güzel kılmaktadır o ruh. Abdülhamithan Camii'ndeki tüm işlere baktığınız zaman orada bir ruh olduğunu göreceksiniz. Çünkü gecem ve gündüzüm orada geçti adeta. Orada yatmak istedim. Oralarda o yazıları o mekana geçirirken, duyduğum heyecanı kelimelerle ifade etmek çok zor.

"RUHANİ BİR HENDESE"

Camiye girdiğimizde yüreğinizdeki sevgiyi tek tek oraya işlediğinizi görüyoruz. İlk önce belli ki mekanın genel karakteristiğini belirliyorsunuz.

Ayetleri de ona göre belirliyorsunuz. Mesela o mihraba yazdığınız ayet. Veya cami giriş veya çıkışındaki ayetler. İşte ben burada ibadet ettim. Dışarı çıktığında, işte "Bu dünya hayatı hakikatte sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir" ayeti. Minberde yazdığımız ayetler... Kuşak

yazıları... Hepsi bir disiplin içerisinde olmalıdır. Bizim hat sanatı, her ne kadar cismani aletlerle yapılırsa da, ruhani bir hendese diye tarif edilir. Hattatlar, tüm sanatlarda olduğu gibi kainattaki güzellikleri iç dünyalarında bütünleştirirler. Yani her yazı güzel bir düşüncenin eseridir. Ruhla alakalı... Geçmiş büyük eserlere baktığımız zaman anlarız: O eserleri ortaya koyan, o günün teknolojisinden ziyade o günün ruhudur. Mimar Sinan'da görüyorsunuz. Abdestsiz taş konmamış, o camiler yapılırken. Ustalar, mekanı inşa ederken, ruhunu onlara yansıtmaya için, önce ruhunu güzelleştirme uğraşı içine girerler.

Her şeyin bir bütünlük ve sırasıyla yapılması, bir edebinin olması... ayetleri yazıp, yerlerini belirlerken... Bu işlerde de bir ta'dil-i erkân, büyüklük, küçüklük, önem sırası gözetildi mi?

Tabii ki! Mesela ana kubbeye genellikle kevnî ayetlerden seçilir. Abdülhamithan Camii'nde İhlas Suresini yazdık. Kırk, elli metreye yakın bir yükseklikten ayetin görünmesini dikka-

te almak zorundasınız. Yazı kalınlığı, aşağı doğru inerken, belli bir disiplin ve hesap içinde olmalıdır. Yüksek bir mekana, çok yoğun bir ayet yazdığınızda, harfler cızlaşıyor. Dolayısıyla görselliği sağlayamıyorsunuz. Aşağı doğru inildikçe, yazı kalınlığını, mekana göre dengelemeniz gerek. Bunlar cami yazılarında çok önemli.

“ELİFLERE SALINCAK KURDUM...”

Abdülhamithan Camii’nde çalışırken, unutamam dediğiniz bir olay geçti mi başınızdan?

Unutamadığım birçok olay var. Bir gün kubbedeyim, çok güzel bir ruh haline sahibim. İskeleden alt taraf gözükmüyor. Allah ömrünü uzun etsin. O caminin bütün aşamalarını fotoğraflayan Ercan hocamız. Bir gün aşağıdan bir ses geldi. “Arif hocam, orada mısın?”. “Evet, buradayım” dedim. “Ne yapıyorsun orada şu anda?” dedi. Ben de gayri ihtiyari “Eliflere salıncak kurdum, sallanıyorum” dedim. “Eliflere salıncak kurdum, sallanıyorum” sözü, gayri ihtiyari çıktı ağızımdan. Gerçekten de o anda eliflere salıncak kurup sallanıyordum. Yani bir uçtan bir uca, müthiş bir hazla... O kelimeyi aldı Ercan hoca, bir yazı yazdı. Kubbede olmak, kubbeye yazı yazmak çok farklı bir duygu. Ben bunu Abdülhamithan Camii’nde yaşadım. Kubbede her şey farklı. Kubbede güvercinlerin bile farklı bir hisle uçtuklarını gördüm. Orada insanların ellerinin içinde gibisin. Çünkü göğe yönelen eller hep kubbeye bakıyorlar. Siz kendinizi, orada o ellerde hissediyorsunuz. Bu hissi, olayı anlatacak kelime bulamıyorum.

Hat sanatıyla dolup taşan bir dünyanız var. Bu dünyanın içinde Abdülhamit Han Camii’ndeki hatların yeri nedir?

Geçmiş dönemdeki yaptığım işlere, bu bir levha, bir murakka, bu bir kıta, hangi eserim olursa olsun, şöyle bir dönüp baktığımda, şurası şöyle

olmamalıydı dediğim çoktur. Bu belki de tekamüle gidiş yolunun bir özelliğidir. İnsanın eserine bakıp bu tamdır dediği bir eseri yoktur. Çünkü mükemmeliyeti biz Cenab-ı Hak’ta görüyoruz. Bu yüzden bakıp da, değiştirmek istediğim birçok şeyler vardır Abdülhamithan Camii’nde. Mesela hep içimde bir ukdedir, dış giriş yazılarını, yekpare bir taşta yazmalıydım. Parça parça oldu. Ne kadar dikkat edilse de, kaymalar oldu. Mesela onları, ömrüm olduğu sürece inşallah, yekpare bir taşta yazmayı istiyorum. Bu, sanat içi, bitmeyen bir çalışma ve heyecandır. Bu çalışma ve heyecan bittiği zaman, sen sanatçı olarak bitmiş oluyorsun. Hep bir güzeli arama gayreti içerisindeyiz sanatçılar.

“GELENEKTEN İSTİFADE ETMEK”

Selçuklu, Osmanlı ve Beylikler dönemine ait camilerde yazılan hatla Abdülhamithan’daki hatların benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

Bilhassa büyük camileri gezdim, dolaştım. Bunlardan etkilenmemek

Maraş’ta Hayreddin Mar’aşi adına bir mekan oluşturulmalıdır.

mümkün değil. Ama o dönemlerle bu dönemi karşılaştırdığımız zaman, farklılıkların olduğunu ve olması gerektiğini de görmek lazım. Restorasyon çalışmalarına dikkat etmek lazım. Onları incelerken, yapılan restorasyon çalışmalarını da hesaba katmalı. Çünkü bazı yerlerde, maalesef yazılar adeta katledilmiş. Şunu söylemek istiyorum: Biz eski dönem hattatlarının ruhlarından etkileniyoruz. Mesela Şemseddin Karahisari’nin Süleymaniye Camiinde yaşadığı ruh halinden... Ve diğer hattatların, Kibleül Küttab olarak

Rakım Efendiler, Hafız Osmanlar, Şevki Efendiler örnek aldığımız üstatlarımızdır.

caminin yazısı yazılacağı zaman, o işi yapacak kişinin icazetinin olup olmadığına bakılmalıdır.

Maraş'a özgü, daha doğrusu Dulka-diroğlu'na özgü bir hat üslubu var mıdır?

Son zamanda konuşuldu, biliyorsunuz. Şeyh Hamdullah'ın hocası Hayreddin Mar'aşî'nin yazdığı bir Kur'an-ı Kerim bulundu. Bunu çok iyi değerlendirebiliriz. Bu çok önemli bir gelişmedir. Bu konuyla ilgili çeşitli çalışmaların olduğunu biliyorum. Maraş'ta Hayreddin Mar'aşî adına bir mekan oluşturulmalıdır. Onu tanıttak, eserlerinden örnekler taşıyacak bir mekan.

Söleşimizin başına dönecek olursak, Abdülhamithan Camii ve oradaki hat çalışmalarınız denildiğinde aklınıza ilk ne geliyor?

Camide çalışmalarımızın sürdüğü günlerde, geceler bana uzardı. Gece bir an önce geçsin de, ben camiye gidip çalışmaya kaldığım yerden devam edeyim isterdim. Camiye giderken, evde en güzel kıyafetlerimi giyerdim. Kravatımı takar, mendilimi koyardım, gider oranın taşının üzerinde... Niye? Oradan tozlanayım. En güzel elbiselerimle, oranın havasını teneffüs edeyim. Bir an önce gidip, o tozun, toprağın içindeki yazıları... Çünkü yazılar, mekana konuncaya kadar sizin kontrolünüzde olması gerekiyor. Siz o yazıları tutup başka bir ustaya verdiğiniz zaman, yazının anatomisi

Şeyh Hamdullah her zaman ilham kaynağımız olmuştur. Rakım Efendiler, Hafız Osmanlar, Şevki Efendiler örnek aldığımız üstatlarımızdır. Onların taşıdıkları ruhu diri tutmaya, daha doğrusu o ruha sahip olmaya çalışmışızdır. Her zaman onlar gibi güzel yazma gayreti içinde olmuştur.

"İCAZETİN ÖNEMİ"

Abdülhamithan Camii'ndeki hatlarınıza ilgi duyup, sizin diğer çalışmalarınızı görmek isteyenler, başka hangi cami veya mekanlara gitmelidirler?

Hamd olsun, otuzun üzerinde camiye yazdım. Türkiye genelinde ve yurtdi-

şinde... Mesela Çeçenistan, Cezayir, Tunus, Avrupa'nın bazı şehirlerinde... yazılar yazma imkanımız oldu. Levha yazmakla cami yazmak çok farklı çalışmalar. Camiye yazı yazmak, tecrübe gerektiriyor. Her cami çalışmasından sonra farklı tecrübelerle ulaşıyorsun. Biz bir camiye girdiğimizde, kimlere ait olduğunu biliriz. Şunu da belirtmek isterim. Özellikle Anadolu'da camiler, yazı anlamında katlediliyor. Ehil olmayan, hatta okuma yazması olmayan, hiç caminin yöresiyle alakası olmayan metinleri, cami yazısı olarak uygulamaya çalışan insanlar... Sırf böyle ticari kaygılarla hareket etmek, çok olumsuz etkileri ortaya çıkarıyor. Bu noktada Diyanet İşleri'ne de iş düşüyor. Bir

bozulabilir. Bu kadar hassas bir konuyu, sonuçlandırmaya çalıştık.

Elinizdeki yeni çalışmalardan söz eder misiniz?

Düşüncem, niyetim, bu sanatı icra ederken, başkalarına da öğretmektir. İstanbul, hat sanatının merkezi. Meşhur bir söz vardır: "Kur'an-ı Kerim Mekke'de indi, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı." İstanbul'daki hattatlara baktığınızda da, birçoğunun Anadolu'nun bir bölgesinden gitmiş olduklarını görürsünüz. Erzurum, Diyarbakır, Çorum, Maraş, Adana'dan gitmiş. Ama hepsi de İstanbul'da kalmış. Ben buna şöyle bakıyorum: Anadolu, İstanbul'u doyuruyor. Ama İstanbul, Anadolu'yu

aç bırakmamalı. Benim Maraş'ta kalmamın en önemli sebeplerinden biri de, Anadolu'da bu sanat icra edilsin. Hocamla da konuştum bu konuyu. "Arıfciğim" demişti "sen Maraş'ta kalarak bu sanatı icra et". Bir Mehmet Memiş'in Urfa'ya kısa süreliğine gelişi, burada bir tohum attı. Ayrıca Urfa'da çok değerli hattatlar yetişti. Ben şuan öğrenciler yetiştiriyorum, hamd olsun. En büyük endişem şu: İnsan yetiştirmek. Bir de, bu toplumu sanat ve estetikle buluşturmak gibi bir endişem hep olmuştur. Bu toplumda düzgün yürüyen, güzel giyinen, güzel düşünen insanları çoğaltmak zorundayız. Çünkü sanatın etkisi, alimin ilminden fazladır. Toplumun en çok etkileyen

kesim, sanatçılardır. Eğer bir toplumda sanatçılar değer görmüyorsa, sanat o toplumdan çekilir gider.

**Sanatın etkisi,
alimin ilminden
fazladır.
Toplumun en
çok etkileyen
kesim,
sanatçılardır.**

KAHRAMANMARAŞ VE ABDULHAMİTHAN CAMİİ

SÜLEYMAN CAN

Abdülhamithan Camii, “günebakan çiçeği duası” gibi her an onu güneşe yönlendiren bir sevgi hareketiyle Rabbine yönelir. Minarelerinden yükselen ezan Mezopotamya’nın düz ovalarında, İran dağlarının zirvelerinde, Sibiryaya soğuşunda, Japonya’da, Fas’ta, Kanada’da yankılanır. Yeryüzünün her köşesinde duyulan ezan sesi hayatın rutin akışını askıya alır.

İnsanın içinde yaşadığı şehir, bir bilinç halinin tecessüm ettiği, tasavvur, hayal, umut, beklenti ve aidiyetlerin ortak bir şuur olarak ortaya çıktığı mekânın adıdır. Bu mekânın artık bir ruhu, bir bedeni, bir organizması, elleri, kolları, gözleri vardır. Şehir insanla insanlaşır. Öyleyse insan yeryüzünü imar ve ihya etmekle, onu mâmurlaştırmakla görevlidir. Allah (cc) *Kur’an-ı Kerim*’de yeryüzünü bize emanet ettiğini buyurmuştur. İnsanoğlu yeryüzünü imar ederken, bir mekân tasavvuru oluştururken bunu inançlarından hareket ederek yapar. Şehri inşa eden insandır. İnsan şehirde görünür. Şehir insanla anlamlıdır, insan da şehirle... Bununla birlikte şehir de insanda görünür ve insanı inşa eder. Eğer şehir insanın tecessüs, tasavvur ve tefekkürünün bir sonucuysa, o zaman o, ruh anlamında canlıdır ve bu yönüyle insana bozulmaya yüz tuttuğunda müdahale eder. Dolayısıyla insanın

eseri ve tecellisi kendisine yönelir. Bu da insan-tabiat, insan-mekân ilişkisi bakımından bir denge, bir terkiptir.

Emin Ellerde Olmak

Bir şehre girdiğinizde sizin onu görmeyiz gerekir. Çünkü şehir size görünür. Minaresi ile görünür; kubbesi, türbesi, sokakları, caddesi ile görünür, mabetleri, taş evleri ile görünür. Size güven verir. Minareleri gördüğünüzde içiniz huzurla dolar, emin ellerde olduğunuz hissi uyandırır.

Şehri görünür kılan ve size güven hissi uyandıran; onun kültürü, sanatı, geleneği, tarihi ve insanıdır. Şehrin görünüşü onun medeniyet tasavvurunu da yansıtır. Diğer deyişle bir medeniyet tasavvurunu, şehirlerinin görüntüsünden, tarihinden, bize tevarüs eden unsurlarından anlayabiliriz. Şehirde görünen öncelikle

bizim insan yanımızdır. Çünkü biz inancımızı, reddettiklerimizi, kültürel boyutumuzu, sanatsal duyarlılığımızı, tarihsel düşüncemizi, şiirimizi, estetiğimizi şehirlerimizle yansıtırız. Dolayısıyla şehirlerimizde görünen bizizdir. Roma’ya gittiğimizde sadece bir tarihi değil aynı zamanda bir inancı da görürüz. Avrupa’nın şehirleri, moderniteye nasıl geçtiğini bize sokak sokak, cadde cadde, taş taş anlatır. Karakteri olmayan, simgesi, işareti ve sembolü, tarihi, kültürü, geleneği, sanatsal duyarlılığı, kültürel kaygısı olmayan şehir, görünmez şehirdir. Londra’ya girdiğinizde size İngiliz kültürünü, Horasan’a girdiğinizde doğunun gizemi ile birlikte insanın rüyalarının tahta nasıl somutlaştığını anlatır. Buhara ve Semerkant bir inancın ve bir milletin tarihinin tahta, mekânda, bozkırda nasıl billurlaştığını gösterir. Konya’ya girdiğinizde Selçuklu’yu, İstanbul’a girdiğinizde Osmanlı’yı hissetmeniz doğaldır.

Kahramanmaraş sizi tüm görkemiy-le karşılar. Kadim kökleri ile tarihe götürür. Dulkadiroğlu Beyliğini hissedersiniz, Selçuklu ve Osmanlı tüm ihtişamı ile karşılar sizi. Öyleyse şehir ister eski isterse yeni olsun mutlaka görünür. Görüldüğü için de biz kendimizi güvende hissederiz. Şehir görünmez olduğu zaman, insanın da görünmezliği ve güvensizliği başlar. Şehri görünmez kılan da biz insanlar oluruz. Bundan dolayı görmekten, görüntüden, görünenden neyi anlıyoruz ve özellikle içinde yaşadığımız çağda şehir bize nasıl görünüyor? Bu görününün ana simgeleri nelerdir?

Görünmek İçin Suret

İbni Arabi "Mana görünmek için suret ister", demiştir. Evet suret, simgede gösterir kendini. O mesela minare olur çıkar karşınıza, türbe olur köke götürür sizi, cadde olur taşta yazdırır. İşte bu idrak şehirleri oluşturur, şehir-

Şehirde görünen öncelikle bizim insan yanımızdır.

ler medeniyetleri geliştirir. Şehirler düşünür; şehir olmadan ahlak, kültür, sanat, düşünce, tasavvur gelişmez.

Şehrin en önemli simgelerinden olan camilerimizi inşa ederken ona ruhumuzun derinliklerinden gelen değerleri, aşkın hikmet ve medeniyet tasavvurunu yansıtırız. Bir başka ifadeyle onlar sanat, din ve ahlak ilişkisi ile iç içedir. Sanat icra etmek, "Allah'ı" yeniden hatırlatmaktır. Bundan dolayıdır ki camilerimizin her bölümü, her köşesi, her zerrisi Kur'an'ın her ayeti gibi muhayyilemiz ve hayatımız için bir hareket vektörüdür. Bundan ötürü camilerin yer seçiminden tutun da projesine kadar dikkat edilecek birçok husus vardır.

Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de; "Allah (cc)'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır." (Tevbe, 18) buyuruyor.

Camiler, tevhit inancı üzerine Allah'a kulluk bilincinin yeşerdiği ve yerleştiği, kardeşliğin pekiştirildiği, sosyal hayattaki ahlaki nizamın belirlendiği, takvada yardımlaşan ve yarışan müminlerin mekânlarıdır. Camiinin yapımına niyet eden müminler, başka bir maksat taşımaksızın Allah'ın rızası için, helal yoldan temin edilmiş kaynaklarla yola çıkarlar. Cami, hayattır. Camide yalnızca Allah'a kul olmanın, sadece O'nun huzurunda eğilmenin hazzı yaşanır. Camiler, bizi hayatın bitmek bilmeyen hengâmesinden çekip alır. Manevi iklimiyle yeni bir şuur kazandırarak tekrar hayata

katar. Onlar, duygu ve düşüncelerimizi ilmek ilmek dokuyarak bizi eğitir. Bu yönüyle camiler bizim için her daim bilgi ve hikmet, ilim ve ahlak mekânlarıdır. Camiiler, Rahman'ın huzurunda kalplerin birleştiği yerlerdir. Camiler, omuz omuza saf tutarken, birlikte kıyam ederken, rükû ve secdeye varırken sahip olunan birlik ruhunu topluma taşımak için inşa edilir. Camiler, elinden ve dilinden emin olunan "güvenilir mümin", kendisine gıpta edilen "örnek insan" şuurunu evlere, mahallelere, ülkeye ve insanlığa taşımak için yapılıdır. Cami, medeniyetimizin sembolü ve simgesidir. Kahramanmaraş'ın en görkemli sembol-yapısı ise, Ulu Camii ve Tarihi Kahramanmaraş Kalesi'yle birlikte Abdülhamithan Camii'dir.

Şehre Hakim Nokta: Mercimek Tepesi

Abdülhamithan Camii mekân olarak da, özel bir yerdedir. Üzerine kurulduğu Mercimek Tepesi şehrin kurtuluşunda önemli ve stratejik bir konuma sahipti. Şehri işgal eden güçler günlerce o tepeden şehri ateşe tutmuşlardır. Fakat kahraman şehir evlatları her mahallenin kendine has çetesi ile bu işgale ve bu yağmaya dur demiş, canlarını vatan ve Kelime-i Tevhid uğruna feda etmişlerdir. İşte Mercimek Tepesi böyle manevi bir yerdir. Şehit kanyıyla sulanmış; bayrak için, vatan için canlarını feda eden insanların şehadete kapı araladıkları mevkidir.

Bu tepe şehrin her yerinden görünen bir konuma sahiptir. Şehre batıdan, doğudan, güneyden ve kuzeyden de girseniz Abdülhamithan Camii, sizi görkemi ile karşılar. Yüksekçe bir platform üzerine inşa edilen camii'nin inşasında kefeki taşı ve mermer kullanılmıştır. Şehrin uluları, âlimleri, mütefekkirleri, düşünürleri, sanatkarları ve tüm halkı tarafından dualar eşliğinde temeli atılmış, her kesimden insanın -memurundan işçisine, esnafından sanatkarına, yaşlısından gencine kadar- şehrin imkânları ile

ortaya çıkarılmıştır. Kahramanmaraş halkının özveri ve fedakârlıkları ile vücut bulmuştur. Bu anıtsal yapı için mimarlar kendi şaheserlerini, nakkâşlar en özverili kalemlerini, çini ustaları en güzel detaylarını, taş ustaları ve daha birçok sanatkar en mükemmel sanatlarını burada konuşturmuşlardır.

Mabetler sadece yapı malzemelerinden ve onları yapıya uygulayacak teknolojilerden ibaret değildir. Yaptırıp vakfedenlerin (banilerin) niyet ve amaçları taşa toprağa sinerek ibadetle harmanlanır ve her harcı, her taşı, her zerresi büyük bir huşu ile işlenir.

Günebakan Çiçeği Duası

Abdülhamithan Camii'nin banileri tüm şehirdir. Şehrin her bir ferdi

camii yapımında kendini vakfetmiştir. Camide her şeyin tasarımı bu gönül harmanında yapıldı. Kalp ve kalıbın, bahçe dahil hemen her

**Şehre batıdan,
doğudan,
güneyden
ve kuzeyden
de girseniz
Abdülhamithan
Camii, sizi
görkemi ile
karşılar.**

şeyin tasarlanması tevhide mimarının esaslarındandır. Kahramanmaraş tarihi ve kültürel geçmişinin buluştuğu Abdülhamithan Camii'nde, Kahramanmaraşlı ustalar çalışmıştır. Abdülhamithan Camii, "günebakan çiçeği duası" gibi her an onu güneşe yönlendiren bir sevgi hareketiyle Rabbine yönelir. Minarelerinden yükselen ezan Mezopotamya'nın düz ovalarında, İran dağlarının zirvelerinde, Sibiryâ soğuşunda, Japonya'da, Fas'ta, Kanada'da yankılanır. Yeryüzünün her köşesinde duyulan ezan sesi hayatın rutin akışını askıya alır.

Abdülhamithan Camii'ni uzaktan veya yakından izlediğinizde, tevhit inancının yüceliğiyle dolup taşıdığı hissedersiniz. Sadece taş ve topraktan ibaret değildir orası. Bir kandil gibi Kahramanmaraş'ı aydınlatan bir köşe taşıdır. Bu camii, huzurlu bir azamet, muhteşem bir sadelikle ruhu yücelttiği yerdir. Mercimek Tepesine bir avize gibi asılmıştır. Işığı yakalamak ve kırıp şehre yansıtma için tasarlanan bir avize...

Abdülhamithan Camii geniş alanı ile Cumhuriyet Döneminde yapılan üçüncü büyük camidir. Camiye Osmanlı Devleti'nin 34. Padişahı Sultan II. Abdülhamit Han'ın ismi verilmiştir. Hayatın tüm alanını ilgilendiren mekanlar ile beraber tasarlanmıştır. Cami, Kur'an kursu, kütüphane, internet salonu, taziye evi, morg, gasilhâne, helâ, şadırvan, abdest muslukları, kapalı otopark, sergi salonu, sağlık ocağı, farklı boyutlarda mağaza ve dükkânlar, botanik bahçesi ve seyir terası da yapılarak bir külliye şeklinde tasarlanmıştır. Merkezde cami durmaktadır. Uzaktan bakıldığında, göğe asılmış gibi görünür. Abdülhamithan Camii geniş mermer avlusuyla içinde bulunduğu muhitte bir vaha gibidir.

Şehrin her noktasından görülebilen Abdülhamithan Camii, adeta sizi kendinize çağırır. Abdülhamithan Camii, selatin camiler formunda inşa edilmiştir. Kapıdan içeri girdiğiniz-

de altın sarısı halılar adeta alev saçarcasına parıldar, öyle ki secde makamı o an için ışığa dönüşmüştür. Camiinin merkezinde, mihrabın karşısından baktığınızda kusursuzluk ve mükemmeliyet karşılaşırsınız. Başınızı kaldırdığınızda göğe asılan kubbeyi görür, Arif Yücel'in hüsn-ü hat yazılarına hayran kalırsınız. Hattatın tabiri ile kubbeye çıkıp "eliflere salıncak kurmak" istersiniz. Kubbeye yazılan İhlas Suresi sizi tüm benliğinizle sarar. "De ki: O, Allah'tır, bir tektir." (İhlas Suresi)

Cami birçok özgün sanat eserleriyle doludur. Mihrap, minber ve müezzin mahfili mermerdir. Ahşap oyma vaaz kürsüsü tek parça ceviz ağacından yapılmıştır. Üstünde sedef işçiliğinin en nadide örneğini taşımaktadır. Merkezî kubbe dört yarım kubbeye

desteklenerek harim kısmı genişletilmiştir. Harim en önemli kısımdır. Çapraz eksenlerdeki köşeler ise, yine pandantiflerle geçilen birer küçük kubbeye örtülmüştür. Cami hem ruhi, hem de mimari açıdan tevhit inancını yansıtır. Mihrap adeta kelime manasında olduğu gibi "her türlü kötülükle savaşılan yer"dir. Caminin duvarlarında mavi beyaz çiniler göz kamaştırır. Bir yanı size ahiret hayatını hissettirir, diğer yanı dünya hayatını anlatır. Hatlar altın varakla döşenmiştir.

Mimar Sinan *Tezkiretü'l-Bünyân* isimli eserinde; "Cami âlemdir, âlemi yansıtır. Cami Kâbe'dir, Kâbe'yi yansıtır. Cami cennettir, cenneti yansıtır. Cami İslam'dır, İslam'ı yansıtır." der. Bu topraklarda camiiler daima güven ve huzurun adresi olmuştur.

AZ KALSIN BEN MARAŞ'TAN...

MEHMET AYCI

Maraşlının gelmesinden çok gitmesi ilgimi çekerdi benim. Nereye gittiğini merak ederdim. Atını bağlamasını. O yükleri indirmesini. Onları nereye koyduğunu. Nasıl bir dünyası olduğunu. O bakırları ne yaptığını.

Maraşlı gelirdi.

Atının üzerinde bir çarşıyla gelirdi.

O kadar şey nasıl sığardı o atın üstüne, bir de kendi binince nasıl taşırdı at onu, hâlâ anlamakta zorlanırım.

At, at değil de yarı tavus kuşu, yarı at olan efsanevi başka bir canlıya benzerdi.

Çokça çan olduğunu hatırlıyorum, at yürüdükçe binlerce keçiden ibaret bir sürü geliyormuş hissine kapılırdım.

Maraşlı ve atı gelmeden önce bu ses gelirdi.

Maraşlının gelmesi çocuklar için eğlenceydi, çünkü çocuklar için de şeker sucuğundan pestile, pekmez sucuğundan boyalı şeker mutlaka bir şeyler bulunurdu atının üstünde.

Ne bir şeyleri, çok şey bulunurdu.

İsmet Özel'in "son bakır sahanı" olmasa bile, evlerden artık kayılanacak hali kalmamış bakır sahanlar, delinmiş bakır ibrikler, çeperleri gövermiş bakır leğenler, siniler, kazanlar, tokalılar, küpeli-

ler, dibekler, taslar, bugün görse-niz antika diyeceğiniz üzeri figürlü, muhtemelen bir Ermeni usta elinden çıkmış sanat eseri kap-kacak çıkarılır, Maraşlının eve gelmesi beklenir, şayet uğramayacaksa Maraşlı diye seslenilirdi.

Maraşlı bakıra dayanamazdı.

El tartısıyla tartar, para mı yoksa yerine kap kacak mı istediğini sorardı.

Bazı kapları daha az yer kaplasın diye ustaca keser, bükardı.

Bazılarına heyecanını belli etmeden bakar, yer kaplasa bile dokunmazdı.

Kadınlar alüminyum ve plastik kap kacak alırlardı.

Erkekler Maraş işi çakı alırlardı.

Kadınlar ve erkekler şeker sucuğu veya cevizli pekmez sucuğu alırlardı.

Evinde beş on keçisi olanlar mutlaka bir çan alırlardı.

Yatıya kalmazdı Maraşlı.

Getirdiği şenliği atına yükleyip tekrar götürürcesine bir şenlikle, o

Mutlaka güzel bir yere, büyü bir yere gidiyor olmalıydı. O zaman bilmediğim, şu bildiğimiz Maraş'a...

kadar yükün, aldığı o kadar bakır kap kazağın üstüne bir de kendisi binerek, çingiraklı yolculuğuna devam ederdi.

Her zaman gelmezdi.

Yılda bir, bilemediniz iki defa gelirdi.

Bakır dışında bir şey almazdı.

Bakır kap kacak satamayan, ancak bir şeyler almak isteyen kadınların parası olmaz, yerine trampa ekonomisinin hâkim olduğu o günlerde yiyecek bir şeyler vermek isterlerdi.

Bunu da almazdı.

Bazen plastik bir sürahiyi, bir leğeni, bir çakıyı hediye ettiği olurdu.

Tarlada, bağda, yaylada olanlar Maraşlının gelip gittiğini öğrendiklerinde yazıklandılar.

Onların da Maraşlıya vereceği bakır kapları vardı.

Maraşlıdan alacakları vardı.

Maraşlının gelmesinden çok gitmesi ilgimi çekermiş benim.

Nereye gittiğini merak ederdim.

Atını bağlamasını.

O yükleri indirmesini.

Onları nereye koyduğunu.

Nasıl bir dünyası olduğunu.

O bakırları ne yaptığını.

Niye bazı kapları kesip biçmediğini, adeta bir sanat eseri görmüş gibi ürperdiğini.

Bu ürpermeyi kimseler anlamazdı.

Bir de o çanlı şenlik dışında sevinçle gelip daha bir sevinçle gitmesi yok mu?

Mutlaka güzel bir yere, büyülü bir yere gidiyor olmalıydı.

O zaman bilmediğim, şu bildiğimiz Maraş'a...

**Tarlada, bağda,
yaylada olanlar
Maraşlının
gelip gittiğini
öğrendiklerinde
yazıklandılar.**

PULSUZ MEKTUPLAR (1)

HÜSEYİN YORULMAZ / MUSTAFA AYDOĞAN

“Maraş, kendisinden uzak kaldıkça sakinleri tarafından özlenen tılsımlı bir şehir(dir).” Çocukluk ve gençlik yıllarını bu tılsımlı şehirde geçiren Mustafa Aydoğın’la Hüseyin Yorulmaz edebiyata, dostluğa ve kültüre dair mektuplaşmaya başladılar.

Maraş, kendisinden uzak kaldıkça sakinleri tarafından özlenen tılsımlı bir şehir.

Sayın Aydoğın,

Maraş’ta iki ayda bir çıkacak olan bir şehir dergisinde seninle uzun soluklu yazışmak istiyorum. Pergelin bir ayağı Maraş olacak. Diğeri de artık ne kadar açılırsak! Ne de olsa ser(ler)de Maraşlılık var. Senin de çocukluk ve ilk gençlik yılların bu şehirde geçti, benim de. Çocukluk yıllarının insan üzerindeki etkisi bir ömür sürüyor. Nereye gidersen git, bir hatıralar yumağı gibi ardınca seyrediyor seni. Bilir misin, 80’li yıllarda herbirimiz büyükşehirlerde okurken Maraş Otobüs Terminali’nden otobüs hareket edene kadar dışarıda el sallayıp uğurlayan akraba ve arkadaşların geride bıraktığı özlemi. O hasret seni Kayseri’ye kadar takip ederdi. Ya da Adana, Pozantı’ya kadar. Gittiğin şehirlerin anaforunda o manzara gözünün önüne gelir, onunla teselli bulurdun. Baba ocağını, ana kucağını özledin daha çok. Yarıyıl tatili gelse de memlekete gitsek diyerek, dönüş hazırlıkları yapardın. Rastladığın bir hemşehrinle kırk yıllık arkadaşınmış gibi sohbet ederdin. Yolda gördüğün 46 plakalı bir araç bile sana munis gelir, ardından bakakalırdın.

Maraş, kendisinden uzak kaldıkça sakinleri tarafından özlenen tılsımlı bir şehir. Yetiştirdiği şair ve yazarların geride bıraktığı yazılarından da çıkarabiliriz bunu. Mesela Cahit Zarifoğlu’nun Yaşamak isimli günlüklerinde, Rasim Özdenören’in hikâyelelerinde, Nuri Pakdil’in mektuplarında, Kâmil Aydoğın’ın köy yazılarında var bu tezimizi destekleyecek satırlar. Sırtını kocaman bir dağa yaslamış şehrin eğri büğrü yolları mı onları çeken, daracık kaldırımları mı? Uzunoluk ve Trabzon Caddesi mi? Şehadil Mezarlığı mı? Yoksa kalesinden seyrettiğin onlarca minareden gelen ezan sesleri mi? Sokakların tınısı mı? Tarhanası ve taş gibi dondurması mı? Kırmızı biberi ve samsası mı? Narı ve kabarcık üzümü mü? Nedir?

2020 yılının dünyasından geriye baktığımızda düşünüyoruz bütün bunları. Artık çoğumuz Maraş’a uçakla gidiyor. Mektuplar hayatımızdan çıktı, telefonla ve sosyal medya ile haberleşiyoruz. Gazete ve dergiler yerini başka mecralara bırakıyor. Kitaplar daha az basıyor. Corona’dan edebiyat ve sanat toplantıları da nasibini aldı, daha az sosyal faaliyetler var. Sen bile yıllardır çıkardığın bir edebiyat dergisinden sonra Sadelmge ismiyle edebiyat çalışmalarını sosyal medyaya taşıdın. Nereye varacak bu işin sonu?

Muhabbetle kal.
27 Eylül 2020, Pazar
Hüseyin Yorulmaz, Adapazarı

Her şey vakti saati gelince ölür ve yerine yenisi gelir. İmkânlar da böyledir.

Değerli dostum,

Sana bu cevabı gecenin sabaha yakın yarısında yazıyorum. Saat iki otuz iki. Lise yıllarımın Maraş'ını, evimizin önündeki hisırdayan ağaçları hatırladım şimdi. O zamanlar da geceleri geç saatlere kadar okur ve yazardım. Poyrazın sesiyle birlikte gece nöbeti tutardık. Maraş benim için gecelerin sabaha yakın kısmındaki poyraz sesidir. Çocukluğum, kitaplarım, hayallerim o sesle birlikte kendine şekil ve şahsiyet buldu. Poyrazını çıkarırsam Maraş'a dair anlatacaklarımı çok eksik bırakacakmışım gibi gelir bana. Öyle ki Batıpark da, Çocuk Bahçesi de, Pınarbaşı'ndaki yüzme havuzları da poyrazın hisırtısına dair bir sufle gibi gelir.

İlginçtir ben Maraş'ı geri dönülecek bir yer olarak görmedim hiç. Benim Maraş'tan ayrılışım Endülü's'ü fethe giden komutanın Afrika kıtasını terk edişine benzer. Gemileri yakmıştım. Babam bunun farkındaydı ve hep söylerdi, sen gemileri yakıp gittin diye. Babamın bu ifadesinin gerisinde, daha çok, maddi sıkıntılara amansız göğüs germeye aday oluşum vardı. Benim kastım ise biraz farklıydı.

Beni Ankara'ya taşıyan ve orada tutan gerekçe tamamen ideallerimdi. Maraş'a dönmeyi değil, Maraş'ı bir fikre dönüştürerek onu temsil etmeyi daha çok önemsiyordum. Bu nedenle Maraş'a dair her şey bende hatıraya dönüşerek değil fikre ve imgeye dönüşerek şahsiyet kazanmıştır. Bak, bu mektubu yazarken bile gençliğim ve geçmişim fikirleşiyor.

Cahit Zarifoğlu'ndan aldığım mektupları uzatan postacının aydınlık yüzü, Ulu Caminin yanından geçerken göğsümde taşıdığım şiirlerin şıkırdayan sesleri, çocukluğumun bazı akşamlarında Ulu Caminin tam karşısındaki jeep durağına geldiğimizde abimle birlikte (jeeple gitmek için) babama yalvarışımız, babamın bu yalvarışlar karşısında pes edişi, bir bahane oluşturmak amacıyla bir çuval karpuz satın alışı ve jeepe bir çuval karpuzun ağırlığı eşliğinde binışimiz.....

Hüseyin,

Lafı uzattık galiba. Saat kaç olmuştur sence...

Sadeimge.com'a gönderdiğin yazıyı aldım. Sağolasın. Evet, böyle bir webdergi kurduk.

Devir değişti, imkânlar farklılaştı, insana ulaşmanın yeni yeni yolları oluştu. İnternet büyük imkân. Bence gelecek internetin. Dijital dünyaya mecburuz. Her şey vakti saati gelince ölür ve yerine yenisi gelir. İmkânlar da böyledir. Allah bazı imkânları öldürür, yenilerini yaratır. Acınmaya sızlanmaya gerek yok. Bir zamanlar kâğıt mı vardı? Diviti unutulalı nerdeyse bir asır geçti. Nasıl ki şimdi divitle yazmak komik ve gereksiz görünüyorsa yakın gelecekte de kalemle yazmak öyle görünecek. Kâğıda hiç gerek kalmayacak. İnterneti gâvur da icat etse Allah'ın bir nimetidir. Bir imkândır. Kâğıdı icat edenler de belki gâvurdu. Papirüsü icat edenler de... Bilmiyoruz ki. Önemli olan nimetin nereden geldiğidir.

Hadi, yeter bu kadar.

Allah'a emanet ol.

Selamette.

28.09.2020, Pazartesi

Mustafa Aydoğan, Ankara

Mektubun hayatımızdan çıkması ile beraber neleri götürdüğünü bugün kitaplaşan mektuplardan öğreniyoruz.

Azizim,

Pulsuz mektupları artık sana İstanbul'dan yazacağım. Çeyrek asır Adapazarı'nda oturduktan sonra bundan böyle payitaht-tayım. Ada'dayken bile zaten bir ayağım burada sayılırdı. Git gel Konya altı saat mıydı; benim için git gel Sakarya üç saat. Üniversite ve yayıncılık yıllarım ve memuriyetimin ilk seneleri İstanbul'da geçti. Çok da özlemişim havası yok hani. Ama bu şehir insana güven veriyor.

Gönderdiğin mektupta, Cahit Zarifoğlu'nun sana yolladığı mektuptan bahsediyorsun. Bak, yıllar sonra bir "mektup"un üzerinde duruyorsun. Çünkü o somut bir cisim olarak elinde duruyor, zarf ve mazruf olarak bir değeri var. Benim sana bahsettiğim bu. Gerçi sen devir değişti, imkânlar farklılaştı diyorsun ama ben bunu çok da içime sindiremiyorum. Zorla değil ya, ister istemez kabullensem de içimde bir ukde var. Mektubun hayatımızdan çıkması ile beraber neleri götürdüğünü bugün kitaplaşan mektuplardan öğreniyoruz. Mesela okuduğumuz Namık Kemal'in Mektupları, Abdülhak Hamid'in Mektupları, Tanpınar'ın Mektupları, Ataol Behramoğlu ile İsmet Özel'in Mektuplaşmaları vs. İki kişi arasında teati eden bu yazışmaları yıllar sonra okurken bunun birden kesilmesi ve artık bu türün hayatımızdan çıkması çok acı.

Ve sözü Sezai Karakoç'la Rasim Özdenören'in mektuplaşmalarına getirmek istiyorum. 1962'de başlayan iki sanatçı arasındaki mektuplaşmalar 1967 yılına kadar devam eder. Bunların bir kısmı -biliyorsun- Hece'de ve Kayseri'de Rasim Özdenören üzerine çıkan bir armağan kitapta yayımlandı. Yayımlandığı kadarıyla bile, bugün biri şiirde diğeri hikâyede iki büyük ustamız arasındaki uzun soluklu yürüyüşün içeriği hakkında ilk elden bilgiler elde ediyoruz. Rasim Bey'in "Işık, bir kefaret gibi yükleniyor üstümüze" cümlesi Sezai Bey'in o kadar hoşuna gidiyor ki, "Rasim senin bu cümle için bütün şairliğimi feda etmeye hazırım" karşılığını veriyor.

Rasim Özdenören 2007 yılında Sakarya'da düzenlenen Sapanca Şiir Akşamları'nda "Sezai Karakoç'un Şiiri" üzerine konuşurken bu mektuplaşmalarla ilgili çok şeyler anlatmıştı. Rasim Bey bir mektubunda şöyle diyor: "Senin KURBANIN Rasim'inden SANA gece türküleri; içimden 'hey' sesli mutluluk türküleri akıyor. Sokaklarda, odada, dairede, dolmuşta, otobüste; 'ey millet, duyun, işitin! Rasim'e Sezai ağabeyinden, canından, en yakın kandaşlarından daha sevgili ağabeyinden mektup geldi. Canına can kattı. Yüreğini yüreklendirdi. Duyun, anlayın!" diye devam ediyor mektup. Merhum Erdem Bayazıt bu mektupların günyüzüne çıkarılması gerektiğini söylemişti. Yayımlandığı takdirde kuşkusuz mektup türünün edebiyatımızdaki en özgün, en önemli ürünlerinden biri olacaktır. Önemli olduğu kadar her iki yazarımızın daha iyi anlaşılmasında bu mektuplar ipucu verecek ve onların farklı özelliklerini ortaya çıkaracaktır. Eğer yayınlanırsa, bu mektuplardan sanat ve meafizik görüşlerinin detaylarını öğreneceğiz o saklı satırlardan. Kendi hayatlarına ve yakın arkadaşlarının yaşayışına dair bilgiler vardır o yazışmalarda. Onların edebiyata bakış açısı, şiir görüşleri, devrin bir takım aktör ve siyasi figür-leriyle ilgili düşünceleri vs. konular hakkında önemli ipuçları vereceğinden eminim o mektupların.

Ben de lafı uzattım galiba. Madem mektuplaşıyoruz; kalemi elimize almadan, mazrufu zarfın içine koymadan, onu alıp postaneye götürerek üzerine pul yapıştırmadan gönderiyoruz, bunun edebi bir örneği üzerinde de durayım istedim. Bir şeyin değeri galiba çektığımız zahmet kadardır. Zahmetsiz rahmet olmaz demiş eskiler.

Allahimanet. (Boşnaklar böyle der. 'Allah'a emanet olun' cümlesini kısaltarak tek kelimeye indirgerler.)

2 Ekim 2020, Cuma
Hüseyin Yorulmaz, İstanbul

Hüseyin, merhaba.

Ankara soğudu. İstanbul nasıl?

Rilke, Paris için, “yaşanacak bir yer değil, ölünecek bir yer burası” demiş.

Nuri Pakdil de Ankara için benzer bir yakıştırmada bulunur. “Cehennemdir” der. Bir de “karayılan” tanımlaması vardır.

Benim için durum biraz farklı. Ankara “hayat”tır bana göre. Borçluyum Ankara’ya. Ankara da bana borçlu. Bilirse tabii.

Ekim geldi, üşüme geldi.

Soğuk, evlerin içine doğru başını uzatmaya başladı.

Sezai Karakoç’tan, Rasim Özdenören’den bahsetmişsin mektubunda.

Sana bir sır vereyim: Benim ömrüm yedi güzel adamı sevmekle geçti. Zarifoğlu’nun adını koyduğu, şiirini yazdığı şey meğerse gönlümün mâşuklarıymış. Şiirde anlatılan yedi güzel başka, bizim kast ettiğimiz yedi güzel başka ama lafın gelişi işte....

Karakoç’un dehası karşısında gizli kalabilecek hiçbir ayrıntı yoktur, diye düşünürüm ben. Sadece Rasim Özdenören’i değil, o, bir döneme nizam verecek iklimi de gördü ve onardı. Mektubunda güzel güzel anlatmışsın Karakoç ile Özdenören’in mektuplaşmalarını. O mektuplardan alıntılara yer vermişsin. O alıntılardaki tatlılık ayrı bir husus ama bir insanın, yakınındaki zekanın yüksekliğini fark etmesi ve onu açığa çıkarması ayrıca önemlidir. Karakoç, Özdenören’deki zekayı fark etmiştir. Bu ayrıntıyı öyle es geçip gidemeyiz. Dehanın parlayan, parlatan, bizatihi aydınlık olan ve aydınlatan bir şey olduğunu böylece bir kez daha görüyoruz. Karakoç, çekim alanına giren her cevheri parlatmış, her kalbi mü’min bir dokunuşla yeniden diriltmiş. Bak şöyle bir iddiada bulunayım: Eğer Sezai Karakoç ile karşılaşmış olsalardı, Karakoç’un mü’min dehası kalplerini yarmamış olsaydı, o güzellerin güzelliği muhal olabilirdi. Olmuşsa yeni hüküm icat etmek değil muradımız, sadece Sezai Karakoç’un Türkiye’yi parlatan dehasına vurgu yapmak istedim.

Bir de, Maraş’ta, iki çocuğun, çağdaş ve yaşdaş iki çocuğun, iki delikanlının aynı mekânlarda gezerken birbirlerini tanımamış olmaları hep üzer beni. Nuri Pakdil Maraşlıdır biliyorsun. Sezai Karakoç ise ortaokulun yatılı bölümünü kazanıp Maraş’a gelir ve üç yıl kalır. Pakdil bu üç yılda, okusa, okula gönderseler büyük ihtimalle aynı sınıfta, aynı sırada olacaktırlar. Ne ki ailesi Nuri Pakdil’i okula göndermek istememiştir (ayrıntısı uzun hikâye). Karakoç okul sıralarında dirsek çürütürken o kapalı çarşıda, babasının manifatura dükkanında kumaş satmakla meşguldür. Ben hep şöyle düşünürüm: Muhtemeldir ki Nuri Pakdil kumaş keserken Sezai Karakoç Kapalı Çarşı’nın o muhteşem aydınlığında yürümekte ve hiç tanımadığı bu çocuğa göz ucuyla bakmaktadır. Olmuştur yani bu. İmkânsız gelmiyor bana. Kendine bakılan herkes gibi Pakdil de başını kaldırıp ona bakmıştır. Olabilir yani. Hüzünleniyorum böyle düşününce. Benim çocuk yaşlarım da az geçmedi o kumaş yüklü bulutların arasından.

Bir eski zaman tüneli gibidir kapalı çarşılar. Geçerseniz ve kumaşların büyüü sizi değiştirir. Her kapalı çarşı biraz imgedir. Gerçeğin kendisinden çok imgeye yakın sanki. Bu çarşılara hayâl onarma koridorları mı desek yoksa?

Maraş’a edebiyat şehri unvanı verilmesi lâzım. Gerçi bunun için Unesco ile irtibata geçilmiş duyduğum kadarıyla. Ne güzel olur. Ama ismi almakla kalınmamalı tabi. Edebiyat şehri olduğunu hatırlatıcı ödüller konmalı, kitap yayınları yapılmalı, Maraşlı şair ve yazarlarla ilgili edebi çalışmalar yapılmalı, bir edebiyat akademisi kurulmalı, dünyaya açılan bir edebiyat koridoru oluşturmaya yönelik uluslararası yayınlar ve etkinlikler vs. vs. vs. yapılmalı.

Adapazarı’nda az ekmeğini yemedik. Şimdi artık İstabullusun. Oraya da geliriz nasip olursa. Yeni görevin de hayırlı olsun.

Hoş kal.

Hoşça bak zatına.

Allah’a emanet ol. Bizi unutma.

Selametle.

4 Ekim 2020, Pazar

Mustafa Aydoğan, Ankara

KELİMELERDEN KURULAN HAYAT

CENGİZHAN KONUŞ

Kültürün temel unsuru kuşaktan kuşağa taşınmasını sağlayan dildir. Kültür de dilin varlığını koruması için gerekli en önemli unsurdur. Topluların duygu, düşünce ve yaşam şeklinin soyuttan somuta taşınması kültürle mümkün hale gelirken, kültürün nesilden nesile aktarılması ve işlevsellik kazanması için dile ihtiyaç vardır.

Dil insanın duygularının, düşüncelerinin, yaşam şeklinin, dünyayı anlamlandırma biçiminin görünürlük kazanmasını sağlayan ve aynı zamanda toplumsallaşmanın en önemli aracıdır. İnsanlar arası ilişkileri düzenleyen anlaşmadır. Dil sadece insanlar arası ilişkileri düzenlemez ya da toplumsallaşmanın aracı değildir; bilim, siyaset, ekonomi, kültür gibi alanları da oluşturur.

Dille hayat, düşünce ve kültür arasında sıkı bir bağ vardır. Dili hayattan, düşünceden ve kültürden çıkardığımızda elimizde hiçbir şey kalmayacaktır. Düşüncelerimizi aktarmamızı, hayatı algılayışımızı ve kültürü canlı tutmamızı sağlaması açısından dil hayati bir öneme sahiptir. "Bir ülkenin dirliğini bozmak istiyorsanız o ülkede konuşulan dili yozlaştırın. Zaman içinde insanların birbirini anlamaları zorlaştıkça her alanda çözüme başlar. Ve sonunda öyle bir noktaya gelir ki; insanlar birbirini anlamaz hale gelirler ve kargaşa başlar." Konfüçyüs'ün bu sözü dilin milletin hayatı, geleceği açısından ne denli kıymetli olduğunu ortaya koymaktadır.

Dil ve kültür

Kültür ise dilin ortaya koyduğu öğelerden biri olarak bir milletin asırlardır ortaya koyduğu yaşamışlıklarının göstergesidir. Yeme-içmeden iletişim biçimlerine, eğlence anlayışından değerler sistemine varıncaya kadar hayatın her safhasını kuşatan kültür dilin imkânlarıyla genişler, yayılır ve nesilden nesle aktarılır. Ziya Gökalp Türkçülüğün Esasları kitabında kültürü, "Bir milletin dinî, ahlaki, akli, estetik, lisani, iktisadi ve fennî hayatlarının ahenkli bir bütünüdür." şeklinde tanımlar. Burada dikkat çeken unsur kültürün bir milletin yaşam şeklinden neşet ettiğidir.

Kültürün en önemli özelliklerinden biri de, toplumlara özgü olmasıdır. Örneğin bir olay karşısında Türklerin ve Fransızların farklı tepkiler vermesi kültürel anlayıştan kaynaklanmaktadır. Bir milletin karakteristik özelliğini anlamının en kolay yolu o milletin kültürüne bakmaktır. Mehmet Kaplan, "Kültür, bir topluluğu, bir cemiyeti, bir milleti millet yapan

**Kültürün
temel unsuru
kuşaktan kuşağa
taşınmasını
sağlayan dildir.
Kültür de dilin
varlığını koruması
için gerekli en
önemli unsurdur.**

ve onu diğer milletlerden farklı kılan hayat tezahürlerinin tümüdür.” der. Öyleyse asli unsurumuz dil ve dilin özelliklerini taşıyan kültürdür. Bekamız ne siyaset, ne bilim ne de ekonomidir. Dilimiz bekamızdır. Cemal Süreya'nın “Türkçenin Süt Dişleri” dediği Yunus Emre, Türkçenin taşıyıcısı olmuş, maddi fetihleri şiirleriyle sağlamlaştırarak Anadolu'nun vatan kılınmasında öncülük etmiştir.

Kültürün temel unsuru kuşaktan kuşağa taşınmasını sağlayan dildir. Kültür de dilin varlığını koruması için gerekli en önemli unsurdur. Toplumların duygu, düşünce ve yaşam şeklinin soyuttan somuta taşınması kültürle mümkün hale gelirken, kültürün nesilden nesile aktarılması ve işlevsellik kazanması için dile ihtiyaç vardır.

Emin olmanın ilk şartı

Avusturyalı düşünür Wittgenstein, “Dilimin sınırları dünyanın sınırlarıdır.” derken dille hayat arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Dil, hayat kurucudur. Dilini kaybeden, kelimelerini yitiren toplumların hayatı algılayış biçimleri, dünyayı anlamlandırma şekilleri de sakat kalacaktır. Çünkü hali anlatan dil hayatın taşıyıcısı, anlatıcısı ve özetidir. İnsanı ortaya çıkaran, ruhunu oluşturan ve bilincini dışı vuran dil, aynı zamanda milletin de hafızasıdır. Heidegger, “Dil, insanın evidir.” derken dilin insana ve varlığa etki alanını da işaret eder. Evini kaybedenin durağı olmaz. Yalnızdır, yabancıdır, köksüzdür. Bu yüzden dil insana aidiyet yüklediği gibi eylemlerinin de sorumluluğunu almasını salık verir. Varlığın mevcudiyeti dilin mevcudiyetiyle eşdeğerdir. “Allah, Âdem'e önce isimleri öğretti” ayeti insanın varlığından sonraki aşamayı anlatır. İsim, dil demektir. Dil ise bilmek. İnsan bilmediği karşısında emin değildir. O halde

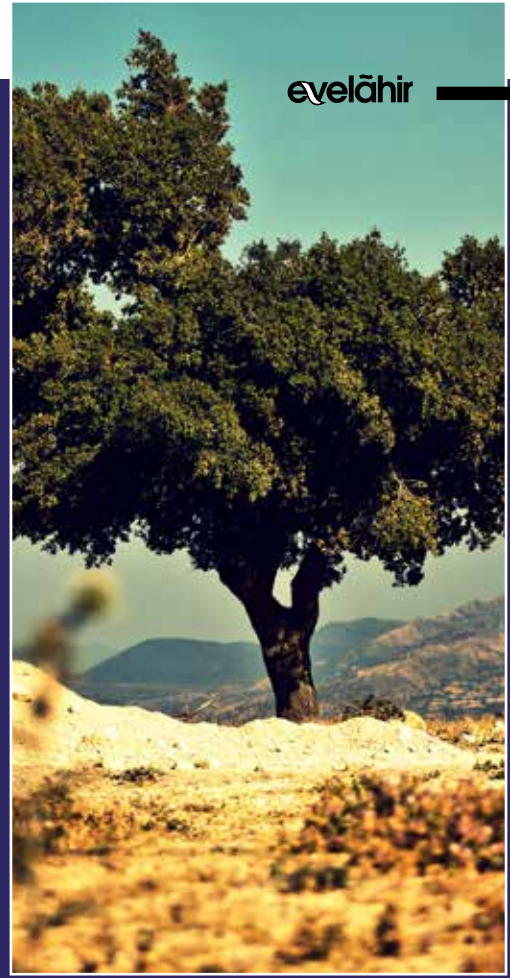
dil, emin olabilmenin de ilk şartıdır. Mesela kurt diye isimlendirdiğimiz hayvan bizim için tehlike anlamına gelmektedir. Eğer kurt tehlikesi varsa ona göre tedbir alırız. Ama koyun dediğimizde uysal, munis bir hayvan aklımıza gelmektedir. Kurda aldığımız tedbirleri koyun için almamız akıldışıdır.

Çocukluğumun Kelimeleri

Buraya kadar anlattığımız şeylerle dilin ve kültürün bir insanın, toplumun, milletin geleceği için ne denli önemli olduğunu vurgulamış olduk. Bundan sonra ise genelde ağız, özelde Kahramanmaraş ağını örnekleriyle ortaya koymaya çalışacağız.

Genel anlamıyla ağız, aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dilidir. Özellikle teknolojinin gelişmesi, kitle iletişim araçlarının gelişmesi gibi nedenlerden ötürü dilde bozulmalar meydana gelmiş, ağızlara has özellikler kaybolmuştur. Bu da varlığımızın nedenlerinden olan değerlerin hayatımızdan çekilmesine, kültürün yok olmasına sebep olmuştur.

Oysa insanların, toplumların ve milletlerin varlığını sürdürmelerinde en başat öğelerden biri olan dil gibi ağız da bir bölgenin, bir şehrin hayatıyeti açısından en temel unsurlar arasında yer almaktadır. O bölgenin iklimi, coğrafyası, kültürü, ekonomik faaliyetler, göçler, komşu şehirlerle olan ilişkiler gibi etmenler ağızların oluşmasında etkili olan saikler arasında yer alır. Sivas ağızıyla Kahramanmaraş ağızının veya Bursa ağızıyla Mardin ağızının farklı olması az önce saydığımız etkenlerin bileşimi dolayısıyladır.

**Bekamız ne
siyaset, ne bilim
ne de ekonomidir.
Dilimiz
bekamızdır.**

Kanka nerelisin?

Özellikle teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının herkesin hayatına dâhil olması bize ait olanın yitimine, değerlerin geçirgenleşmesine ve kültürün bozulmasına neden olmuştur. Bir kişinin konuşmasına bakarak o kişinin memleketine en azından yaşadığı bölgeye dair bilgi edinebiliriz. Örneğin bir kişi "ede" diyorsa o kişinin Kahramanmaraşlı olduğunu hemen fark ederiz. Veya "gardaş" kelimesini duyduğumuzda İç Anadolu Bölgesinden olduğunu anlarız. Karşısındakine "kanka," diyen birisinin nereli olduğunu kestirmemizin güç olması gibi.

Çocukluğumda büyüklerimden duyduğum kelimeler, deyimler veya atasözleri onların yaşadığı hayat, anlamlandırma şekilleri ve sahip oldukları değerler hakkında bilgi vermesi açısından oldukça önemli bir yer tutuyor. Varlığımı, aidiyetimi muhkem kılıyor. Kahramanmaraş'ı anlamının ve bilmenin ilk şartı, "Süllümdeki püsüğe godidim tahir tuhur tuvallandı" cümlesini anlamaktan geçer. Veya "Eydeniye ariye gediksin galan" dediğimizde karşımızdaki İngilizce konuşmuş gibi bakıyorsa Kahramanmaraşlı olsa da değildir. Az önceki cümleyi Sivaslı bir arkadaşşıma söylediğimde "Bırileri bir yere gitmiş ama nereye bilmiyorum," diye tepki vermişti.

Kahramanmaraşlı olmak

Çocukluğum yaz tatillerinde köye giderdim. Uruplayı, şeleş, dirgeni, saman basmak, halbur, sarat,

galıç, tapan gibi kelimeler büyüklerimin çokça kullandığı, benim de belleğimde yer eden tarıma ait kelimelerdi. Bu kelimeler onların eşya ile kurdukları ilişkiyi anlamama yardımcı olduğu gibi benim de insanın nesneye nasıl yaklaşması gerektiğini öğretti.

Bugün çocuklarımızın belliğinde at diye bir kelime var. Bir de katır. Fakat bunların da kendi aralarında ayrıldığını bilemeyecek kadar ayrı düştüler büyüklerinin yaşadığı hayattan. Oysa sadece at cinsinin katır, beygir, gölük gibi cinslere ayrıldığını öğretmedik.

Ga:ılcaşmak, çalgap, dam lovlamak, cücük, ırbık, gamalak, galli, satır, debiyak, şor, hanek, biti, kele, bibi, dezze, emmi, bacı, dövme gibi kelimeler hayatımızdan hızla çekiliyor. Bunları büyüklerinden duyan çocukların zihninde hiçbir resim oluşmuyor. Yaşadığımız tek düze, renksiz ve biçimsiz hayat bize ait olanı söküp attı. Küresel bir dünyaya iman ettiğimiz gibi küresel bir dile doğru evriliyoruz. Dilden, kelimelerden, sözden kurduğumuz hayatın yerini görselliğin, görününün ikame edildiği bir hayat aldı.

Kahramanmaraşlı olmak Kahramanmaraş'ın kelimelerini, yaşam şeklini bilmekle mümkün. Mesela tarhana her ne kadar hayatımızda halen önemini korusa da kimse tarhana yapmıyor. Çiğ dediğimizde aklımıza ham olan geliyor. Hâlbuki çiğ tarhananın serildiği özel bir sergi olduğunu Kahramanmaraşlıların bile akıllarına gelmiyor.

**Evini kaybedenin
durağı olmaz.
Yalnızdır,
yabancısıdır,
köksüzdür.**

**YEDİ GÜZEL ADAM
EDEBİYAT MÜZESİ**

KAHRAMANMARAŞ AKADEMİ BAŞLADI

DERSLER

Düşünce Atölyesi 101
Çeviri Atölyesi 101
Yazı Atölyesi 101
Kısa film Atölyesi 101
Diksiyon 101
Grafik Tasarım 101

Dergi Atölyesi
Sosyolojinin Temel Kavramları
Robotik Kodlama
Tarihin Tarihi
Klasik Metinler Nasıl Okunur?
Bilim Tarihi

akademikahramanmaras@gmail.com

Whatsapp Hattı: 0505 185 20 79

KÜLTÜR MEVSİMİ BAŞLIYOR!

"Çünkü Sözümüz Var!"

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kasım ayında bir dizi edebiyat etkinliği düzenleyecek. Bu etkinliklere dair bilgi vermeden önce, yine Büyükşehir Belediyesi'nin faaliyete geçirdiği Kahramanmaraş Akademi'yi anlatalım.

Kahramanmaraş Akademi

Kahramanmaraş Akademi'de on iki farklı atölye var. Atölyeleri branşlarında kendilerini bugüne kadar kendini ispat etmiş, yetkin, tecrübeli hocalar yürütüyor. Katılım, bekleneenin çok üzerinde... Büyükşehir'in bu faaliyeti bir kurs veya ders yerine atölye diye isimlendirmesi de anlamlı. Dersler, hocaların anlatıp, kursiyerlerin dinlediği formdan gayet farklı. Hoca ve öğretmen birlikte çalışıyor, düşünüyor ve üretiyor atölyede. Diyalog esas alınmış. Adeta Sokrates'in öğretim yöntemi uygulanıyor Kahramanmaraş Akademi'de. Sokrates'in yöntemine göre düşünce, muhatabın içindedir. O belli bir olgunluğa geldiğinde, dışarı çıkmak isteyecektir. Sokrates de, bu sancılı süreci, düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan kişidir. Akademide Sokrates'in felsefe yapma yöntemi uygulanarak eski bilgilerle yeni bilgiler arasında bağlantı kuruluyor, sorular soruluyor, sorulara birlikte cevaplar alınıyor. Özellikle Düşünce Atölyesi, Yazı Atölyesi, Dergi Atölyesi, Klasik Metinler Nasıl Okunur?, Tarih'in Tarihi bu şekilde ilerliyor.

Kahramanmaraş Akademi'nin bir diğer özelliği ise, kültürü bütünüyle konu almasıdır. Mesela Yazı Atölyesi'nde sadece nasıl yazı yazılacağı değildir konu. Ya da konular sadece metinler üzerinden işlenmez. Yazıya, yazmaya dair çeşitli kitap, dergi, makale okumalarıyla birlikte sinema filmleri, türküler, hayat hikayeleri, yazar söyleşileri, müze ziyaretleri de yapılıyor. Kursiyerlerin belli bir bakış açısına takılı kalmamaları, toplu ve çeşitli bakış açıları

geliştirmeleri öngörülüyor, Kahramanmaraş Akademi'de. Tarih'in Tarihi'nde tarihin sadece tarihten ibaret olmadığı, Kısa Film Atölyesinde sinema sanatının diğer sanat dallarından nasıl faydalandığı, Dergi Atölyesi'nde edebiyatın bütün olarak nasıl ele alınacağı, Düşünce Atölyesi'nde felsefe yapmanın, düşünce üretmenin mahiyeti, unsurları ve yöntemleri karşılıklı sohbet, bilgi alış veriş ve yorumlama çabasıyla gerçekleştiriliyor.

Yapılan bu atölye çalışmaları, üniversitelerde veya Milli Eğitim okullarında verilen eğitime katkıda bulunacak, onu açmılayacak, zenginleştirecek yapıda. Atölyelerin birçoğu Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesinde gerçekleştiriliyor. Kahramanmaraş Akademi'nin içeriği, yöntemi, zamanı ve mekanı birbiriyle ve Kahramanmaraş'taki etkin kültür ortamıyla gayet uyumlu.

Kahramanmaraş Akademi'nin ilk dersini Kahramanmaraş Büyükşehir Belediye Başkanı Hayrettin Güngör, 5 Ekim 2020'de Yedi Güzel Adam Müzesinde verdi. Ders kursiyerlerle birlikte atölye hocaları ve basın mensupları da katıldı.

KAHRAMANMARAŞ AKADEMİ BAŞLADI

DERSLER

Düşünce Atölyesi 101	Dergi Atölyesi
Çeviri Atölyesi 101	Sosyolojinin Temel Kavramları
Yazı Atölyesi 101	Robotik Kodlama
Kısa film Atölyesi 101	Tarih'in Tarihi
Diksiyon 101	Klasik Metinler Nasıl Okunur?
Grafik Tasarım 101	Bilim Tarihi

akademikahramanmaraş@gmail.com
Whatsapp Hattı: 0505 185 20 79

Edebiyat Ödülleri

Kahramanmaraş'tan uzun süredir beklenen bir şeydi bu. Çünkü Maraş, Türkiye genelinde çıkan kitapları takip edecek, derleyecek, okuyacak ve değerlendirecek potansiyele sahip edebiyatçılarla dolup taşan bir şehir. Kültür planında, yılın kısa bir değerlendirmesi olarak görülebilecek Edebiyat Ödülleri, sadece Maraş'taki edebiyat potansiyeline değil, Türkiye'nin kültür ortamına yönelik gerçekleştiriliyor. 8 farklı dalda ödül verilecek. 2019 çıkan edebiyat

dergileri, şiir, roman, öykü, araştırma-inceleme ve çocuk kitapları, internet platformları... değerlendirmeye alınacak.

Bilindiği üzere sanat, iltifat görmediği yerden uzaklaşır. Bunun bilinciyle Büyükşehir Belediyesi'nin Türkiye genelini göz önünde bulundurarak Edebiyat Ödülleri verecek olması Kahramanmaraş'ın edebiyatçı kimliğini güçlendirip gösterecektir. Çünkü verilecek olan bu Edebiyat Ödülleri bir nevi söz konusu edebiyatsa, Kahramanmaraş'ın da sözü var anlamına geliyor.

1. Uluslararası Kahramanmaraş Şiir ve Edebiyat Günleri 16-20 Kasım 2020

EDEBİYAT ÖDÜLLERİ SAHIPLERİNİ BULUYOR

2023 yılında Kahramanmaraş

Nuri Pakdil	Rasim Özdenören	Cahit Zarifoğlu	Tahsin Yücel	Bahaettin Karakoç	Erdem Bayazıt	Abdurrahim Karakoç
Yılın Araştırma Kitabı Ödülü	Yılın Öykü Kitabı Ödülü	Yılın Çocuk Edebiyatı Kitabı Ödülü	Yılın Romanı Ödülü	Yılın Dijital Edebiyat Kültür Platformu Ödülü	Yılın Şiir Kitabı Ödülü	Yılın Tv Edebiyat Programı Ödülü

Yedi Güzel Adam Jüri Özel Ödülü

B A Ş K A N G Ü N G Ö R **Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi**

f i y t buyuksehirkahramanmaras t buyuksehirkm

Edebiyat Yarışmaları

Kahramanmaraş Akademi ve Yılın Edebiyat Ödülleri'nden sonra, aynı plan dahilinde Büyükşehir Belediyesi'nin Edebiyat Yarışmaları düzenlemesi de isabetli bir karar. 9 farklı farklı yarışma yapılacak. İçinde yetişkinlere yönelik yarışmalar olduğu gibi lise ve ortaokul öğrencilerine yönelik yarışmalar da var. Şiir, öykü, deneme, portre, müzik, resim.... Hepsi de birbiriyle bağlantılı, birbirini besleyen, büyüten ve gösteren kültür dalları bunlar. Büyükşehir Belediyesi'nin bu şekilde Maraş'ın edebiyatçı yönünü müzik, sinema, resim gibi çeşitli sanat dallarıyla birlikte ele alması, geliştirip büyütme çalışması da, yapılan sağlık planının göstergelerinden bir diğeri.

1. Uluslararası Kahramanmaraş Şiir ve Edebiyat Günleri

Geldik Edebiyat Günleri'ne... Büyükşehir Belediyesi, akademi, yarışma ve ödülleri 16-20 Kasım arasında yapacağı Şiir Festivali, Ödül Törenleri, Okur-yazar Buluşmalarıyla taçlandırıyor. Akademi, yarışma ve ödülleri adeta bu Edebiyat Günleri'nin altyapı çalışmasıdır. Uzun, yorucu, eğlenceli olduğu kadar da stresli, bilgi ve sanat yüklü aylardan sonra Edebiyat Günleri, edebiyat severlerin tamamı için bir ferahlama zamanı olacaktır. Yine sanatla, edebiyatla dolu olarak... Yine bilgi ve düşüncenin insanlar arasında yayılıp büyümesi, gelişmesi, çeşitlenmesi ön planda tutularak... Yine birlikte hareket etmenin, birbirinin tecrübelerinden istifade etmenin üzerinde durulup, hayata geçirilmesiyle...

Çift Arslanlar Konağı

evelāhir

İki Ayvık Kültürün-Sanat ve Şehir Denetisi

Şair - Şehir - Marş

KAHRAMANMARAŞ'A UNESCO YARATICI ŞEHİRLER AĞINA
BAŞVURU SÜRECİNDE BAŞARILAR DİLİYORUZ

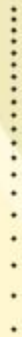
UNESCO KAHRAMANMARAŞ'A ÇOK YAKIŞACAK

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

KAHRAMANMARAŞ
city of literature

Candidate
City of Literature
in 2021

10 ülkeden 100'e yakın şair ve yazar

KAHRAMANMARAŞ'TA ŞİİR VE EDEBİYAT GÜNLERİ'NDE

16 KASIM
20 KASIM
2020

5
GÜN

11
İLÇE

40
ETKİNLİK

“çünkü sözüümüz var”

ULUSLARARASI KAHRAMANMARAŞ ŞİİR VE EDEBİYAT GÜNLERİ

INTERNATIONAL
KAHRAMANMARAŞ
POETRY AND LITERATURE DAYS